

DOSYA Hamam

>> s.12

Koronavirüs

Koronavirüs Günlerinde Kent

>> s.2 Akın Atauz

Ne bir sendika toplantısı, ne bir kooperatif toplantısı, ne bir sivil toplum örgütü toplantısı düzenlenebilir; ne bir tiyatro, ne bir kafe, ne de bir kitapçı açık kalırsa sokaklarda, metroların taşıma kapasitesine gerek kalmaz, vapurlar bir yakadan bir yakaya insanları ulaştırmazsa, o coğrafya üzerindeki o yerleşim, bir "kent" olur mu?

"Toplum Diye Bir Şey Yoktur"

Salgın Küresel ama Tedbirler Ulusal!

>> s. 44 Ali Bilge

Dünyada demokrasi rüzgarlarının değil, otoriter rüzgarların estiği bir zamanda korona felaketini yaşıyoruz. Afetlere virüslere, savaşlara, iklim krizine karşı koymak için ortak mekanizmalara ve anlayışa sahip olmadığımız bir gezegendeyiz, aslında bir uygarlık sorunuyla karşı karşıyayız.

Çorba: Minestrone
>> s. 5 Ragıp Bilboğa

Dünyadan Güzel Şeyler - 8:
Sosyal Yaşamın Sürdürülebilirliği
>> s. 6 Sine Çelik

Nalın, Peştamal ve Yoğurtla Vaftiz Edilenler
>> s. 19 Taylan Esin

Finlerin İkinci Oturma Odası: Sauna
>> s. 21 Onur Mat

Müslüman ve Türk Toplumlarında Hamam Sanatı -1
>> s. 22 Behiye Erinç Taş

Hamamda Ayrımcılık
>> s. 25 Oya Özgün Özder

Demiryolcu Şükrü'nün Oğlu
>> s. 26 Aydan Çelik

Ankara'da Hasanoğlu Rüzgârları
>> s. 28 Alper Akçam

İki Kez Ankara Valisi: Ahmet Reşit Rey
>> s. 30 Önder Şenyapılı

2 Başkentten 2 Endüstri Mirası
>> s. 33 Necati Yalçın

Artemisia'dan Nazlıgül Üsteğmene:
Kadın Askerler
>> s. 34 Sencer Başat

Ankara Ansiklopedisi - 6:
Turan Tanyer / Kebikeç Dergisi
>> s. 35 Akın Atauz

Anti-Sosyal Medya
>> s. 36 Simay Özlü Diniz

Gâvurların Or'da
>> s. 39 Erdal Ateş

AJANDA
>> s. 40 Pınar Özdemir

Etimesgut Belediyesi halka açık spor tesislerini 'ücretli' hale getirdi

>> s. 4 Ceren İskit

MHP'li Etimesgut Belediyesi, Çaykur Rizespor ve Etimesgut Belediye Spor Kulübü Başkanı Hasan Kartal'a devrettiği, halı saha ve tenis kortlarını 'ücretli' hale getirdi. Belediye, spor tesislerinin ücretli olmasına gerekçe olarak, 'kiracı kararını' gösterdi.

Zor Zamanlarda Başlayan Bir Öykü: Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği

>> s. 8 Derya Meryem

Kuruluşlarını "zor zamanlarda ve koşullarda başlayan bir öykü" olarak ifade eden Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği'nin geçirdiği süreci ve çalışmalarını İnci Solak ile konuştuk.

Majid yahut Macit!

>> s. 10 Majid

Şimdi anlatmak istemediğim bazı problemlerden dolayı evimden, yurdumdan ayrılmaya zorlandım. O zamanlar 24 yaşındaydım, bir yandan mühendislik eğitimi alıyor bir yandan da çalışarak aileme maddi destek veriyordum. Ayrılmak zorunda kaldım. İran'ın Türkiye sınırına gittim ve bir insan kaçakçısının yardımıyla İran'dan kaçtım. Bu şekilde hayatımı kurtarabildim.

Koronavirüs Günlerinde Kent

Akın Atauz

Kent dediğiniz nedir ki? Yoğunlaşma, bir araya gelme, tanıdıkların ve daha da önemlisi birbirini tanımayanların, karşılaşmasına fırsat sunan binlerce kentsel kullanım zemini ve insanlar arasında toplumsal ve daha da önemlisi kültürel anlamda, sürekli bir etkileşim... Akan bir ışık ve enerji...

Eğer insanlar birbirlerinin yüzlerini görmezlerse, üçer-beşer, ya da daha büyük bir sınıfta, ya da daha büyük bir protesto yürüyüşünde, ya da çok daha küçük bir kabarede veya tiyatrodaki, sinemadaki bir araya gelmezlerse, ne düşündüklerini birbirlerine söyleyemezlerse ve tartışamazlarsa, ne olur?

Bu mahallenin veya sokağın kedileri ve köpekleri ne olacak, kuruyan ağaçlar ve çürüyen park ne olacak, diye birlikte düşünemezse ne olur?

Ya da üretimin nasıl yapılacağını, bir tek "patron"un iki dudağının arasından çıkan sözler belirlemeyecekse, ne üretileceği, nasıl üretileceği ve ürperecek insanların nasıl bir ücret alacağı ve ücretini almanın dışında toplumsal ve insani ihtiyaçlarına yönelik örgütlenmelerin nasıl olacağı filan hiç düşünülemez ve konuşulamazsa...

Yani ne bir sendika toplantısı, ne bir kooperatif toplantısı, ne bir sivil toplum örgütü toplantısı düzenlenebilirse; ne bir tiyatro, ne bir kafe, ne de bir kitapçı açık kalırsa sokaklarda, metroların taşıma kapasitesine gerek kalmaz, vapurlar bir yakadan bir yakaya insanları ulaştırmaz ve resim galerisine hiçbir sanatçı gelip sergi açmaz ve performans yapmaz ve üniversitelerin hiçbir amfisinde ya da laboratuvarında başka bir ülkenin üniversitesinden ya da araştırma kuruluşundan gelmiş biri, ders ya da konferans vermezse, üniversite öğrencilerinin dersliklerine kantinlerine gerek ve hatta olanak kalmazsa, o coğrafya üzerindeki o yerleşim, bir "kent" olur mu?

Sokaklarında ve meydanlarında korkarak yürüyen, herkesin bir maske arkasına saklandığı ve bir an önce kendi küçük odasına kaçmaktan başka bir şey düşünmeyen, bütün okulları ve kültürel kurumları kapatılmış, yurtları boşaltılmış, terminalleri sessizleşmiş, hastaneleri sadece güçlü bir felaket darbesine hazırlanmış, düşünmeye-tartışmaya çalışan kentlilerin bütün toplantıları iptal edilmiş, bütün canlılığı ve ruhu gitmiş ve renksiz, kendilerinin gölgesine dönüşmüş/kendilerini yalıtıma koşan insanları, o insanların hortlaklaştığı kentleri, virüsler mi yaratıyor?

Yoksa devlet bize şöyle mi diyor? "Hızla bulaşan bir virüsten korunmak istiyorsanız, kendinizi yalıtın. Bu en iyi yöntemdir ve hastalığa yakalanmaktan sizi korur. Buna yardımcı olmak için, kontrolümdeki bütün iletişim araçlarıyla neyi nasıl yapacağınızı ve yapmayacağınızı, size ben göstereceğim ve söyleyeceğim.

"Ne bir sendika toplantısı, ne bir kooperatif toplantısı, ne bir sivil toplum örgütü toplantısı düzenlenebilirse; ne bir tiyatro, ne bir kafe, ne de bir kitapçı açık kalırsa sokaklarda, metroların taşıma kapasitesine gerek kalmaz, vapurlar bir yakadan bir yakaya insanları ulaştırmazsa, o coğrafya üzerindeki o yerleşim, bir "kent" olur mu?"

"Uyarsanız iyi olur. Uymazsanız, bilimsel olarak biliniyor ki, virüsün yayılma hızı şudur. Sağlıklı insanlara bulaşma hızı şudur. Virüs bulaşmış insanların ve özellikle risk gruplarını ölüm hızı şudur. Bu, bütün dünyayı tehdit eden ve eğer önlemlere uyarsanız, bizim millî sınırlarımızın içinde etkili olmayacak olan bir ölümcül hastalıktır. Paniğe kapılmanızı önlemek için telefon mesajlarınızı, sosyal medyayı ve diğer bütün haberleşme organlarınızı, sizin iyiliğiniz için denetleyeceğim.

"Devletinize güvenin."

Söylenenlerin hepsinin doğru olduğunu ya da olabileceğini düşünelim. Geriye ne tür bir yurttaş profili, ne tür bir insan kalıyor?

Aynı olgu üzerinde, yeniden düşünelim: Bir virüs var ve özellikleri, etkileri ve verebileceği zararlar hakkında, henüz her şeyi tam olarak bilmiyoruz.

Bilim insanları, bilimsel çalışmalar var ve bütün güçleriyle, virüsün verebileceği zarara karşı savaşıyorlar ve topluma, şimdilik ne yapabilecekleri hakkında bilgi veriyorlar. Bireyler, hasta olmak istemiyor ve kendilerini korumak istiyor.

Gerçekte bu, bir savaş durumu da olabilir, göç veya göç ettirme, ekonomik kriz, ya da ekolojik bir felaket, bir tsunami, kasırga, sel veya deprem ertesi ya da nükleer bir patlama sonrası da...

Böyle bir salgın ya da afet veya savaş durumunda, toplumun davranışı ve tepkisi, kentlerin ve kırların hali, insanların korunma içgüdüleri, böyle bir durumun boyutları ve bileşenleri, anlamları ve sonuçları ortaya çıkartır. Böylesi anlar ve durumlar için, olayı farklı kanatlardan ve bakış açılarından yorumlayan politikacıların, yöneticilerin, düşünürlerin, bilim kişilerinin/ felsefecilerin, sanatçıların ve insanlığın ortak mirasının yarattığı, kuşkusuz çok zengin bir birikim var.

Seçilecek yol tek ve biricik değil; çok çeşitli olabilir. Bu durumda ne yapılacak? Her yapma biçiminin farklı anlamları olabilir ve farklı yerlere varacak sonuçları...

Evet, virüs kötücül bir virüs. Biliyoruz ki, yaratabileceği sonuçlar, en azından bu sonuçlara dair tehdit, çok korkutucu. Riskin yüksek olduğu durumlarda kurallara, emirlere, yönergelere, yasaklara uymak, kaçınılmaz bir gereksinim midir? Ama uymazsak, ne yapacağız? Ne yapabiliriz?

Ne oluyor? Nelerin olmasını bekliyoruz? Nelerin olması riski yüksek ve hemen ve yarın ve yarından sonra, neler yapılmalı? Bunları bize kim söyleyecek? Bir otoritenin, ne yapılması gerektiğini belirlemesi, bildirmesi ve uygulaması, tek çaremiz mi? Yoksa bunlar üzerinde, biz kendimiz için başka çıkışlar tartışıp tanımlayabilir miyiz?

Eğer kendi geleceğimizi, kendi sivil ama toplumsal aklımızla belirlemeye kalkarsak, bu çok zayıf ve etkisiz olmaya mahkum mudur? Eğer böyle yaparsak, çok daha büyük bir belirsizlik ve kaos ve sonuç olarak, toplum için daha büyük bir zarar mı yaratmış oluruz?

Eğer özgüveni ihmal edersek ve itaatkar olursak, çözüme daha çabuk ve kestirmeden mi ulaşırız?

Bütün bunları konuşmaya-tartışmaya daha hazırlıklı olmalıyız. Bir önlemleri alırken, olumlu ve büyük güçlüklerle inşa edilmiş kırılabilir bir şeyi de yıkabileceğimiz, bozabileceğimiz durumlarda, toplum olarak/ birey olarak, ne yapacağız, nasıl davranacağız? Eğer o narin ve nadide şeyin yıkılmasını göze alıyorsak, yeniden inşasını da planlamalıyız. Bugün virüsün, dünyanın bütün kentlerini ele geçirmesine, izin veriyorsak ya da kırp-dökmeyi göze alarak ondan kaçırıyorsak, yarın o kırılabilir ve zor elde edilmiş yapıları/ ortamları/ inceliklerle donatılmış ilişkisel ağları, nasıl onarabileceğimizi de düşünerek vermeliyiz, kararlarımızı.

Kentin kimliğine sinmiş, onu özgün, kişilikli ve seçkin yapan özellikler, belki kentin geleneğinden, geçmişinden ve ördüğü kültürel ilişkilerden gelir. Ama bu varoluş ve kimlik, o kenti "o kent" yapan şey, o toplumu "o toplum" yapan özellik, her zaman en kırılabilir sırçadan yapılmış, onarılması ve tekrar yerine konulması en zor olan öğelerin özgün bileşiminden oluşur.

O insanlar, insan toplulukları, sivil kuruluşlar ve yapılanmalar, her zaman ekonomik, toplumsal ve kültürel olarak, bir bıçağın en ince sırtında

kurulmuştur ve kaybedilmemesi için üzerine bunca titrenmesi de, onları yaşatırken, kentin ve toplumun o özgün ruhunu da yaşatan enerjinin ve tözün oradan doğmakta olduğunun bilinci nedeniyedir.

O müzeyi, o restorasyonu, o tiyatroyu veya baleyi, o müziğin üretimini, o ağacı-çalıyı-parkı, o kitapçıyı, o sahafı, o müzayedeciyi, o düğmeci ya da tamirci dükkanını, o mimariyi, o pastaneyi, o sokaklara saçılmış iskemleleri ve masaları, o meyhaneyi, o resim galerisini, o kütüphaneyi, o metro ve otobüs duraklarını ve o çarşığı, o esnaf dükkanını, boş bırakamayız. Onlar bir kez kırıldı mı, yenisi, bir daha asla onlar gibi olmaz. Onlar, bıçağın sırtında yaşar. Bu yüzden de güzel ve biriciktir.

O bıçak sırtındaki yaşam, ancak dayanışmalarla, ancak derin bir sevgi ve anlayışla, ancak o kendiliğe duyulan saf ve soylu saygıyla oluşabilir ve varlığını geliştirilebilir.

Peki, ama virüs bizi ne yapar, biz bıçağın sırtını önemser ve "otoritelerin" dediğini dinlemezsek? İşte, bunun üzerinde daha çok düşünmek ve tartışmak ihtiyacı içindeyiz. Bu tür durumlara, daha hazırlıklı olmak ihtiyacı içindeyiz.

KARŞILIKLI YARDIM...

Alexandria Ocasio - Cortez & Mariana Kaba
uyarlayan İindanihan

KARŞILIKLI YARDIM NEDİR?

"Hayatta kalmak için iş birliği yapmak zorundayız"
P. Kropotkin

SADAKA DEĞİL
DAYANIŞMA!

YARDIM &
AKTİVİZM &
EĞİTİM

#MAHALLEDEDAYANIŞMA

KARŞILIKLI YARDIM AĞLARI NASIL KURULUR?

1. Yakın çevreni düşün, ilişkileri haritala.
2. Bu insanlar ile iletişime geç.

Yardımcı olur musun?
Tamam, ben varım
3. Birlikte çalışacağın bir alfab bul.
4. Destek alanını belirle.

apartmanım,
sokağım
çalışma arkadaşlarım
5. Küçük başla (5-20 kişi)
6. İletişim kanalları kur. (1'den fazla olsun!)
7. Sohbeti başlat!
⇒ ihtiyaçlar
⇒ hedefler
⇒ neler?!
8. YARDIM ET!

market & eczane alışverişleri
temizlik

HER ZAMAN DİKKAT!

1. Market alışverişini tenha zamanlarda yap
2. Sosyal mesafeyi her zaman koru
3. Toplu taşıma kullanma
4. Kişisel hijyenine dikkat et, sık sık temizlen

Etimesgut Belediyesi halka açık spor tesislerini 'ücretli' hale getirdi

Ceren İskit

MHP'li Etimesgut Belediyesi, Çaykur Rizespor ve Etimesgut Belediye Spor Kulübü Başkanı Hasan Kartal'a devrettiği, halı saha ve tenis kortlarını 'ücretli' hale getirdi. Belediye, spor tesislerinin ücretli olmasına gerekçe olarak, 'kiracı kararını' gösterdi.

2004 yılında Eryaman Evleri bölgesinde kurulan ve yaklaşık 10 yılı aşkın süredir ücretsiz kullanılan halı saha ve tenis kortları, 2017 yılında Etimesgut Belediyesi'nin Çaykur Rizespor ve Etimesgut Belediye Spor Kulübü Başkanı Hasan Kartal'a devretmesinin ardından 'ücretli' hale getirildi. Karara tepki gösteren Eryaman sakinlerine gerekçe olarak belediye, "tesislerin ücretli kullanılması kiracının tasarrufundadır" cevabı verildi. Eryaman sakinleri söz konusu kararın ardından spor tesislerinin tekrardan ücretsiz olması için imza kampanyası başlattı.

"Belediye reddetti"

Binden fazla imza toplayan bölge sakinleri, ücretsiz olmasını talep ettikleri spor tesislerine yönelik belediyeye sunduğu imza kampanyası, belediye tarafından reddedildi. Gerekçe olarak, tesislerin ücretli kullanılmasının kiracı tasarrufunda olduğu gösterildi. Ayrıca, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel ile Eryamanlıların imza kampanyasına yönelik yaptığı görüşmede agresif bir tavırla karşılaşıldığı ifade edildi. Spor tesislerinin içinde kurulan ve zaman içerisinde büyüme gösteren özel işletme Patika Kafe'nin ihale tutanaklarının da Eryamanlılar ile paylaşılmadığı belirtildi.

Sayıştay raporu görmezden geliyor

Sayıştay'ın söz konusu bölgeye yönelik 2018 yılında yaptığı mali denetimde mevzuata aykırı olarak Eryaman Mahallesi'ndeki "Yeşil Alan" olarak görülen taşınmazın 10 yıllığına Etimesgut Spor Kulübü'ne tahsis edildiği öğrenildi. 2017 yılında da Sayıştay'dan uyarı alan Etimesgut Belediyesi "gereğinin yerine getirileceğini" ifade etmesine rağmen bu konudaki aykırılığın halen giderilmediği söyleniyor. 2019 yılı denetim raporlarına ise henüz ulaşılamıyor.

Eryaman sakinleri hukuki sürece başlıyor

Eryaman sakinleri Solfasol Gazetesine yaptığı açıklamada, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'in son yapılan yerel seçimlere kadar Eryaman halkıyla ilişkisinin iyi olduğunu ancak son seçim sonuçlarının ardından beklediği oyu bölge halkından alamayan belediye başkanının, kendilerini istedikleri talepleri yerine getirmeyerek cezalandırıldıklarını ifade ediyor. Spor tesislerinin yeniden ücretsiz hale getirilmesine yönelik herhangi bir kazanım elde edemediklerini belirten bölge halkı, söz konusu spor tesisleri için hukuki süreci başlatacaklarını belirtiyor.

Belediye açıklama yapmadı

Solfasol Gazetesi, Etimesgut Belediye Başkanı Enver Demirel'den de söz konusu spor tesislerinin ücretlendirilmesine yönelik görüş almaya çalıştı ancak belediye başkanının özel kaleminden Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler birimine kadar ulaşılan yetkililerden herhangi bir görüşme talebine karşılık alınmadı. Aksine belediyenin Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler biriminde ismini açıklamayan yetkili, Solfasol Gazetesi muhabirine, gazetecilik mesleğine yönelik ağır ithamlarda bulundu. Gazetecilik mesleğini yerine getirmediğini, para kazanma amaçlı spor tesislerinde geline noktaların çarpıtılarak yazıldığını iddia eden yetkililer, spor tesislerine ya da tesis içerisindeki Patika Kafe'nin ihale tutanaklarına dair herhangi bir açıklama yapmak zorunda olmadıklarını söyledi. Konuya yönelik alınamayan cevaplara dair Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler birimi haklarında suç duyurusunda bulunulabileceğini de sözlerine ekledi.

Çorba

Minestrone

Ragıp Bilboğa

Bu sefer ziyaret ve ziyafet edeceğimiz çorba *minestrone* (yazıldığı gibi okunur). Genelde kabul gören bu çorbanın İtalyan "*cucina povera*" ya da bu okuduğunuz dildeki adıyla "fakir mutfağı"na ait olduğu yönünde. Fakirleri tok tutan bu bulamaç 1600-1700 yıllarında kulağına üflenerek bir isim verilince İtalyanların kendilerini tanımladıkları bir yemeğe dönüşüyor.

Bilinen ne bir sabit tarifi var ne de belirli bir pişirme şekli. O yüzden bu yazıda bir tarif de yok. Hakkında sadece genel bir kanı hâkim. Bu çorba mutfaktaki sebzelerin (daha doğrusu dünden kalan yemeklerin) suya atılıp pişirilmesinden ibaret. Ama suya en önce atılan makarna ya da bakliyat yemeği nişastalama ve biraz kalınlaştırmak için. Eğer nişastası ağır olursa sebzelerin dokusu pek bozulmuyor ve tatları pek karışmıyor. Biraz fazla pişirilirse bazı sebzeler suya karışıp görünmez oluyor. Bölgeden bölgeye göre de değişiyor minestrone'nin içine girenler. Mesela Cenova yöresinde domates koyulmuyor bu yemeğin içine. Domatesi Yeni Dünya'dan İtalya'ya getirmiş olması pek muhtemel Cenovalı Kristof Kolomb'a duyulan sevgiden mi nefretten mi bilinmez tabii bu seçim. Pek de alakası yoktur büyük ihtimalle. Çekelim tarihi uzasın.

Biraz da etimoloji; minestrone = minestra + one. Kelimesi kelimesine "sunulan şey" anlamında. Minestrare sunmak ya da hazırlamak anlamında kullanılıyor. O da Latin kökenli: ministrare yine sunmak, başında beklemek, yanında durmak, hizmet etmek anlamında. İsim hali minister: konumu düşük olan, hizmetçi, rahibin asistanı. Nereden nereye?

Bilmem kaçınıcı defa karakola gelmiş herkes İtalyan oturma iznini alabilmek için. En fazla beş metreye beş metrelik bir yer. Üç yanı duvarlarla çevrili, bir duvarda içeri girilen kapı asılı. Hepimizin yüzü kalın camlı dördüncü duvarın arkasında duran polisler dönük. Polislerin yüzü her zaman yere dönük. Afrika'dan, Güney Amerika'dan ya da Asya'dan gelmiş herkes. Sürekli ama oldukça sessiz bir uğultu var odanın içinde. O yüzden pek de uğultu denemez aslında buna. Bu karma ses sürekli odanın içinde akıyor ama asla rahatsız etmiyor insanı. Sanki dışarıdan birisi sürekli kulağınıza fısıldıyor bilmediğiniz kelimeleri.

Aramızda annelerinin arkasına bağlanmış bebekler var. Bazıları uzaklara bakıyor şimdiden. Yorgunluktan mı yoksa ikinci yaşın şimdiden getirdiği umutsuzluktan mı pek anlaşılıyor. Dedeler var. Ama yaşları kaç bilmiyorum. Bana mı yaşlı geliyorlar yoksa gerçekten mi yaşlılar. İçerisi insan sıcağı. Hepimiz terliyoruz. Ama üzerimizdekileri çıkarıp koyacak yer yok.

"O gün şanslı olup varoluşu devlet resmîyeti kazananlar ise kendilerini içten bir gülümseme ile dışarı atıyorlar, en yakın zamanda İtalyan bahçelerine ulaşmak için."

Üstümüzdekileri elimize almamız demek dışarıda soğukta bekleyenler için daha az yer demek. Üzerinde konuşulmadan anlaşılmalı bir kural sanki; kimse dışarıda kalmayacak. Ya da ben buna inanmak istiyorum. Terliyoruz hepimiz. Suyumuz kaynıyor. Bazen sıcaklık dayanılmaz oluyor ve birisi artık dayanamayıp dışarı çıkıyor. Eğer kapının yanında değilseniz göremiyorsunuz dışarı çıkanı. Sadece eriyip gidiyor kalabalığın içinde. Bir de kapı açılınca çalkalanma oluyor içeride. Hepimiz biraz yer değiştiriyoruz ama bütünlüğümüz korunuyor nasıl oluyorsa her seferinde.

Çoğumuz şansız oluyor o gün. Çok defa gelmek gerekiyor buraya. Yeterince pişemiyoruz çünkü. Konuştuğumuz polis ya gerçekten öyle diyor ya da yarım yamalak İtalyancam ile bilerek ve isteyerek ben yanlış anlıyorum kendisini. İngilizce soruyorum:

"Polis Bey ben artık ne zaman pişeceğim?"
"Senin dilini bilmiyorum," diyor polis.

Evime dönüyorum. O gün şanslı olup varoluşu devlet resmîyeti kazananlar ise kendilerini içten bir gülümseme ile dışarı atıyorlar, en yakın zamanda İtalyan bahçelerine ulaşmak için.

Kaçak ya da değil göçmenler en çok ünlü İtalyan domateslerini toplarken görülebilir. Yılda beş milyon tondan fazla domates fıskırıyor bu topraklardan. Beş milyon ton! Bir göçmen eğer şanslı ise günde 27-33 avro arası kazanıyor. Şanslı olmak demek, haftada otuz saatlik iş anlaşmasını yerine getirebilmek için yedi gün, günde dokuz saat çalışmak demek. İzbe yerlerde üst üste vardiyalı uyumak demek. Konuyu ve daha fazlasını merak edenin pasaport kontrolünden geçmesine gerek yok. İsteyen Adana Çukurova'ya uzanır. Ya da Ankara Polatlı'ya.

Ev arkadaşına soruyorum. "Minestrone mi?" diyor. "Fakirin yemeği. İyilik ve bütünlük demek bizim için; İtalyan bahçelerinden gelen sebzelerin geleneksel aromaları ve bu aromaların ahenkli karışımı!"

Canavarlaşıyorum bir anda. Daha doğrusu bir canavar olduğumu hatırlıyorum. Dostum bu bir ziyafet! Çiğnemedem yutuyorum her şeyi... İşte bu esmer olan, bu saç dalgalı olan, bu elinde yara izi olan, bu daha iki yaşında.

"Domatesi Yeni Dünya'dan İtalya'ya getirmiş olması pek muhtemel Cenovalı Kristof Kolomb'a duyulan sevgiden mi nefretten mi bilinmez tabii bu seçim."

Dünyadan Güzel Şeyler - 8

Sosyal Yaşamın Sürdürülebilirliği

Sine Çelik

Finlandiya son iki senedir Birleşmiş Milletler Dünya Mutluluk Raporu'nda en üst sırada yer alıyor. İnsanların yaşam kalitelerini belirleyen öznel ölçmeyi amaçlayan raporun kriterleri arasında güvenlik, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlar ile birlikte duygusal, maddi ve sosyal açılardan memnuniyet kriterleri de yer alıyor. Finlandiya'nın stressiz, yenilikçi ve mütevazı atmosferi bütün kategorilerde olabilecek en yüksek puana sahip. Özellikle vatandaşlar sosyal hayatlarından duydukları memnuniyeti sürekli dile getiriyor. Peki yılın çok büyük bir bölümünü karanlık geçiren bu soğuk ülkede bu nasıl mümkün olabiliyor? Her ay bu köşede Avrupa'da karşımıza çıkan özellikle kent ve kent hayatının sürdürülebilirliği ile ilgili ilham verici örnekleri belirli temalar çerçevesinde paylaşıyorum. Bu bölümde Finlandiya'da sosyal yaşamı sürdürülebilir bir biçimde canlı tutmaya yönelik inisiyatiflerden bahsedeceğim.

Yhteismaa (Türkçesiyle Ortak Alan) 2012 yılında Finlandiya'da katılımcı kültürü geliştirmek üzere kurulmuş bir sivil toplum inisiyatifi. Kendilerini, sosyal hayat için anlamlı projeler geliştiren, servisler tasarlayan ve aktiviteler organize eden, bu vesile ile kentlileri bir araya getirip dünyayı daha iyi bir yer yapmayı amaçlayan bir grup heyecanlı insan olarak tanımlıyorlar. Yerel yönetimler ve diğer sivil toplum kuruluşları ile sürekli ilişki içerisinde olan grup, aynı zamanda kamu sektörü ve şirketler için katılımcı süreçler, kitlesel fonlar ve fikir tartışması ortamı gibi eğitimler sağlayarak varlığını sürdürüyor.

Gökyüzü sofraları

Yhteismaa'nın organize ettiği aktivitelerle tanışmam bir arkadaşımın beni Illallinen Taivaan Alla'ya (Türkçesiyle 'Gökyüzü altında akşam yemeği') davet etmesi ile oldu. 12 Haziran 1550

tarihinde İsveç kralı Gustav Vasa Vantaa nehrinin kıyısına Helsinki şehri kurmuş. Her yıl bu tarihte Helsinki, kentlileri doğum gününü kutlamaya davet ediyor. Ağaçların ve yıldızların altında hep birlikte yenen bu akşam yemeği de bu doğum günü kutlamalarının bir parçası. Helsinki'nin tüm şık mağazalarının ve otellerinin bulunduğu en havalı caddesi Esplanadi o akşam trafiğe kapatılıyor, cadde boyunca üzeri bembeyaz örtülerle kaplı uçsuz bucaksız bir masa kuruluyor. Kentliler kendi getirdikleri yiyecek içecekleri paylaşarak uzunluğu 500 metreyi aşan bu masada hep birlikte yemek yiyor, masaların etrafında dans ediyor, müzik dinliyor, oyunlar oynuyorlar.

Illallinen Taivaan Alla eş zamanlı olarak Helsinki dışında birçok başka şehirde de gerçekleştiriliyor. Yaşadığı kentin en güzel caddesine masalar kurup komşularını davet eden herkes bu etkinliğin bir parçası olabiliyor. Hatta Finlandiya'dan göçenler yeni yerleşim

yerlerinde bu geleneği sürdürüyorlarmış. Amaç, nerede olursa olsun, birbirini tanımayan ama aynı şehirde, aynı gökyüzünün altında yaşayan insanların bir araya gelip sevdikleri yiyecekleri paylaşması ve tanışmış olması.

“Yaşadığı kentin en güzel caddesine masalar kurup komşularını davet eden herkes bu etkinliğin bir parçası olabiliyor.”

Illallinen Taivaan Alla'ya katılmak için Helsinki'de olmaya gerek yok (Fotograf citylehti.fi sayfasından alınmıştır.)

Illallinen Taivaan Alla etkinliği için Esplanadi Caddesi'ne kurulan uzun masa (Fotograf helsinginkaupunki.fi sayfasından alınmıştır.)

Helsinki'nin temizlik günü

Helsinki'nin belki de en dışarıdan görünmeyen, içinde yaşamadan pek bilinmeyecek özelliği ikinci el eşya kullanımının sıklığı. Bu amaca hizmet eden birçok dükkân ve internet servisi bulunuyor. Dükkân dediğimde aklınıza sadece modası geçmiş kıyafetler, gözlükler satan yerler gelmesin. Tabii öyleleri de var, hatta çok ilginç objeler bulmak mümkün, ama ben asıl olarak, içerisinde envai çeşit İskandinav tasarımı mobilyanın, oyuncağın, spor malzemesinin, kısaca aklınıza gelebilecek her türlü gerecin bulunduğu hipermarket boyutlarında ikinci el mağazalardan bahsediyorum. Kâr amacı gütmeyen, yerel yönetimlere bağlı bu dev 'yeniden kullanım merkezleri' Finlandiya'nın yedi noktasında hizmet veriyor.

Eşyalara ikinci bir şans tanıyarak tüketimi en aza indirmeyi amaçlayan yeniden değerlendirme kültürü Finler için büyük bir mağazadan ibaret değil, daima hayatlarının bir parçası ve herhangi bir ihtiyaçları olduğunda akıllarına ilk gelen alışveriş biçimi. Siivouspäivä (Türkçesiyle Temizlik günü) bu kültürü sokaklara taşıyıp kentliler arasındaki birebir iletişimi arttırmak fikri ile ortaya çıkmış. Her yaz belirlenen iki cumartesi günü boyunca tüm Helsinki şehri dev bir bit pazarına dönüşüyor. Bu paylaşım karnavalında kentliler Helsinki'nin farklı köşelerindeki parklarda, meydanlarda bir araya gelip, kurdukları stantlarda artık ihtiyaçları olmayan şeyleri satıyor veya veriyor. Çevre dostu yaşam prensiplerini, dayanışmayı ve topluluk hissini teşvik eden bu aktivitenin aynı zamanda yüz binlerce üyesi olan bir sosyal medya kanalı var. Bu kanalda üyeler sürdürülebilirlik ile ilgili fikirlerini ve alışkanlıklarını paylaşıyor, birbirlerine ekolojik hayatı kolaylaştıracak ipuçları veriyor.

Helsinki şehri 2025 yılında arabasız

Yhteismaa inisiyatifinin Helsinki belediyesi ile ortak organize ettiği bir başka organizasyon ise Parkkipaiva için 'kenti arabasız hayal etme günü' de diyebiliriz. Finlandiya'da her dört kişiden üçünün özel arabası var ve bu sayı gittikçe artmakta. Bu artışın hızı 2014 yılında ülkenin nüfus artışını geçtiği zaman Finlandiya devleti için alarmlar çalmaya başlamış. Bu soruna bir

“Eşyalara ikinci bir şans tanıyarak tüketimi en aza indirmeyi amaçlayan yeniden değerlendirme kültürü Finler için büyük bir mağazadan ibaret değil, daima hayatlarının bir parçası ve herhangi bir ihtiyaçları olduğunda akıllarına ilk gelen alışveriş biçimi.”

Olohuonenäyttely (Salon sergisi) etkinliğinden bir kare (Fotoğraf etkinliğin Facebook sayfasından alınmıştır.)

Siivouspäivä'da (Temizlik günü) bir park (Fotoğraf sadetys.blogspot.com sitesinden alınmıştır.)

Siivouspäivä'da (Temizlik günü) bir meydan (Fotoğraf sadetys.blogspot.com sitesinden alınmıştır.)

çözüm olarak Helsinki belediyesinin 2025 yılında uygulamaya koymaya hazırlandığı kentin tümünü özel araçlara tamamen kapatma planı ortaya çıkmış. Parkkipaiva dahilinde kentliler parklarda, bahçelerde, kaldırımlarda düzenlenen atölyelerde bir araya gelip yaşadıkları şehrin arabasız halini hayal ediyorlar, fikir paylaşıyorlar, çizimler yapıyorlar ve hayatlarında yaşayabilecekleri hem pozitif hem negatif değişiklikleri düşünerek senaryolar kuruyorlar. Bu senaryolar belediyenin çalışmalarına yol vermek üzere kullanılırken, aynı zamanda bu katılımcı yöntem ile kentlilerin akıllarındaki soru işaretlerinden kurtulmalarına yardımcı oluyor.

Eviniz bir sanat galerisi

Olohuonenäyttely (Türkçesiyle salon sergisi) sanatın insanların refahına olan katkısı göz önünde bulundurularak, ilgili kentlileri geleneksel galeri ortamının dışında da sanatla buluşturmak üzere düşünülmüş bir organizasyon. Olohuonenäyttely, kısaca sıradan Helsinki evlerini sanat galerilerine dönüştürüyor. Etkinlik, genellikle erişiminizin olmadığı yerlerde normalde göremediğiniz işleri incelemenizi sağlıyor ve evlerin içindeki özel mekanları (yatak

odaları, oturma odaları, banyolar, mutfaklar ve mahzenler) uluslararası birer çağdaş sanat galerisine dönüştürüyor. Etkinliğin kurucuları, konfor ve kolaylık kavramlarının mütevazı Fin toplumu için önemini vurgulayarak sanatın birleştirici gücü ile katılımcıların birlikte vakit geçirdiği, bir fincan kahve içtiği, huzur ve açık görüşlülükle fikir paylaştığı bir atmosfer yaratmayı amaçlamış. Düzenlenen en son Olohuonenäyttely için Helsinki'nin doğusunda bulunan 15 ev birer sanat galerisine dönüştürülmüş ve yaklaşık 40 sanatçının eserleri kentlilerle buluşmuş.

Finler sahip oldukları doğal kaynakların, boş vakitlerinin ve havanın güzel olduğu her anın tadını çıkarmayı gerçekten çok iyi biliyorlar. Bunda hem küçüklükten edinilen hem zihinsel hem fiziksel olarak kendine iyi bakma alışkanlığının, hem de devletin vatandaşların refahını her şeyin önüne koyan, insanların kendilerine ve sevdiklerine ayırabilecekleri zamanı gözeten politikalarının bir sonucu olarak görüyorum. Gelecek sayıda, Finlandiya'nın dünyanın en mutlu ülkesi olmasından yola çıkarak, mutluluğun Finler için ne anlama geldiğinden, mutluluk ekonomisinden ve mutlu olmanın öğrenilen bir şey olduğu prensibiyle kurulan mutluluk okulundan bahsedeceğim. Sevgiyle kalın.

Zor Zamanlarda Başlayan Bir Öykü

Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği

Derya Meryem

Kuruluşlarını “zor zamanlarda ve koşullarda başlayan bir öykü” olarak ifade eden Aramızda Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği'nin geçirdiği süreci ve çalışmalarını İnci Solak ile konuştuk.

Dernek nasıl kuruldu? Hikayenizi, motivasyonunuzu anlatır mısınız? Neden hasıl oldu bu ihtiyaç?

Derneğin kuruluşu OHAL döneminde gerçekleşti. Zor zamanlarda ve koşullarda bir kuruluş öyküsü bizimki... OHAL döneminde Barış için Akademisyenler bildirisini imzalayan yüzlerce akademisyen görev yaptığı üniversitelerden KHK'lar eliyle tasfiye edildi. Bu akademisyenler arasında toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanında uzmanlaşmış birçok kişi de vardı.

Öyle ki, bu tasfiyelerin ardından bazı üniversitelerde bu disiplinlere ait lisans ve yüksek lisans dersleri yürütülemez hale geldi, üstlenilen tezler danışmansız kaldı, kurulan cinsel tacize ve cinsel saldırıya karşı destek birimleri (CTS) işlevini yitirdi.

Bu süreçte Kaos GL'nin Mart 2017'de gerçekleştirdiği “Umudun Alacakaranlığında Ütopya” etkinliği ve Mayıs 2017'de düzenlediği Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşmalar'da bir araya gelinerek konuşuldu, tartışıldı ve kurumsal anlamda üniversiteler yapının dışında bırakılan kadın akademisyenlerin yeni bir alan açarak örgütlenmesi, öğrencilerle ve diğer ağlarla ilişkilenecek için yeni bir yol arayışı gündeme geldi. Derneğin kuruluşuna giden yolda bu toplantılar etkili oldu ve sonrasında farklı şehirlerde yaşayan ihraç edilmiş barış bildirisini imzacısı kadın akademisyenlerle de iletişime geçilerek bir ağ oluşturuldu. Nihayetinde Kasım 2017'de dernek resmen kuruldu.

Aramızda söylemi birazı bana ‘özel olan politiktir’ söylemini hatırlattı. Buna bir atıf var mı bu aramızdaki hali özel olana vurgu mu? Yoksa ismin başka bir hikayesi var mı?

Derneğin ismini yaptığımız bir toplantıda Alev (Özkazanç) Hoca Arendt'in in-between kavramından hareketle -eylem ve çoğulluğun aramızda oluştuğuna/oluşacağına atfen- önermişti, kurmaya çalıştığımız “şey” ve onunla/ birbirimizle ilişkilenecek biçimimizi tarif ettiğini düşündüğümüz için “aramızda” adıyla kurulduk.

Dernek ne gibi çalışmalar yapıyor, çalışma alanı nedir? Gelecek planları neler?

Çalıştaylar ve atölye çalışmaları, dördüncüsünü bu ay gerçekleştireceğimiz Aramızda söyleşileri gibi. Mayıs 2019'da Rize Fındıklı'da Aramızda Derneği üyelerinin de katılımıyla gerçekleşen Kent ile Kır Arasında Toplumsal Cinsiyet

“Toplumsal cinsiyet çalışmalarının üniversitelerden dışlandığı, bu konularda çalışma yapılmasının, tez yazılmasının giderek zorlaştığı, CTS birimlerinin büyük ölçüde işlevini yitirdiği, YÖK tarafından talimatlar yoluyla geri adım atıldığı bir yükseköğrenim sisteminde üniversitenin dışında bırakılanlar olarak birikimimizi ve deneyimlerimizi sivil toplum alanında farklı etkinlik, proje ve çalışmalarla ortaya koyuyoruz.”

Farkındalığı Paneli kitaplaştırıldı ve Aramızda'nın ilk yayını olarak bu ay basıldı. Bu alandaki faaliyetlerimizi yürütmek için çeşitli projelere başvurduk, devam eden birtakım süreçler var. Ayrıca cinsel taciz ve cinsel saldırıya ilişkin eğitim çalışmaları, web sitemiz üzerinden farklı konulara odaklanmış podcast ve video yayınları gerçekleştirmeyi tasarlıyoruz.

Nasıl bir boşluğu dolduracaksınız, olmasaydınız ne olurdu?

Öncelikle boşluk doldurmak gibi bir iddiamız ve amacımız olmadığını belirtelim. Bir boşluğu doldurmak için değil, yeni bir alan açmak ve oradan ilerlemek için kurulduk ve açtığımız bu alanı genişleterek de yolumuza devam ediyoruz. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının üniversitelerden dışlandığı, bu konularda çalışma yapılmasının, tez yazılmasının giderek zorlaştığı, CTS birimlerinin büyük ölçüde işlevini yitirdiği, YÖK tarafından talimatlar yoluyla geri adım atıldığı/attırıldığı bir yükseköğrenim sisteminde üniversitenin dışında bırakılanlar olarak birikimimizi ve deneyimlerimizi sivil toplum alanında farklı etkinlik, proje ve çalışmalarla ortaya koyuyoruz. Dolayısıyla Aramızda üniversitelerdeki tasfiye sürecinin ihraç edilen kadın akademisyenler, öğrenciler ve üniversitede yarattığı tahribat karşısında görevlerinden uzaklaştırılmış akademisyenler olarak dayanışma ağlarımızı örmek ve üretmeye devam etmek için farklı yollar geliştirme çabasının bir sonucu olarak doğdu ve yoluna devam ediyor diyebiliriz.

Dernek başka sivil toplum kuruluşu ya da kamu ile ortaklaşmayı düşünüyor mu? Ya da ortak alanlarda çalışan kurumlarla iş birliği yapıyor mu? Haberdar mı?

Dernek, başta Dayanışma Akademileri ve Kaos GL olmak üzere farklı sivil toplum örgütleriyle bağlantılı çünkü mevcut durumda dernek üyelerinin bir kısmı zaten birden fazla yapının üyesi, gönüllüsü ya da aktif çalışanı. Bunun yanı sıra üniversitede görevine devam eden akademisyenlerden bir kısmı ile de dayanışma içindeyiz. İleriye dönük olarak diğer sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışma, ortak projeler üretme gibi planlarımız var. Kamu ve kamu kurumları açısından ise bir ortaklaşma veya ortaklık söz konusu değil. Dernek ağırlıklı olarak KHK'lı bariyerli bildirisini imzacısı kadın akademisyenlerden oluşuyor ve kurulma amacı da toplumsal cinsiyet alanında araştırmalar yapmak. Mevcut koşullarda her iki unsur da devletin tanımladığı “kamu”dan dışlanmış/arındırılmış durumda. Daha açık ifade etmek gerekirse kamu kurumları toplumsal cinsiyet alanında yeni çalışma yürütmek bir yana, var olanları bile sürdürmeyi zor addederken bir de ağırlığını KHK'lı akademisyenlerin oluşturduğu bir dernek ile iş birliği yapmaları yine vurgulayalım mevcut koşullarda mümkün değil.

Şu anda bulunduğunuz ilde sivil toplumun ne gibi ihtiyaçları var? Ne gibi eksiklikler görüyorsunuz? Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Derneği'nin sürdürülebilirliği için nelere ihtiyacı var?

Aramızda Ankara merkezli bir dernek olmakla birlikte, özel olarak Ankara'da sivil toplumun ne gibi ihtiyaçları olduğunu saptamak, eksiklikleri tespit etmek odaklandığı meseleler arasında yer almıyor. Ayrıca derneğin merkezinin Ankara olarak seçilmesi pratik birtakım nedenlere dayanmasına karşın, Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan ihraç edilmiş imzacı kadın akademisyenler başta olmak üzere birçok aktif üyemiz var ve kolektif olarak üretmeye devam ediyoruz. Yukarıda da ifade edildiği gibi Aramızda'nın belli bir kuruluş amacı var; üniversite yapıdan gün geçtikçe dışlanan toplumsal cinsiyet alanında çalışmalar yürütmek. Dernek, çalışma alanındaki eksikliği ve tasfiyelerin yarattığı çöküntüyü yapısal olarak üniversite/akademi bağlamında, coğrafi olarak da ülke genelinde ele alarak üretmeyi hedefliyor. Sürdürülebilirliği sağlamak için kalıcı bir mekân başta olmak üzere araştırma yürütülebilecek çeşitli olanaklara ihtiyaç var.

Anladığımız kadarıyla hem aktivizm hem de araştırma yapacaksınız.

Buna ilişkin bir eylem planımız, oluşturulmuş bir takvimimiz yok. Temel amacımız toplumsal cinsiyetle ilgili farklı çalışmalar yürütmekse de, Türkiye'de bu alanda çalışmak aslında zorunlu olarak bir aktivizmi beraberinde getiriyor. Pek çok örnek verilebilir ama en görünür ve yoğun olanından söz etmek gerekirse, kadına ve LGBTİ+ bireylere yönelik her türlü şiddet elbette ses vermeyi, araştırma ve eğitim faaliyetlerinin

yanı sıra hak ihlallerinin de takipçisi olmayı gerektiriyor. Bu çerçevede Ceren Damar Şenel davasının takipçileri arasında yer aldığımızı ve ilerleyen süreçte dava takiplerine devam edeceğimizi belirtelim.

Klişe olacak ama sormadan geçemiyorum, dernekte erkeklere de yer var mı? Nasıl bir filtreden geçireceksiniz üyeleri?

Aramızda'nın kuruluş amacı ve faaliyetlerinden söz etmiştik. Bu açıdan hem resmi hem de fiili anlamda sadece cinsiyet üzerinden bir kabul ya da red mekanizması işletilmesi söz konusu olamaz. Derneğin kuruluş amacı belli olduğu, çalışmalar kolektif olarak bizler tarafından yürütüldüğü, ayrıca karar alma süreçlerine dair ilkeler de belirlendiği için bu konuda bir filtre uygulamaya ihtiyaç olacağını düşünmüyoruz. Üyelik konusunda hukuki boyuta değinecek olursak pek çok Dernek tüzüğünde yer aldığı üzere Aramızda üyeliği için belli koşulların yerine getirilmesi gerekmekte ve yine belli durumların gerçekleşmesi halinde üyeler üyelikten çıkarılmakta. Örneğin “Cinsiyetçi ve homofobik tutum ve uygulamalarda bulunmak, nefret ve ayrımcılık suçu işlemek; şiddet, taciz gibi eylemleriyle derneğin amaç ve ilkelerini benimsememiş olduğunu ortaya koymak” cinsiyet, cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelim gözetmeksizin dernek üyeliğinden çıkarılma nedeni olduğu kadar, bu gibi tutum ve davranışları bulunan bir kişinin derneğe üye kabul edilmesi de söz konusu değil.

Son olarak okurlara söylemek istediğiniz var mı?

Aramızda iki yıldan biraz uzun bir zaman önce kuruldu ve kurulduğu günden bu yana epeyce yol kat etti. Üniversite dışında çalışma ve araştırma yaparak üretmeye devam etmenin farklı yollarını birlikte aradık, çabaladık ve epeyce deneyim edindik. Bu yolu yalnız başımıza değil, pek çok kişi ve kurumun desteği ve dayanışmasıyla aldık. Tek tek isimlerini sayamayacak olsak da onların gösterdiği dayanışma, verdikleri emek ve sergiledikleri özverinin bize verdiği güç ve umutla ilerledik, iyi ki varlar...

Kaynak: <http://www.sivilsayfalar.org/>

“Kadına ve LGBTİ+ bireylere yönelik her türlü şiddet elbette ses vermeyi, araştırma ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra hak ihlallerinin de takipçisi olmayı gerektiriyor.”

Majid yahut Macit!

Majid

Bu yazı, 2015 yılında yurdundan ayrılmaya zorlanan İranlı bir mülteci olan Majid'in bir yandan acılarla, hayal kırıklıklarıyla bir yandan umutla dolu yolculuğunun Türkiye'de geçen kısmını anlatıyor. Sevgili Majid'e yaşadıklarını bizlerle paylaştığı için minnet borçluyuz. Majid, son günlerde sınırlarımızda mültecilere yaşatılan ve hepimiz için utanç kaynağı olan kötülöklere Ankara'nın o kadar da uzak olmadığını gösteriyor. Bu yazı hepimize, durup düşünmek ve kendimize gelmek için önemli bir fırsat sunuyor. Tercüme: Zişan Kürüm

Şimdi anlatmak istemediğim bazı problemlerden dolayı evimden, yurdundan ayrılmaya zorlandım. O zamanlar 24 yaşındaydım, bir yandan mühendislik eğitimi alıyor bir yandan da çalışarak aileme maddi destek veriyordum. Ayrılmak zorunda kaldım. İran'ın Türkiye sınırına gittim ve bir insan kaçakçısının yardımıyla İran'dan kaçtım. Bu şekilde hayatımı kurtarabildim.

Size bugün yaşadığım İzlanda'da sonuçlanan uzun ve zorlu yolculuğumun İran ve Türkiye arasında olan kısmını anlatacağım.

Yaşadığım problemlerden sonra İran'da kalamayacağımı anladım ve bir arkadaşımın yardımıyla, hayatımı kurtarmak için sevgili memleketimden bilinmeyen yerlere doğru göçmek için yola koyuldum.

Bana, "Türkiye senin için güvenli değil ve seni tutuklarsa derhal İran'a geri göndereceklerini bilmelisin" dediler, buna rağmen ölümden ve İran'dan kaçmak için çok uğraştım. Bir hafta boyunca İran ve Türkiye sınırının gerisinde bekledim. Türk polisleri geceleri dolaşp bize bağırıyordu, bize ve ailemize yönelik kötü sözler söylüyorlardı. Bizi göremiyorlardı ama orada olduğumuzu biliyorlardı ve bu sadece İran polisinin değil, Türk polisinin de bizi vurarak öldürebileceği anlamına geliyordu.

Bir gece durum biraz iyileşti ve bir adım ileri gidebildik. Bu aşamaya nasıl geldiğimizi söyleyip de başka insanları tehlikeye atmak istemiyorum. Uzun bir gece ve günün ardından küçük bir kasabaya vardık. Bana bir otobüste yer verdiler ve bu otobüsün beni İzmir'e götüreceğini söylediler.

Otobüsün arka koltuklarını bizim gibi mültecilerle ve ön koltuklarını Türklerle doldurdular. Yolculuğun ortalarında, muavin geldi ve bizlere küçük siyah çantalar verdi. Türkiye'den olmayan para ve banka kartları gibi şeyleri bu çantalara koymamızı söyledi. Aksi takdirde polisin bizi tutuklayacağını ve geri gönderebileceğini söyledi.

Benim biraz Avro'm vardı, bu çantaya 100 avro kadarını koydum ama zavallı diğer insanlar, tüm hayatlarını bu çantaların içine koydular. Bazı Afgan ailelerin tüm hayatları o nakitleriydi, ELLERİNDE avuçlarında ne varsa her şeyi bu çantalara koydular. Çantalar otobüsün bagajına kondu.

Yoldayken kaçakçı beni aradı. Planın değiştiğini, Ankara'da otobüsten inip Denizli otobüsüne bilet almamı söyledi. Orada biri beni alıp başka bir şehre götürecekti.

Şöföre Ankara'da inmek istediğimi söyledim. Otobüs Ankara'da yol üstünde durdu, indim ve çantalarımı aldım. İlk kontrol ettiğim şey 100 Avro'mun yerinde olup olmadığıydı, neyse ki ordaydı. Otobüs uzaklaştığı sırada benimle inen insanlar çığlık atmaya başladılar, sürücü ve muavin paralarını çalmıştı. Her biri aşağı yukarı 9.000 Avro para kaybetti.

Ne polisi arayabildik ne de yardım isteyebildik, hiçbir seçeneğimiz yoktu. Yola devam ettik.

"Otobüsün arka koltuklarını bizim gibi mültecilerle ve ön koltuklarını Türklerle doldurdular."

VE ANKARA...

Ankara'da otobüs terminaline vardığımda gece yarısıydı, Denizli için bilet almak istedim. Orada çalışan görevliler pasaportum olmadığı için önce bilet vermek istemediler sonra 300 Lira (2015) karşılığında bilet ayarlayabileceklerini söylediler. Ve polisin beni tutuklayabileceği tehdidinde bulunmayı da ihmal etmediler. BM'ye gitmem ve oraya kayıt olmam gerektiğini ama şimdi kapalı olduğu için sabaha kadar üst kattaki otele 500 lira ödemem gerektiğini söylediler. Saat sabahın 3'üydü. Çok korktum. Terminaldeki askerleri ve polisleri işaret ederek beni korkutuyorlardı.

Sonra, bir adam bana yaklaşıp onunla tuvalette buluşmamı söyledi. Tuvalete gittim, bana endişelenmeme gerek olmadığını, 25 liraya bilet alacağını söyledi. Ona bu parayı verdim. Beş dakika sonra biletle geri döndü ve bana otobüslerin nerede olduğunu gösterdi. Yeni bir bebeği olduğunu ve bebeğinin helal yemesini istediğini söyledi. Bu yazıyı okuyup okumadığını bilmiyorum ama her zaman o adamı düşünüyorum ve ailesi için dua ediyorum.

İran'da yaklaşık 40 gün saklandıktan sonra, her şeyin daha iyi olacağını umuyordum ama asla olmadı. Ankara'daki o beyefendi ile karşılaşana kadar her şey kötüye gitti. İran sınırını geçmek için yaklaşık 20 saat boyunca karlı dağları ve nehirler aştım. Önce yürüyerek sonra bir otobüsün içinde, her an tutuklanma ve öldürölme korkusuyla... 15 saat açlığın ardından, yolculuğun ortasında bir restoranda 40 liraya (2015 fiyatlarıyla) pişmemiş bulgur ve sebze yedim; Ankara terminalindeki insanların beni polise teslim etme tehdidi sonrası karşıma çıkan ve bana bilet alan beyefendinin benim için yaptığı şey soğuk kışın ortasında sınımsız bir fincan çay içmek gibiydi. Bana hayat verdi.

Otobüse bindiğimde neredeyse sabah olmuştu, hayatımı kurtarmak için bir sonraki adıma ilerlerken bunların neden, nasıl, ne zaman benim başıma geldiğini düşünüyordum! Ailem ve arkadaşarımla bağlantım yoktu. Yorgun ve enerjisizdim. Denizli'ye yakın bir yere geldiğimizde otobüs öğle yemeği için durdu. Çok açtım, bir şeyler yedim. Ama yediğim yemeklerden dolayı midem bulanmaya başladı.

Denizli'ye vardığımızda biri geldi ve beni aldı, beraber bir köye gittik. İlk iş olarak kıyafetlerimi çıkarıp duş aldım. Kendi şehrimde ünlü ve itibarlı biriyken, Türkiye'de ıssızlığın ortasında evsiz biriydim artık.

Bütün gün kusup mide ağrısı çektikten sonra beni otobüsten alan adam bana biraz ekmek verdi. Kendime gelmişim artık, ona biraz para verdim, yiyecek bir şeyler aldı bana. Biraz dinlenip kendimi daha iyi hissettiğim birkaç günün ardından biri beni aldı. Türkiye'den ayrılp Avrupa'ya gitmeye çalışan bir grup insanın yanına götürdü.

Her birinin bir hayali, korkusu, kaçtığı bir şeyler, daha iyi bir yaşam için dilekleri vardı. Bir şeyleri ya da birilerini terk etmişler ya da terk edilmişlerdi. Aynı anda hem çok mutlu ve çok mutsuzduk, duygularımız anlaşılabilir değildi. Bana ne olduğu konusunda kafam karıştı.

Türk bir adam geldi ve bize lüks bir tekne fotoğrafı gösterdi. 10 kişilik gruplar halinde bununla gideceğimizi söyledi. Bunlardan biri bizi Yunanistan'a götürecekti.

Bunu dört gözle bekliyordum. Günleri hesaplamayı bıraktım.

Fotoğraf: Maliakos Nikos

Fotoğraf: Maliakos Nikos

Fotoğraf: Maliakos Nikos

Bize can yeleği sattı. Hazırdık, bizi otobüse götürdüler, fakat hava çok kötü olduğu için gidemedik.

Başka bir gece, başka bir deneme ama bu sefer de polisler geldi. Can yeleklerimizi aldılar, gece gitmemize izin vermeyeceklerini söylediler, biz de tekrar kaçtık. Şehir değiştirdik. Havanın güzel olduğu bir gün tekrar denedik ama bu seferki teknenin bize önceden gösterdiği tekne ile hiç benzerliği yoktu. Hatta içinde plastik torbalarla doldurulmuş bir delik vardı. Geri dönmek zorunda kaldık.

Ödediğimiz para 5 yıldızlı bir otelde kalmamıza yeterdi ama dünyanın en kirli yerinde kaldık. Hiçbir temizliğin yapılmadığı, kirli çarşafın olduğu, her yerin sigara koktuğu, bütün halıların ıslak olduğu bir yerdi.

Başka bir gün geldi ve adam bu gece deneyebileceğimizi, daha büyük bir tekne olduğunu söyledi. Daha büyük ve güvenli olacaktı.

Oraya gittik. Tekne ormanla kaplı bir alanda kayalıkların arkasında saklanıyordu.

İnsanlar oradaydı. Kalabalıktı, herkes soğuktan yüzünü koruyordu. Gecenin ortasında kış rüzgarı... Polis geldi, saklandık. Ben çimlerin arasında çok dikenli bir yerde saklandım. Polisten saklanırken çalıların dikenleri pek çok yerimi kesti. Canım çok yanmasına rağmen sesimi çıkaramadım. Birçok kişi saklanamadı, polisler tarafından götürüldüler.

İnsanların çoğu kadın ve çocuktü, çoğunlukla da Afgan ve Suriyeli.

Korkmuştum, otlardan ıslanmışım ve çalılar her tarafımı yaralamıştı. Polisin gittiğinden emin olduktan sonra dışarı çıktım. Hala bazı insanlar oradaydı. İnsanları tekneye yüklemeye başladılar, tek tek içeri yerleştiler. Çok fazla insan vardı, korkmuştum. Yaklaşık 60-70 kişiydik, ama daha fazlası için hala yer vardı.

Hareket ettik. Ekibimizden biri GPS'i izleyerek tekneyi kullanıyordu. Yoldaydık. Çok hızlı değildik ama ilerliyorduk. Güneş doğarken, bize doğru bir ışık yanıp sönmeye başladı. Çok hızlı bir tekne yanımıza geldi. Polisti. Denizin ortasında bazı demirler vardı. O demirleri geçtikten sonra bizi takip etmeyi bıraktılar, öylece durdular. İnsanlar bunun bir tür sınır olduğunu ve arkadan gelenlerin artık bizi takip edemeyeceklerini söylediler.

“Her birinin bir hayali, korkusu, kaçtığı bir şeyler, daha iyi bir yaşam için dilekleri vardı. Bir şeyleri ya da birilerini terk etmişler ya da terk edilmişlerdi. Çok mutlu ve çok mutsuzduk, duygularımız anlaşılabilir değildi.”

Çok mutluyduk. Çok mutlu olmuştum. Neredeyse 50 gündür ya kötü hava ya polis bizi yolumuzdan etmişken nihayet benim için kabus haline gelen ülkeden, Türkiye'den ayrılma şansımız olmuştu. Yunanistan'a çok yaklaşmıştık. Sahili görebiliyordum. Fakat aniden Türk tarafından küçük sürat tekneleri geldi. Etrafımızda hızla dönüyorlardı, dalga yaparak teknelerini teknenize vurmaya başladılar. Dürüst olmak gerekirse bizi batırmaya çalışıyorlardı. Yanlarında bir kamera vardı ve bizi kaydediyorlardı.

Silahlı olan bir polis içeri girdi, silahını kadınlara ve çocuklara doğrulttu, bizi oturmaya zorladı. Kaptanımızı denize attılar. Çok korktuk.

Suriyeli bir ailenin yanında otuyordum. Ağlıyorlardı, benimse başım dönüyordu. Yaptıkları dalgalar çok korkutucuydu, hamile kadınlar vardı yanımızda, küçük çocuklar... Tam bir kabustu, Yunanistan'daydık, sahille aramızda sadece birkaç yüz metre vardı.

Silahlarını kullandılar ve bizi Türkiye'ye geri götürdüler.

Islaktım, sırt çantamı kaybetmişim, hastaydım ve ilacım da kaybolmuştu. Bizi jandarmaya teslim ettiler. Yere oturmaya zorlandık. İsimlerimizi yazmaya başladılar.

Beni İran'a geri götüreceklerini düşünürken birdenbire mavi işaretli bir grup gördüm. Onlar BM idi. Gülümsedim. Onlarla konuşmak için yöneldim ama bir asker sırtıma vurdu. Yere düştüm. Beni geri çekti. BM'nin gözü önünde oldu, bu.

Acı çekiyordum. Her yer dönüyordu, hiçbir şey duyamıyordum.

Bir kamera ile geldiler. Bize biraz kurabiye, su ve battaniye verdiler. Bunu kameraya çektiler.

Battaniye resmen hayatımı kurtardı, sırlısklamdım ve ısınmama yardım etti.

Polis ve asker kameralar açıkken bize çok iyi davranıyordu ama kapanır kapanmaz bize esir muamelesi yapıyorlardı.

BM de video çekimi için oradaydı. Görünüşe göre nasıl boğulduğumuzu göstereceklerken kurtarılışımızı çektiler.

Kamera gitti. İki büyük otobüs getirdiler ve her birimize aşağı yukarı 70 Avro'ya denk gelen bir miktar ceza kestiler. Bu daha önce de defalarca başıma gelmişti. Sonra bizi otobüse binmeye zorladılar.

Otobüs İzmir'e gidiyordu. İzmir'e yakın bir yerde mola verir vermez oradan kaçtım. Hayatım ellerimin arasındaydı, elimden geldiği kadar hızlı koştum. Polisin olmadığı bir yere doğru uzun süre koştum.

Genç bir çift ile karşılaştım. Telefonlarını kullanıp kullanamayacağımı sordum. Çok kibarlardı. Bana su aldılar. Bana yardım eden adamı aramamı sağladılar.

Adam konumumu sordu, birisini yolladı ve iki saat sonra beni aldırdı. Beni bir daireye götürdü. Bana yiyecek aldı ve bir süre orada kalacağımı söyledi.

Yaklaşık bir hafta sonra tekrar geldi ve beni bir garaja götürdü. Yaklaşık iki gün sonra oradan ayrıldık. Beni alan adam beni gerçekten güvenli ve hızlı bir şekilde limandan aldı ve sorunsuz bir şekilde Yunanistan'a götürdü.

Sonunda Türkiye'de değildim.

*

Şimdi tüm bunlar bana uzak ve acı bir hatıra gibi görünüyor.

Bunu değiştiremem, hayatımın bir parçası. Bu durumu kabul ettim. Şu an güvenli bir ülkede yaşıyorum, çok mutluyum, hayatımdan memnunum. Tanrı'ya teşekkür ediyorum. Umarım bir gün eve dönebilir ve anneme sarılabılırım, onun ellerini öpebilirim.

D O S Y A

Ben hamam yorgunuyum

Alanur Çavlin

Bir ülkenin fakir mahallelerinden birinde komşuların hepsinden daha fakir bir aile yaşarmış. Çalışamayacak kadar yaşlı olan karı kocanın her işi becerebilecek kadar akıllı genç bir kızı varmış. Ancak bu ülkede, masalımızın geçtiği zamanlarda genç kadınların çalışması adetten olmadığından, kızcağız ailesinin bir lokmaya muhtaç durumuna bir türlü çözüm bulamazmış. Gel zaman git zaman bu hayat iyice çekilmez hale gelince, kız kaybedecek bir şeyinin olmadığına karar vermiş ve ne yapıp edip sarayda yaşamayı kafasına koymuş. Ya kalan ömrümü sarayda yaşayayım ya da varsın ömrüm bu kadar olsun demiş. O zamanlar yılda birkaç defa saraydaki kadınların hamam günlerinde, hayır için halka açık hamam yapılmış. Hamamın bir kısmında sarayın kadınları yıkanır, diğer kısmında ise padişahın hesabından ihtiyaç sahibi halktan kadınlar nasiplenirmiş. İşte böyle bir günde bizim kız ana babası ile vedalaşıp, kendisini merak etmemelerini, peşine düşmemelerini ama hayır dualarını da hiç eksik etmemelerini dileyerek hamama doğru yola koyulmuş. Kız hamama ulaşınca kendisine gösterilen köşede soyunmuş, ancak yıkanmak üzere kurna başına geçerken ne yapmış ne etmiş, saraylı kadınların arasına karışmış. Sarayın kadınları o kadar kalabalıkmış ki bir kişinin fazla olması kimsenin dikkatini çekmemiş. Kız bir güzel keselenip yıkanmış, uzun uzun saçlarını taramış, dönüş vakti geldiğinde ise erkenci davranıp diğerlerinden kısa bir süre önce giyinmeye gitmiş. Tabii üzerinden çıkardığı eski kıyafetlerinin yerine, hala yıkanmaya devam eden, her şeyden habersiz saraylı kadınlardan birinin kıyafetlerini giymiş, üzerine bir de çarşaf geçirince saraylı cariyelerden biri oluvermiş...

Roma sütunlarının taşıdığı bir Osmanlı yapısı:

Eynebey Hamamı

>> s. 14 Yavuz İşçen

Hamamlar bir kentin nesi olur? Ankara'daki hamamlar neyiz oluyor?

>> s. 17 Akın Atauz

Nalın, Peştamal ve Yoğurtla Vaftiz Edilenler

>> s. 19 Taylan Esin

Finlerin İkinci Oturma Odası: Sauna

>> s. 21 Onur Mat

Müslüman ve Türk Toplumlarında Hamam Sanatı -1

>> s. 22 Behiye Erinç Taş

Hamamda Ayrımcılık

>> s. 25 Oya Özgün Özder

Heyecanlı maceralarla devam eden "ben hamam yorgunuyum" adlı masal böyle başlıyor. Biz de "Hamam" dosyamıza masal tadında başlayalım. Gazete Solfasol Hamam dosyası, yaşamının farklı dönemlerinde hamam keyfi ile tanışmış birkaç Solfasol yazarının tarihinde Roma Hamamı, merkezinde Hamamönü semti ve ilçelerinin arasında Kızılcahamam olan Ankara'nın gündelik hayatında hamamların nasıl bir yeri olduğunu merak etmesiyle başladı. Ankara hamamlarını araştırmaya başladık, birkaç kişi bir araya gelip bir Karacabey Hamamında bir hamam kaçamağı yaptık, Hamamönü sokaklarında dolaştık ve bu dosyayı oluşturmak için yapabileceklerimizi planladık. Solfasol'un son birkaç haftalık buluşmasını dosya hazırlıklarına ayırdık. Gazete Solfasol'un Mart ve Mayıs sayılarında hamam dosyasının yazılarını-çizilerini bir araya getireceğiz. Okuduğunuz yazı vesile ile şu ana kadar bu dosyadan haberi olmayan tüm gönüllüleri dosyaya katkıda bulunmaya ve dosyanın "saha çalışması" kapsamında yapacağımız hamam keyiflerine katılmaya davet ediyoruz. Önceki buluşmalarda Ankara hamamlarına ilişkin Solfasol sayfalarına da taşımak istediğimiz birkaç konu öne çıktı. İlk kentin bilinen ilk hamamı olan Roma

Hamamı hem Roma Ankara'sı dönemindeki işlevi hem günümüz Ankara'sındaki kültürel ve tarihi miras olarak değeri ile gündeme geldi. Roma hamamından başlayarak yazmaya bu ayın dosya yazılarında başladık. İkinci konu Ankara'da çok sayıda ve farklı niteliklerde hamamlar olması. Bu hamamları Mayıs sayısı için Ankara haritası üzerine yerleştirip kısacık da olsa tanıtmayı istiyoruz. Bu vesile ile birkaç hamamda yıkanmayı da deneyeceğiz. Ancak bunlar arasında üç hamam, Eynebey Hamamı (1502), Karacabey Hamamı (1440) ve Şengül Hamamı (15. Yüzyılın ikinci yarısı) kentin hala kullanılan tarihi hamamlar olarak öne çıktı. Eynebey Hamamı sadece erkeklere hizmet veriyor. Karacabey ve Şengül hamamları çifte hamam olarak kadınlar ve erkekler için iki ayrı bağımsız bölüm olarak inşa edilmişler ve günümüzde de her iki kısmı kullanılıyor. Bu üç hamamı diğerlerinden ayıran en önemli özellik klasik hamam mimarisi özelliklerine uygun kubbeli bölümlerden oluşacak şekilde inşa edilmiş olmaları. Girişte soyunma kısımları ile dinlenme kısımlarının yer aldığı geniş bir alan bulunuyor. Bu alan aynı zamanda ortak bir sosyal alan. Hamam sonrası yeme-içme ve gelin hamamı gibi kutlamalar için bu mekân kullanılıyor. Genel olarak çifte hamamlarda

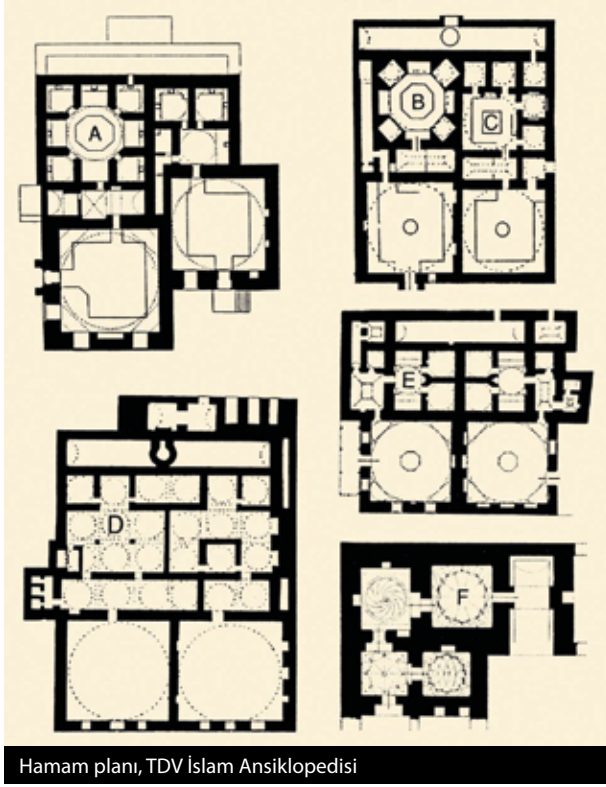
Tarihi Karacabey Hamamı

Eynebey Hamamı

Eynebey Hamamı

Hamam planı, TDV İslam Ansiklopedisi

“Hamam dosyası, birkaç Solfasol yazarının, tarihinde Roma Hamamı, merkezinde Hamamönü semti ve ilçelerinin arasında Kızılcahamam olan Ankara'nın gündelik hayatında hamamların yerini merak etmesiyle başladı.”

erkek hamamları kadın hamamlarından daha büyük. Hamam mimarisinde bağımsız bina olarak inşa edilmemiş, hamam olarak kullanılmak üzere değiştirilmiş ya da bir binanın giriş katı hamam olarak planlanmış çok sayıda hamam var. Ankara'da tarihi hamamlar bu hamamlarla karşılaştırıldığında biraz daha pahalı, biraz daha turistik, bazı hamam müdavimlerinin dediğine göre kese-

köpük-masaj gibi klasik hamam hizmetleri biraz hızlı geçitiriliyor. Mayıs sayısı için yapacağımız hazırlıklardan biri de tarihi hamamlar dışındaki Ankara hamamlarından birini denemek olacak. Hamamda yıkananların ve hamamda çalışanlarının ağzından kentin bu yüzünü biraz yakından tanıyacağız.

Dosya için yaptığımız toplantılarda bir konumuz da doğal sıcak su kaynağı olan yerlerde kurulan hamamlar ve kaplıcalar oldu. Ankara'nın merkezinde değilse de Kızılcahamam, Ayaş, Haymana ve Beypazarı'nda kaynak suyu ve kaplıcalar var. Özellikle Kızılcahamam'daki iki kaplıcanın tarihi Roma dönemine dayandırılıyor. Mayıs sayısı için Kızılcahamam'daki kaplıcaları yerinde görüp yazmayı planladık.

Hamamların ilk amacı evlerde bireysel olarak sağlanamayan sıcak su olanağını kamusal alanda sağlamak olsa da hamam sadece yıkanma ve temizlenme ile değil farklı dönemlerde biçim

değiştirerek yenilenme, dinlenme, kutlama, zevk ve sefa ile birlikte anılmış. Anadolu kültüründe kadın ve erkek hamamlarının Roma döneminden sonra kesin bir çizgi ile ayrılması hamam kültürünün heteroseksüel cinsel hazla bağıni koparmış. Ancak hamamlar eşcinsel bireyler için kıymetini korumuş. Umut Güner'in (2018) KAOS GL'deki yazında “Muhteşem dörtlü: Park, sinema, bar, hamam” olarak andığı hamamı Gazete Solfasol Mayıs sayısında bu cepheden de ele alacağız. Bu arada fırsat bulursak Ferzan Özpetek'in Hamam filmini de birlikte izleyeceğiz.

Toplumsal çatışma ve ayrımcılıklar her mekânda olduğu gibi hamamda da ortaya çıkıyor. Her mekânda olduğu gibi hamamda da ayrımcılıklarla mücadele etmek gerekiyor. Bu nedenle hamamı sadece bir huzur ve keyif alanı olarak değil, çırılçıplakken de devam eden hatta bazen artan ayrımcılıklara dikkat çekmek için de tartışmaya açmak istiyoruz. Bu sayıda hamamda trans kadınlara yönelik ayrımcılıkla başladığımız konunun izini beden politikası şemsiyesinde genişletmeyi deneyeceğiz.

Günümüzde erkek hamamları çoğunlukla 24 saat açıkken, kadın hamamları gün doğumundan akşam saat dokuz civarına kadar açık kalır, Ankara'daki hamamlar da genellikle bu şekilde çalışıyor. Arife günlerinde hamama gidilmesi adeti devam ettiğinden pek çok yerde arife geceleri kadın hamamları da açık olur. Kadın hamamlarında pek popüler hale gelen bir buluşma şekli ise gelin hamamı ya da kına hamamı. Bu aslında eski bir gelenek, ancak günümüzde kutlama ve eğlenme kısmı öne çıkarak çoğunlukla içinde gerçek bir kına yakma kısmı olmasa da süslü ve tek tip kına torbaları dağıtılarak bir çeşit modernleşmeden ziyade kiçleşme ile tarif etmenin daha uygun olduğu bir görüntü sergiliyor. Hamamların pek çoğunda bu tek tip gelin hamamı paketleri hazır sahiplerini bekliyor. Bu tür organizasyonlarda grubun büyüklüğüne göre hamamın tamamını ya da bir kısmı kapatılıyor. Şansımız yaver giderse dosya gezilerinden birinde gelin hamamına rast gelebiliriz.

Hamamlar edebiyatta ve sinemada sıkça karşımıza çıkan mekanlar. Mimari özellikleri ve tarihsel miras olarak hamamların değeri pek çok çalışmada yer almış. Bunların yanı sıra hamamların toplumsal ilişkilerdeki rolleri sosyal bilim çalışmalarında ele alınıyor. Mayıs sayısında çalışmalarına Ankara hamamları konu etmiş sosyal bilimcilerin yazıları da olacak.

Hamam dosyası konusunda toplandıkça biriktirdiklerimizi bu yazıda bir araya getirmeye çalıştım. Kuşkusuz aklımıza gelmeyen başka yansımaları da var konunun. Gelecek sayının bu yansımalarla zenginleşeceğini düşünüyorum. Ama unutmadan bir sonraki hamam buluşmasına katılan kadınlara isterlerse hamam keyfi sonrası ılıkılıkta dinlenirken ben hamam yorgunuyum masalının devamını seve seve anlatırım, kaçırmayın.

1 <https://www.kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/muhtesem-dortlu-park-sinema-bar-hamam>

Roma sütunlarının taşıdığı bir Osmanlı yapısı

Eynebey Hamamı

Yavuz İşçen

“Ankara’da yaşayan bizlerin en büyük dertlerinden biri de hamamdır. Şimdiye kadar hamamlarla kimse iştigal etmediği gibi, hayat ve sıhhat-i memleketle alakadar olan belediye de emsali misli buna da göz kapamaktadır. Hamam ücretlerindeki galâ (pahallık) söylenemeyecek derecededir. Eşedd-i (zorunlu) ihtiyacımız bulunan -sıhhatimizin muhafazası namına- istihmama (yıkılmaya) galâ yüzünden devam edemiyoruz. Bizler bu halde olursak ya o zavallı en fakir fukara tabaka neler çekmektedir.”

1923 yılında Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nde, “Hamam yok, olanlar pis” başlığı ile yayımlanan okuyucu mektubu bu şekilde başlar. Mektubu yazan okuyucu, Ankara’da hamamların azlığı ve çok pahalı olmasından şikayet ederek, Şengül Hamamı’nda karşılaştığı sıhhiye müdürünün havluların pisliği nedeniyle yıkanmaktan vazgeçip giyinip dışarı çıktığını ve bir memur gönderip zabıt varakası tutturduğunu anlatır.¹

Şengül Hamamı, Milli Mücadele Dönemi öncesi Ankara’nın zengin Rum ailelerinden Karasulos ailesi tarafından işletiliyordu. Hamamın işletmeciliğini uzun yıllar sürdürdüğünü bildiğimiz aile, Yunan ordularının Anadolu topraklarını terk etmesi sonrası, yerleşik Rum ailelere karşı gelişen güvensizlik ortamı içinde 1922 yılında Atina’ya göçmek zorunda kaldı. Zaten hemen arkasından 1923 yılında Lozan’da nüfus mübadelesi anlaşması imzalandı ve kalmak isteyenler de zorunlu göçe tabi tutuldu. Karasulos ailesi Ankara’dan giderken ‘belki bir gün döneriz’ umuduyla hamamın anahtarını yanlarında götürdü.² Ailenin hiçbir zaman Ankara’ya geri dönmediğini biliyoruz. Hamam kısa süre sonra yeniden çalıştırılmış olmalı. Bunu Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’ndeki okuyucu mektubundan anlamak mümkün. Karasulos ailesi tarafından işletildiği yıllarda nasıl olduğunu bilmiyoruz. Ancak şikayet mektubuna bakılırsa, sonrasında pek iyi durumda olmadığı söylenebilir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Ankara Hamamları

Mektubun yazıldığı yıllarda Ankara’nın nüfusu 30.000 kişiye yaklaşmıştı. Evlerde su şebekesinin bulunmadığı, banyo dahil su gereksiniminin mahalle çeşmelerinden taşınan sularla karşılandığı bu dönemde, Ankara’da hizmet veren hamam sayısı 3 taneydi. Gerek kişi başına düşen hamam sayısının azlığı, gerekse şehrin yaşam alışkanlıkları göz önüne alındığında, hamamların ihtiyacı karşılayabilecek düzeyde olmadığı anlaşılıyor. Hamamların pahalı olmasının bir nedeni de, diğer maliyetlerin yüksekliğinin yanı sıra kuşkusuz sayıca az olmalarıydı.

Bu dönemde Ankara’da sadece Şengül Hamamı, Karacabey Hamamı ve Tahtakale Hamamı kullanıma açıldı. (Tahtakale Hamamı 1929 Ankara yangını sonrası kullanılamaz hale geldi ve yıktırıldı). Oysa Ankara merkezde hemen hepsi 15 ve 16. yüzyıllara yapılmış çok sayıda hamam bulunduğunu biliyoruz. Bunlar arasında Eynebey Hamamı, Hasan Paşa Hamamı, Keçeciler Hamamı, Debbağhane Hamamı (Turasan Hamamı) ve Yakar Hamamı en bilinenleridir.

Osmanlı hamamlarından günümüzde de kullanılanlar

Hepsi birer vakıf yapısı olan Ankara hamamları cami, medrese, türbe gibi başka yapılara gelir sağlamak amacıyla inşa edilmişti. Kayıtlardan Ankara hamamlarının, dönem dönem kapalı kaldıkları ve uzun dönemde kârlı kuruluşlar olmadıkları anlaşılıyor. Çoğu hamamın, Elmadağ’dan Ankara’ya su taşıyan künklerin çeşitli nedenlerle kullanılamaz hale gelmesi sonrası kapanmak durumunda kaldığını görüyoruz.

“Şengül Hamamı, Milli Mücadele Dönemi öncesi Ankara’nın zengin Rum ailelerinden Karasulos ailesi tarafından işletiliyordu.”

Ankara’da Osmanlı Dönemi’nde inşa edilen ve günümüzde de kullanılan 3 tane hamam vardır. Bunlar eski adıyla İstiklal Mahallesi’nde (Yahudi Mahallesi) bulunan Şengül Hamamı, Talatpaşa Bulvarı üzerinde bulunan Karacabey Hamamı ve Adnan Saygun Caddesi üzerindeki Eynebey Hamamı’dır. (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nde mektubun yayımlandığı tarihte Eynebey Hamamı, harap halde olduğundan kullanım dışıydı.) Bu makale, günümüzde varlığını sürdüren Osmanlı Dönemi hamamlarından sadece Eynebey Hamamı’nı konu almaktadır. Diğer hamamlar belki başka makalelerin konusu olabilir. Eynebey Hamamı’nı seçmem, benim için uzun süre gizemli bir yapı olması ile bağlantılı.

Gazi Lisesi bahçesinde bir hamam

Eynebey Hamamı’nı ilk kez lise son sınıfta okuduğum dönemde, Gazi Lisesi’nde okuyan bir arkadaşımı ziyarete gittiğim 1976 yılında gördüm. O yıllarda Gazi Lisesi’nin bahçesi oldukça büyüktü. Bahçe duvarının bitiminde ise yarı yıkık vaziyette bir kalıntı vardı. Arkadaşıma sorduğumda buranın eski bir hamam olduğunu söyledi. İsrarım üzerine içine girmek üzere bahçe duvarını tırmandık. Hamamın içi ve çevresi tam anlamıyla bir çöplük halindeydi. Yapı kuzey tarafındaki evlerle çevrelenmiş durumdaydı. Bazı antik mimari parçalar dikkatimi çekti. Bunları daha iyi görebilmek için Hacıdoğan Mahallesi tarafına dolaşarak hamamın kubbelerinin yanına çıktık. Kubbelerin üzerinde bazı bölümler çökmüş durumdaydı. Çökmüş bölümlerin oluşturduğu deliklerden içeriye sürekli çöp atıldığından

Yavuz İşçen, 1991 Arşivi

hamamın içi neredeyse yarıya kadar çöple dolmuş durumdaydı. Kubbelerin yan tarafında Roma dönemi kalıntısı olduğunu tahmin ettiğim mermer sütunlar ve sütun başlıkları vardı. Ayrıca yandaki evin duvarının bitişiğinde, üstü yazıtlı mermer bir parça toprağa gömülü vaziyette duruyordu. Antik parçaların, hamama bitişik Roma döneminden kalma bir yapıya ait olabileceğini düşündüm. Sonrasında buradaki yapılarla ilgili kaynak bulamadığım için, yapılar benim için bir süre daha gizemini korumayı sürdürdü.

Ankara'yı öğrenmeye çabaladığım ve fotoğraflamaya başladığım 1991 yılında hamama tekrar gittim ve fotoğraflarını çektim. Hamam pek değişmemişti. Sütunların olduğu bölüm (4 antik sütunla taşınan çökmüş haldeki soyunmalık bölümü) biraz daha toprakla dolmuştu. Sütunlar eskiye oranla daha kısa görünüyordu. Bir tanesinin korint başlığı sütundan ayrılmış vaziyette zeminde duruyordu. Üzerinde antik yazıt bulunan mermer blok varlığını koruyordu. [Hamamda devşirme yapı malzemesi olarak kullanıldığı anlaşılan mermer yazıtın, Alliyus Lükinus'a ait bir şeref kitabesi olduğu bilgisine sonraki yıllarda Afif Erzen'de ³ rastladım. Bunların yanı sıra hamam yine çöplük olma işlevini sürdürüyordu. Ancak çevrede belirgin değişiklikler olmuştu. Her şeyden

“Eynebey Hamamı ile ilgili olarak 1405 tarihli bir vakfiye bulunduğu ve hamamın Eyne Bey'in Balıkesir'deki zaviyesine gelir temin etmek amacıyla yaptırıldığı arşiv kayıtlarından öğrenilmiştir.”

Yavuz İşçen, 1991 Arşivi

önce Gazi Lisesi'nin artık büyük bir bahçesi yoktu. Bahçe iptal edilmiş ve buradan Adnan Saygun Caddesi geçirilmişti. Düzenleme sonrasında hamam, caddenin kuzeydoğu tarafında, caddenin kenarında kalmıştı. 1991 yılında buraya gelirken yanımda hamam hakkında bulabildiğim tek kaynak olan 'Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler' kitabı vardı. Kitabın 1. cildinde buradaki kalıntıdan 'Eski Hamam' adıyla bahsediliyordu.

Celeleddin Karacabey'in konağı hamamın önündeydi

Sonraki yıllarda 'Eski Hamam' ile ilgili birçok araştırmaya ulaştım. Değişik bilgiler edindim. Bu bilgileri sizlerle paylaşmak istiyorum. Ancak önce sözü İbrahim Hakkı Konyalı'ya verelim. Konyalı'nın 1943 yılında yayımlanan 'Karacabey Mamuresi' adlı kitabında, hamam ve hamamın bulunduğu alanın eski hali hakkında bilgiler bulabilmek mümkün.

“Karacabey ailesinin köşkü Ankara'da Hacıdoğan Mahallesi'nde şimdi belediyenin akaryakıt deposu olarak kullandığı 'Öğle Hamamı', 'Yıkık Hamam' şöhretini taşıyan hamamın önündeki sahada bulunuyordu. Buraya 'Sultan Meydanı' ve 'Abdil Yeri' de denirdi. Karacabey burada köşklerinin yanında bir de arsa vakfetmişti. Bir arşiv vesikasında buraya 'Köşk Yeri' denildiğini gördük. Köşkün rastladığı sahanın bir kısmına Gazi Mektebi yapılmıştır”⁴.

Metinde 'Karacabey' olarak bahsedilen kişi, Celeleddin Karacabey'dir. Günümüzde Hacettepe Mahallesi sınırları içinde bulunan Karacabey Külliyesi onun yaptırdığı eserler arasındadır. II. Murad Dönemi'nde Anadolu Beylerbeyi olan Celeleddin Karacabey, 1444 yılında Varna Savaşı sırasında şehit olmuştur.

Karacabey'in torunlarından Hüsvrev'in anlattıklarından, 'Öğlen Hamamı' denilen hamamın, senelerden beri metruk halde

bulunduğu ve hamamın belediye tarafından Karacabey ailesinden satın alındığını öğreniyoruz. (Hamamın Karacabey'in torunlarından Nazım Bey ve kardeşleri tarafından belediyeye satıldığı biliniyor.) Hüsvrev, dedesinin hamamın karşısında, şimdi Gazi Mektebi'nin bulunduğu alanda, bahçe içinde büyük bir konakta oturduğunu belirtiyor.⁵

Melike Hatun'un hamamın gelirine ortak olması

Hamamın yapımı sırasında Melike Hatun'un (ölümü, 1393) para yardımında bulunarak hamamın gelirine ortak olduğu ve sağladığı günlük 17 akça gelirin 4 akçasını Ankara'daki mescidine vakfettiği kayıtlardan öğrenilmiştir.⁶ Ankara şer'i sicil kayıtlarında, hamamın günlük 30 ile 50 akça arasında kiraya verilen işlek bir hamam olduğu şeklinde bilgiler bulunmaktadır.⁷

2017 yılında İtfaiye Meydanı'nda yeni yapılan camiye adı verilen Melike Hatun, Selçuklu Sultanı III. Alaaddin Keykubat'ın kızıdır.⁸ Melike Hatun, Ankara'da Hacı Bayram Veli'nin müderrislik yaptığı dönemin önemli medreselerinden 'Kara Medrese'yi yaptıran kişidir. Melike Hatun Mescidi ve Kara Medrese'nin yan yana oldukları ve öncesinde "Kirişçiler", sonradan "Hatuniye" adı ile anılan mahallede bulduklarını Özer Ergenç'ten öğreniyoruz.⁹

Eynebey Hamamı'nın da bulunduğu bu mahalle, günümüzde Hacı Doğan Mahallesi adıyla bilinmektedir. 'Hatuniye' adlandırmasının Melike Hatun ile bağlantılı olduğu ve mahallenin adını burada bulunan aynı isimdeki mescitten aldığı düşünülmektedir. Melike Hatun'un mezarı (türbesi) bugün Hacı Doğan Mahallesi'nde, Eynebey Hamamı'nın kuzey tarafında bir ağaç altında bulunmaktadır. Yanında da yine kendi adıyla bilinen çeşmesi vardır. (Daha önceden bu alanda bulunan Melike Hatun Mescidi ve Kara Medrese günümüze ulaşmamıştır.)

Yavuz İşçen, 1991 Arşivi

“Mektubun yazıldığı yıllarda Ankara'nın nüfusu 30.000 kişiye yaklaştı. Evlerde su şebekesinin bulunmadığı, banyo dahil su gereksiniminin mahalle çeşmelerinden taşınan sularla karşılandığı bu dönemde, Ankara'da hizmet veren hamam sayısı 3 taneydi.”

Yavuz İşçen, 2014 Arşivi

Eyne Bey'in yaptırdığı hamam

Hamamla ilgili kayıtlarda hamamı yaptıran kişi olarak Eyne Bey'in adı geçmektedir. Sultan I. Murad döneminde (1326-1389) Subaşı olan (Osmanlı subayı) Eyne Bey, 1402 Ankara Savaşı sonrası Süleyman Çelebi ile birlikte Edirne'ye firar etmiştir. Oradan İsa Çelebi'nin yanına katılmış ve İsa Çelebi ile kardeşi Mehmed Çelebi arasındaki taht muharebesi sırasında 1406 yılında vefat etmiştir.¹⁰

Eynebey Hamamı ile ilgili olarak 1405 tarihli bir vakfiye bulunduğu ve hamamın Eyne Bey'in Balıkesir'deki zaviyesine gelir temin etmek amacıyla yaptırıldığı arşiv kayıtlarından öğrenilmiştir.¹¹ Bu bilgilere dayanarak hamamın yapıldığı dönemi 15. yüzyıl başı olarak belirleyebiliriz. Gönül Öney de yapıyı, devşirme sütunların yaygın kullanımına ve mimari tarzına bakarak 15. yüzyıla tarihlenmektedir.¹² Ancak 1393 yılında öldüğünü bildiğimiz Melike Hatun'un hamamın yapımı sırasında, yaptığı yardıma karşılık hamamın gelirine ortak olması, yapının 14. yüzyıl içinde yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Karacabey'in torunlarının bir belgeye dayanmaksızın aktardığı bilgilere göre, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat (III. Alaaddin Keykubat olmalı), hamamın karşısındaki konakta misafir olmuş ve hamamda yıkanmıştır.¹³ Bu bilgiler hamamın yapım tarihi olarak 14. yüzyıl varsayımını destekler görünmektedir.

Hamam hakkında bazı bilgiler

1527 yılında Eynebey Hamamı'nın Bula Hatun (Bole Hatun)¹⁴ vakfiyesi kayıtlarında, kullanılmaz durumda olduğu belirtiliyor. 1582 tarihinde ise Sinan Efendi tarafından onarılarak hizmete açıldığı anlaşılıyor. Bu dönemde hamamın 'Öğlen Hamamı' şeklinde adlandırıldığını görüyoruz.¹⁵

Hamamla ilgili 1808 yılına ait bir sicil kaydından, hamamın 'Öğle Hamamı' olarak adlandırıldığını ve kullanılmaz hale geldiği için kazanının satıldığı öğrenilmektedir. Kayıtlarda, hamamın kazanının 302 okka geldiği (1 okka = 1283 gr) ve okkası 2 kuruştan toplam 604 kuruşa, Tahtakale Hamamı'na satıldığı belirtilmektedir.¹⁶

1808 yılından sonra hamamın tekrar işletildiğini gösteren bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu tarihten sonra zamanla harabe haline gelen yapının, diğer bazı hamamlarda da olduğu gibi depo vb. amaçlarla kullanılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Nitekim, İbrahim Hakkı Konyalı, hamamın 1930 yılında Belediye tarafından gaz deposu (akaryakıt deposu) olarak kullanıldığını belirtmektedir.¹⁷ Benzer bir bilgiye Mübarek Galip'te de rastlanmaktadır.¹⁸

Kaynaklarda 'Öğle Hamamı', 'Subaşı Hamamı', 'Eski Hamam', 'Yıkık Hamam' gibi adlarla yer aldığını gördüğümüz Eynebey Hamamı, İtfaiye Meydanı'nda Gazi Lisesi bahçesinde yıkık vaziyette son yıllara kadar varlığını sürdürdü. 1970'li yıllarda okul ve hamamı ayırarak şekilde okulun bahçesinden Adnan Saygun Caddesi geçirildi. Hamamın restorasyonuna 2000 yılında başlandı ve 2001 yılında tamamlanarak kullanıma açıldı. Günümüzde erkekler hamamı olarak hizmet vermeyi sürdürüyor.

Hamamın mimari özellikleri

Dikdörtgen planlı olan ve kabaca kuzey-güney yönünde uzanan hamamda yapı malzemesi olarak dış duvarlarında moloz taşlar, kubbe, kemer ve tonoz gibi kısımlarında ise tuğla kullanılmıştır. Yapının kuzey tarafında yer alan soyunmalıkta, devşirme korint başlıklı dört sütun dikkati çekmektedir. Bu sütunlar muhtemelen ahşap olan tavanı taşıyordu.¹⁹

Restorasyon çalışmaları sırasında, soyunmalığın ortasında sekizgen biçimli küçük bir havuz olduğu ve soyunmalık bölümünün bir kapı ile batı tarafından dışa açıldığı anlaşılmıştır. Soyunmalık bölümü ayrıca içten bir kapı ile büyük kubbeli ılık bölümüne açılıyordu. İlliklik bölümünde yer alan küçük kubbeli iki odanın tuvalet ve tıraşlık olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir.

İlliklik bölümünden açılan başka bir kapı ile hamamın sıcaklık bölümüne geçiş sağlanmıştır. Sıcaklık bölümünün ortasında ana kubbe yer almaktadır. Bu bölümde ayrıca, ana kubbeyi çevreleyen dört yönde beşik tonozlu birer eyvan

ve eyvan aralarında birer tane olmak üzere dört adet küçük kubbeli halvet bulunmaktadır. Orta kubbeye mukarnaslı, halvet kubbelerine ise üçgen kuşaklarla geçiş yapıldığı görülmektedir. Sıcaklık bölümünün arkasında bulunan külhan kısmında ise hamamın su deposu yer almaktadır. Bu bölümün üzeri beşik tonozlu olarak yapılmıştır.²⁰

Notlar ve Yararlanılan Kaynaklar

- 1 Ankara'nın Yürüyüşü: Hakimiyet-i Milliye'de Yeni Şehrin izini sürmek. Ömer Türkoğlu, Bir şehir kurmak Ankara 1923-1933, 2019, VEKAM Yayınları, s.43, 44
- 2 Toplumsal Tarih Dergisi, 1916 Ankara Yangını, Sayı 227, Kasım 2012, s.23
- 3 Afif Erzen, İlkçağda Ankara, (1946), Tıpkı Basım 2010, TTK Basımevi, Levha I
- 4 İbrahim Hakkı Konyalı, Karacabey Mamuresi, 1943, İstanbul Numune Matbaası, s.143, 144
- 5 İbrahim Hakkı Konyalı, Karacabey Mamuresi, 1943, İstanbul Numune Matbaası, s.144
- 6 Özer Ergenç, 16. yy'da Ankara ve Konya, 2012, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.20
- 7 Özer Ergenç, 16. yy'da Ankara ve Konya, 2012, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.25
- 8 Abdülkerim Erdoğan, Ankara'da Bir Selçuklu Melikesi (Melike Hatun), Gönül Sultanları, Şahsiyetleri ve Değerleri ile Ankara içinde, s.467
- 9 Özer Ergenç, 16. yy'da Ankara ve Konya, 2012, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.21
- 10 Özer Ergenç, 16. yy'da Ankara ve Konya, 2012, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.20
- 11 Şehr-i Kadim Ankara, Cilt 3, 2015, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayını, s.409
- 12 Gönül Öney, Ankara'da Türk Devri Yapıları, 1971, DTCF Yayınları, s.151
- 13 İbrahim Hakkı Konyalı, Karacabey Mamuresi, 1943, İstanbul Numune Matbaası, s.144
- 14 Avram Galanti, Ankara Tarihi I-II, 1950, Çağlar Yayınları, s.268
- 15 Şehr-i Kadim Ankara, Cilt 3, 2015, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayını, s.410
- 16 Rifat Özdemir, 19. yy'ın ilk Yarısında Ankara, 1986, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s.66
- 17 İbrahim Hakkı Konyalı, Karacabey Mamuresi, 1943, İstanbul Numune Matbaası, s.39
- 18 Mübarek Galip, Ankara Mescidler, Camiler, Mezarlıklar, Kitabeler (1928), Altındağ Belediyesi Kültür Yayınları, 1996, s.115
- 19 Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Cilt 1, 1983, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, s.465
- 20 Gönül Öney, Ankara'da Türk Devri Yapıları, 1971, DTCF Yayınları, s.151

Hamamlar bir kentin nesi olur? Ankara'daki hamamlar neyimiz oluyor?

Akın Atauz

Dünyanın bütün kentlerinde hamam var mıdır, bilmiyorum. Ama Anadolu'daki kentlerin çoğunda, özellikle fay kırığı üzerinde ve çevresinde olan kaplıca kentlerinde, Roma döneminden beri, çok sayıda hamam vardır mutlaka...

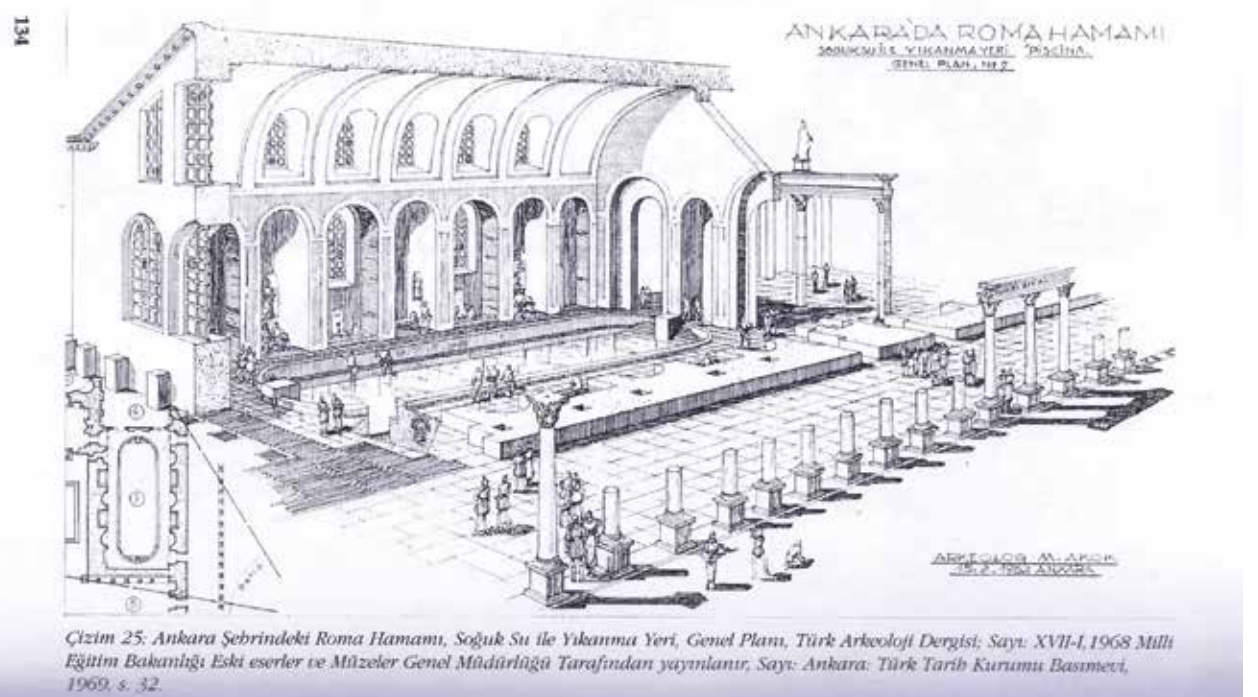
Anadolu insanları ve Akdeniz insanları hamamı sever. Belki de bu, Romalıların hamamı çok sevmesinden ve çok iyi su mühendisliği bilgisi geliştirmiş olmalarından kaynaklanıyordur? Şu kadarını iyi biliyoruz ki, Romalılar, bütün Roma kentlerinde, Anadolu, Ortadoğu ve Kuzey Afrika dahil, mutlaka büyük ya da küçük hamamlar yapmışlar ve bu hamamlar için ne kadar uzaktan olursa olsun, suyolları ve su-yapıları yaparak su getirmişler, atık suların uzaklaştırılması için de borulu sistemler geliştirmişlerdir.

“Hamam, Roma kentinin en prestijli yapılarından biridir ve Roma kentinin kapalı kamusal alanlarının başında gelir.”

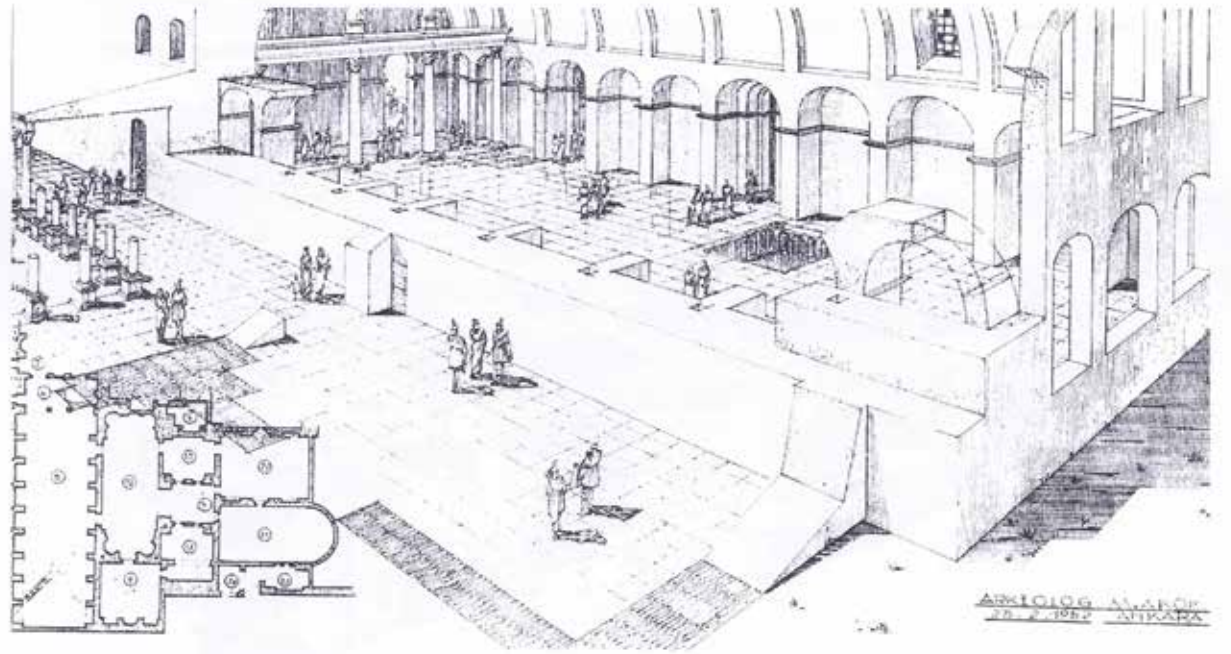
Hamam mimarisinin çok görkemli olduğu, hamamların özenilerek ve geniş bir mimari programla yapıldığı da bir gerçek. Hamam, Roma kentinin en prestijli yapılarından biridir ve Roma kentinin kapalı kamusal alanlarının başında gelir. Mimari olarak görkemli, kimileri yüksek kubbe ve tonozlarıyla kentin en önemli yapıları arasında yer alan hamamlar, gelişmiş ve kent yaşamı için önemli yapılarıdır.

Roma Ankara'sına bakınca, o görkemli hamamı hemen görüyoruz. Hamam için Elmadağ'dan su getiren künkleri tanıyoruz. Bunu, künklerden bazıları daha sonra Bizanslılar tarafından, Ankara Kalesi'nin acilen inşası için yapı taşları olarak kullanıldığından biliyoruz. Ankara'daki Roma hamamı, yüzyıllarca, 6., 7. ve 8. yüzyıllardaki Pers ve Arap akınlarına kadar kullanılmaya devam etti. Hemşerilerimiz, çevre ormanlarından kestikleri odunlarla Elmadağ suyunu ısıtmaya devam ettiler ve yıkdılar.

Hamamlar, kentlerin kamusal alanının bir parçasıdır. Cami gibi, konser/müzik salonu/odeon ya da tiyatro gibi, büyük bir kahve

Roma Hamamı, Çizim: Mahmut Akok

Çizim 26: Ankara Şehrindeki Roma Hamamı, Genel Planı/5,6, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: XVII-1, 1968 Milli Eğitim Bakanlığı Eski eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Tarafından yayımlanır, Sayı: Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1969, s. 33.

Roma Hamamı, Çizim: Mahmut Akok

gibi hamamlar da kentin kapalı kamusal alanlarındandır. Birbirini tanımayan insanların karşılaştığı, konuştuğu, sosyalleştiği ve gündelik yaşamın keyfini yaşadığı mekânlardır.

Gelenek, Anadolu için, Roma ile başlar. Hamam, Roma kenti için hem önündeki paleastra'da (Ankara'daki hamamda da gördüğümüz gibi) kadınların ve erkeklerin spor yaptığı, havuzunda yüzdüğü bir yerdir, hem de sağlık ve temizlik bakımından ihtiyaç duyulan bir yerdir. Ancak Roma için hamamın anlamı, bundan da fazladır.

Hamam, erkekler için, politika yapılan bir kulis gibidir. Günümüzde bu işlevi otellerin/kahvelerin aldığı düşünülebilir. Kadınlar için ise, gündelik

yaşamdaki karşılaşmaların ve sosyalleşmenin gerçekleştiği, statü ile ilgili göstergelerin fark edildiği bir yerdir.

Bütün bunların da ötesinde, zevk ve keyifle ilgilidir; hedonistik bir niteliği vardır hamamların ve bu özelliğinden ötürü, daha sonra Bizans döneminde hamamlara pek de iyi gözle bakılmamıştır. Roma döneminde, bazı hamamlarda hala görüldüğü gibi, sabahtan yemekler, bohçalar alınarak hamama gidilir ve akşama kadar orada kalıp, tanıdıklarla sohbet eder, yeni insanlarla tanışılır ve bedenlerini şımartırlardı. Beden ve bedensel zevkler, Roma için önemlidir ve hamam bunun için fırsat yaratan yerlerden biridir.

Roma Hahamı, Fotoğraf: Alev Başaran

Şengül Hahamı, Fotoğraf: Zişan Kürüm

Bizans ise, bedenle bu kadar ilgilenmeyi, zevk ve cinselliği Hristiyanlık bakımından biraz tehlikeli buluyordu. Daha sonra Anadolu'daki Müslüman kültür belki de bu iki kültürün yaklaşımının arasında, ama Roma kültürüne daha yakın bir yerde değerlendirdi hamamları. Hamam, kaplıca ve ılıcalar Anadolu insanı için hem temizlik ve sağlık hem sosyalleşme, başka insanlarla karşılaşma ve tanışma hem de zevk ve bazen de hedonistik arayışlar bakımından gözde mekanlar oldu.

Anadolu kentli halkları, milattan önceki yüzyılda başlayarak (Bizans'ta biraz zayıflamış olmakla birlikte), bu gibi nedenlerle hamama gitti. Şimdi de gidiyor.

Ankara'da bugün nerdeyse bütün evler oldukça konforlu banyo yapma ya da duş alma imkânı sunuyor olsa da hamama gidiliyor. Bunun kadınlar için ayrı, erkekler için ayrı ve bütün cinsel kimliklerin her biri için farklı nitelikte bir değeri var.

Modern öncesi kentinde, hamamın elbette daha kaçınılmaz bir gereği vardı ve bugünkü gibi bir "seçim" olmaktan çok, bir "zorunluluktu". Kolayca tahmin edilebileceği gibi, bol ve akan taze suyu, hele sıcak suyu evde bulmak ve o su kirlendikten sonra evden uzaklaştırmak, kentlerde oldukça gelişmiş su sistemlerini ve altyapısını gerektiriyor. Bu altyapı ancak modern kentte sağlandı ve yaygınlaştı. Ama daha önceleri eğer gerçekten yıkanmak, bedeninizi o sıcak buharla dinlendirmek, kendinizi rahatlamış ve temiz hissetmek istiyorsanız, yapabileceğiniz tek şey hamama gitmekti. Ayrıca din de bu temizliği gerektiriyordu.

Evlerde küçük yıkanmalar yapılabilirdi; özellikle din bakımından gerekli olan minimum temizliği yapmak olanaklıydı. Ama evlerde yıkanılacak yerler, gece yatılan odalara bitişik ve nerdeyse bir dolap kadar küçük, ısıtılmamış, içinde akarsuyu bulunmayan (gusülhane denilen) yerlerdi. Oysa tipik bir Osmanlı kentinde büyük hamamlar kentin merkezinde, bazen "külliye"nin bir parçası olarak, yani cami gibi, imaret gibi, en sık ihtiyaç duyulan kentsel işlevlerle birlikte, yapılar kompleksinin bir parçası olarak yer alırdı.

"Hamamlar, kentlerin kamusal alanının bir parçasıdır. Birbirini tanımayan insanların karşılaştığı, konuştuğu, sosyalleştiği ve gündelik yaşamın keyfini yaşadığı mekânlardır."

Ankara'nın eski ("tarihi") hamamlarından bazıları, bugün hala kullanılıyor. Bazılarını ise (Hasan Paşa Hamamı, Tahtakale Hamamı, Cenabi Ahmet Paşa Hamamı vb.) sadece adlarından biliyoruz. Ama bugün bile yaşamakta olan ve bir semte adını vermiş olan Karacabey Hamamı, Karacabey Camii ve Karacabey imareti ile birlikte, külliye'nin bir parçasıydı. Mahalleye de "imaret" deniliyordu.

Ne yazık ki bu mahalle bugün, Hacettepe Hastanesi ile parçalandı, 15. yüzyıl Ankara'sının en görkemli anıtlarından olduğunu rahatlıkla söyleyebileceğimiz külliye'den, sadece cami-türbe ve çifte hamam kaldı. Bu iki yapı arasındaki tarihi doku yok edildi ve külliye'nin bütünlüğü bozuldu. Karacabey Camii ve Karacabey Hamamı artık birbirinden ayrı duruyorlar. Ama ikisi de hâlâ çok güzel. Kendi sadelikleri içinde, gösteriş yapmaktan hoşlanmayan soyluluklarıyla, Ankara'nın mütevazı kimliğinin saygın işaretleri gibi, orada duruyorlar...

Şengül Hamamı da tarihi bir çifte hamam. 16. yüzyıl yapısı olduğu düşünülüyor ama yüzyıllardır birçok onarım ve yenileme geçirmiş. Küçük kubbeleri, soyunma bölümlerinin bulunduğu alanın üstünü örten sivri çatılarındaki fenerleriyle, taş ve tuğladan yapılmış Şengül Hamamı da Ankara'nın kendi tarihinin bir kataloğu gibidir. Yahudi Mahallesi'nin çok yakınındadır. Mahallenin kadınlarının kullanımı bakımından, özel olarak

düzenlenmiştir. Kadınlar bölümü, Musevi inancına göre tam olarak temizlenmiş olabilmek için gerekli olan, "tavila" denilen bir küçük havuzu da içeriyordu. Tavila, bu hamamı Museviler için önemli kılmaktadır. Son yıllarda bu havuz kaldırılmış. Hamam yüzyıllar boyunca Ankara'nın yerlisi olan Rum aileler tarafından, (Karasulos) / "Karasuli" Ailesi tarafından işletilmiştir. Hem kendi geçmişi hem de varlığından nerdeyse "yeni" Ankaralıların artık hiç haberdar olmadığı, ama neredeyse 20. Yüzyıl'ın ilk çeyreğine kadar kentin yerli hemşerilerinden olan Rum Ankaralıları ve Yahudi Ankaralıları dair bir anı niteliğindedir, Şengül Hamamı.

Eynebey Hamamı ise, çok yakın geçmişe kadar bir yıkıntı durumundaydı. Ankara'nın en eski (14. yüzyıl / Mamboury) hamamlarından biri sayılmalıdır. Gerçi şimdiki durumu, yani geçirmiş olduğu restorasyonun "ağır radikalliği" bir düş kırıklığı olabilir, ama yine de hamam bugün de kullanılabilir durumdadır ve soğukluk bölümündeki devşirme Roma kolonları ve başlıkları çok görkemlidir.

Evlerdeki banyoların yaygınlaşması, çarşı hamamlarının ortadan kalkmasına neden olmadığı gibi, son yıllarda Ankara'da birçok yeni hamam açıldı. Ancak bu hamamlar, bir yandan kendi kullanıcılarının sınıfsal özelliklerine, bir yandan içinde yaşadığımız "gösteri toplumunun" beğenilerine ve zevkine göre, birçok farklı biçim ve durumda... En yoksul ve bekâr erkekler için minicik duş kabinlerinden, lüks otellerde bir yüzme havuzu, "spa" ve jakuzinin eşliğinde dekore edilmiş olanlarına kadar, onlarca yeni hamamı var Ankara'nın.

Hamamlar yaşamaya devam ediyor ve bugün de Ankara toplumsal kültürünün bir parçası. Yerine getirdiği işlev, tarihi işlevinden belki biraz daha farklı. Bireysel temizlikten çok, yeni ve evde elde edilemeyecek konfor, rahatlama ve dinlenme biçimlerine ve toplumsal olarak farklı kesimlere olanak sağladığı için, bedenle daha derin ve farklı bir ilişki kurulabildiği için, hamamlar yaşıyor.

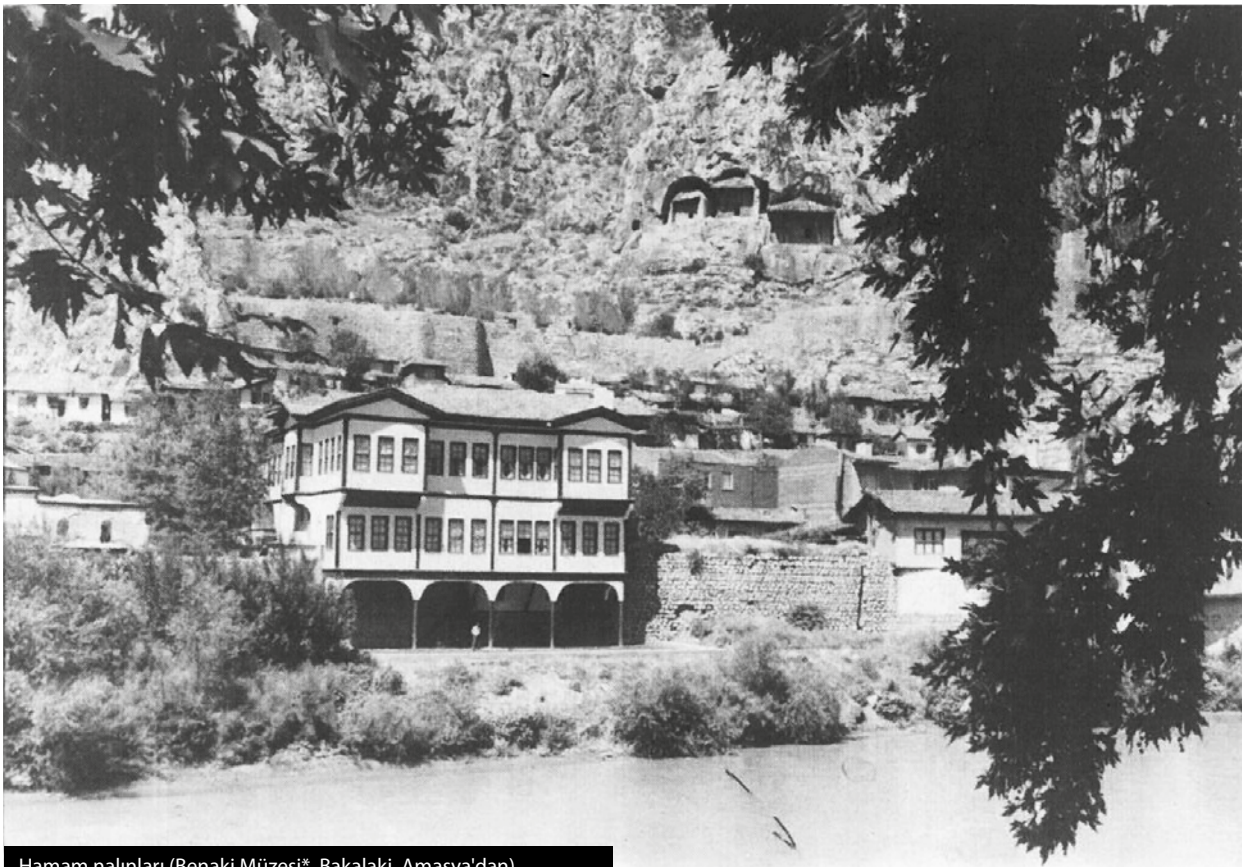
Yaşasın hamamlar!

Nalın, Peştamal ve Yoğurtla Vaftiz Edilenler

Taylan Esin

Osmanlı hamamı, temizlik-ayrımcılık ilişkisi açısından ele alındığında, dışındaki dünyanın sosyal ve siyasî bölünmelerini yansıtan, barındıran ve yeniden üreten bir modeldir. Gördüğü işlevlerin istisnaîliği ve çeşitliliği açısından ise, gündelik hayatın alışkanlıklarını askıya alan ve “dışarıda” yaşanamayacak türden karşılaşmaları mümkün kılan bir ritüel-mekân, din, dil ve cinsiyet üzerinden ayrılmış şehirlerin göbeğinde yer alan “kozmopolit” bir kültür, bu açıdan, tabir caizse bir “heterotopya”dır. Bütün bu anlamlarda “dışarının modeli” veya “mikrokozmoz” değil, aksine bir “adacık” veya “mikro-klima”dır.

Bu denemenin amacı, hamamın ayrıştırıcı-birleştirici işlevini Ankara doğumlu iki Ortodoks kadının anlatısı üzerinden kısaca ele almaktır.¹

Hamam nalınları (Benaki Müzesi*, Bakalaki, Amasya'dan)

1. En azından semavî dinlerin belirgin özelliklerinden biri, gıda ve beden hijyeni konusunda gösterdikleri titizlik ve ısrardır. Bu sayede gündelik hayatın tüm ayrıntılarına nüfuz etmek, inancı bir ilmiyal “algoritma”sına dönüştürüp, yeme, içme ve temizlik pratiklerini en ince kıvrımlarına kadar düzenlemek isterler.

Örneğin İslam dini, evrenin birçok unsurunu “necis”, “habes”, “mekruh” vs. gibi ince ölçütlerle kategorize eder. En başta su, temizliği ve temizleyicilik özelliği açısından beş gruba ayrılır. Neyin nereden nasıl kirlenebileceği, nelerden ne kadar uzak kalınmasını gerektiğini tanımlar. Temizlik, böylece, inananla dünyası arasındaki fiziksel ve toplumsal mesafeleri belirler. Daha ileri gidilirse, temizlik, insanın kendisiyle olan ilişkisinin düzenlenmesini de öngörür. “Ruhun arındırılması”na (“katharsis”), eski Yunan'da trajedi ya da genel olarak sanat yapıtı taliptir.

Tersten düşünüldüğünde, din, ırk ya da kültür alanına ait bir “temizlik” idealinden yola çıkılarak, “yerli” ile “yabancı”, “medenî” ile “barbar”, “arî” ile “olmayan” arasında mesafe veya ayrımlar oluşturulabilir ya da mevcut ayrımlar yeniden üretilebilir. Bu tehlikeli bir süreçtir: Hatırlatmak gerekirse, toplama kampları ve soykırıma giden süreçte hijyen anlatısı önemli bir rol oynar.²

2. Osmanlı hamamının tek işlevi temizlik değildi, hayatın kırılma noktalarıyla (doğum, gelin seçme, evlenme, vs.) ilişkili ritüellerin icra edildiği ve kadınların buluşabildiği bir sosyalleşme mekanıydı. Ankara'da kadınların hamama gitmesi, özel donanım, kıyafet ve özenli bir hazırlık süreci gerektiren, başlı başına bir ritüeldi. Hamamlar genellikle vakıf mülkü olduğundan, hayra da vesile olurlar; evsizler ve kimsesiz çocuklar kış kış kılhanlarda geçirirdi.

Osmanlı hamamı, temizlik-ayrımcılık ilişkisi açısından ele alındığında, dışındaki dünyanın sosyal ve siyasî bölünmelerini yansıtan, barındıran ve yeniden üreten bir modeldir. Gördüğü işlevlerin istisnaîliği ve çeşitliliği açısından ise, gündelik hayatın alışkanlıklarını askıya alan ve “dışarıda” yaşanamayacak türden karşılaşmaları mümkün kılan bir ritüel-mekân, din, dil ve cinsiyet üzerinden ayrılmış şehirlerin göbeğinde yer alan “kozmopolit” bir kültür, bu açıdan, tabir caizse bir “heterotopya”dır. Bütün bu anlamlarda “dışarının modeli” veya “mikrokozmoz” değil, aksine bir “adacık” veya “mikro-klima”dır.

Bu denemenin amacı, hamamın ayrıştırıcı-birleştirici işlevini Ankara doğumlu iki Ortodoks kadının anlatısı üzerinden kısaca ele almaktır.

3. Temizliğe ayrıştırıcılık özelliği açısından bakıldığında, İslam'ın kuralları, karma toplumlarda her türden temas ve benzeşmeyi engellemek üzerine kuruludur: Varlığı ikincil kaynaklara dayandırılan Ömer Paktı'na göre, gayrimüslimler Müslümanlardan ayrışacak şekilde giyinmeli (“zünnar”), onlara has olan donanımları (silah, at, Arapça mühür vs.) taşımamalıdır. Titizlik gösterilen meselelerden biri de göz temasıdır: Hanbeli'nin

dışındaki fakihlere göre, gayrimüslim kadınlarla birlikte hamamda bulunacak Müslüman kadınların "erkeğe karşı avrat sayılan" yerlerini örtmeleri gerekir. 1. Selim zamanında çıkan fermanlar, gayrimüslimlerin kullandığı peştamalların Müslümanlara verilmemesini veya işaretlenmesini emreder. Gayrimüslimler başka bir odada üstlerini değiştirmeli, nalin kullanmamalı ve farklı alanlarda yıkanmalıdır. Dolayısıyla hamama girmelerine izin veriliyorsa da İslam'ın ilk yıllarından gelen temas/benzeşme endişesi korunur. Aynı yerlerde giyinme zorunluluğu, 20. yy.ın başında İstanbul hamamlarında sürmektedir.

Ayrımcılık sadece yönetimlerin öngördüğü bir uygulama değil, cemaatlerin birbirini algılamaya biçimidir: 14 ve 15. yüzyılda yaşamış Hıristiyan yazarlar Müslümanların hamam ritüel ve ziyaretlerini, Hristiyanların aksine yaratılıştan pis kokmalarından kaynaklanan yıkanma mecburiyetine bağlar. Öte yandan ve aynı şekilde, Evliya Çelebi, Bulgaristan, Pınarhisar'daki hamamın küçük olmasını Hıristiyanların sık yıkanmamasına bağlar.

1913 Ankara doğumlu, 1916'da Amasya'ya yerleşen ve 1922'ye kadar orada kalan Ortodoks Evdokia Bakalaki, Amasyalıların Yunan ("Elen") "kimliği"nden söz ederken, Mütareke sonrasında Pontus Derneği'nin Amasya'da henüz tanınmadığını, bazı eylemlerinin desteklendiğini ancak propaganda amaçlı gelenlere karşı mesafeli durulduğunu anlatır. İddiasına göre bunun ardında bir "psikolojik etken" yatar: Amasya'ya gelen Pontus üyeleri Yunan değil, "Yunanistanlı", yani Anadolu değil, Yunan anakarasından idi. Amasya Rumlarının Yunanistan'la ilgili malumatı, Atina'da eğitim görenler, Amasya'ya uğrayan ziyaretçiler ve Dünya Savaşı öncesinde Yunanistan'a seyahat eden tüccarlardan geliyordu. Buna göre, Yunanistan'da güneş azdı ve üzüm yetişmezdi. Daha kötüsü, hamamları olmadığı için "Yunanistanlı"lar "pis" insanlardı. Amasyalı Ortodokslar, belli ki, kendilerini bu açıdan Yunanistan kökenlilerden çok Anadolu Müslümanlarına yakın hissediyordu. Ancak bu yakınlık duygusu Amasya'daki Ortodoks erkekleri İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmaktan, kitlesel sürgün ve kıyımdan koruyamadı.

Anadolu Ortodoksları 1914-24 arasındaki iltica, sürgün ve mübadele sonrası Yunanistan'a vardıklarında, orada bazı hamamlar hala çalışıyordu. Diğer ülkelerden gelen ve yerli kadınlar hamamın içinde anadan üryan dolaşırken, Anadolu kökenlilerin peştamal takması, dedikodu, dokundurma ve sözlü tacize neden oluyor; bu da genelde hamam kavgası ile sonuçlanıyordu. Peştamal alışkanlıkları, Yunanistan'da "yoğurtla vaftiz edilmiş"ler, "oğlu"cular (soyisimlerinin "oğlu" ekiyle bitmesine atfen) gibi yaftalarla karşılanan Anadolu lularını bir kat daha ayırtmış olmalıdır.³

4. Cemaatler arasındaki "köprü" işlevi açısından bakıldığında, bir kısım hamamı besleyen kaynak suları Ortodokslar tarafından kutsal sayılırdı. Ayazmalar şifalı bilinir, özellikle isim babası olan azizin Ortodoks takvimindeki özel gününde, Müslümanlar tarafından da ziyaret edilirdi.

Amasya'daki Türk mahallelerinin birinde bulunan Alaca Hamam, Aziz Barbara'ya adanmış bir ayazma idi. Her yıl Aziz'in yortusunun (17 Aralık) arifesinde papazlar kurnada yıkanır. Yortu'ya Müslümanların katılıp katılmadığını bilmiyoruz. Kızılcahamam'daki Sey Hamamı da muhtemelen bir ayazmadır. Kutsal mekân ve suların farklı dinlerce şifalı sayılması, aralarındaki mesafeyi kapatıyordu.

Ortodokslarla Müslümanlar arasında belki de Anadolu'ya ortak bir hamam kültürü olduğunu, Yunanca ve Türkçede paylaşılan terimlerden çıkarsamak mümkündür: Hamam (χαμάμ), bornoz (μπουρνούζια), tas (τάσι), sabun (σαπούνι), peştamal (πεστομπάλι), kurna (γούρνα), fita (φίτα, Ankara doğumlu babaannemin kullandığı bir terim olduğunu yazıyı yazarken öğrendim) vd.⁴

5. 19. yy.ın ilk yarısında Ankara'da bulunan birkaç tane hamam zaman içinde kullanılmaz olur. 1870'de su "killet"inden dolayı merkezde var kalabilen üç hamam, ihtiyacı karşılamaz durumdadır. Harap haldeki Karacabey Hamamı "yap-işlet-devret" modeliyle on iki yıllığına bir dülgere ihale edilir. 15. yy.ın ikinci yarısında inşa edilen ve İshak Paşa Vakfı akarından olan Şengül Hamamı ise, 19. yy.ın ilk yarısında sık sık tamir görür, geliri giderini karşılamaz durumdadır. Hamamlardaki bu kan kaybı, şehrin işlek bir ticaret merkezi olma niteliğini zamanla kaybetmesinden, kuraklığın su tedarikini zorlaştırmasından veya 19. yy.da hızla yükselen odun fiyatlarından kaynaklanmış olabilir. Ankara'daki kullanılabilir hamam sayısının düşüklüğü, farklı cemaatlerin aynı mekânı kullanmaya zorlamış olmalıdır.

1903'te Şengül Hamamı, Belediye'ye ödediği aylık 40 kuruş su bedeli karşılığı Ortodoks Panagiot Karasulos'un tasarrufundadır, hemen yanında 19. yy.da inşa edilen Rum okulları yer alır. Karasulos ailesinden, 1902 Ankara doğumlu Androniki Hanım'ın açık olmayan ifadesine göre, Şengül Hamamı büyükbabasının kardeşi Simeon Efendi tarafından muhtemelen 19. yy.ın ikinci yarısında tamir ettirilip ve sahiplenilir. Yine onun tarifine göre, hamamın zarif binasına büyük bir cümle kapısından girilerek, tonozlu, sonunda ikinci bir kapının olduğu bir hole ulaşıldı. İkinci kapının ardında camdan, basık bir kubbenin altında, büyük, daire biçimli bir avlu, avluda, sedirlerin yer aldığı küçük bir odaya dönerek çıkan merdivenler bulunurdu. Sedirlerin üzerine, ince motiflerle işlenmiş pamuk şilteler, üzerine kilimler ve onların üzerine de dantelli ve nakışlı patiska, ipek veya İran lahurisinden işler yayılırdı. Hamamda üç soğuk ve sıcak su kurnası vardı.

Karasulos ailesi hamama her hafta giderdi. Müstakil odalarında soyunduktan sonra, anneler gümüş telkari ile süslenmiş ipekten veya pamuklu, atadan kalma fita ile kakma saf gümüş ile bezenmiş, adeta birer "sanat eseri" olan nalinler giyerlerdi. Sonra yıkanma aşamasına geçilir; natırlar "Hamamcı Kadın"ın gözetiminde müşterileri paklardı. Banyo saatler aldığından hamama, evde hazırlanan hararet giderici yemekler, patlıcan turşusu, hoşaf vs. götürülür,

"soğuk halvet" denilen, ama aslında çok soğuk olmayan, ortasında yuvarlak mermerden bir masa bulunan odada iştahla tüketilirdi. Sonra sedirli odaya geçilir; giyinip hazırlanınca, heybeler hamam eşeğine yüklenir; eve dönülürdü. Şengül Hamamı'nın kadın ve erkek kısımları ayrıydı. Buna karşın, örneğin Amasya'da aynı mekân gündüz kadınlar, akşam erkeklere hizmet verirdi.

Ankara'daki geçmişi 1850'lere uzanan Karasulos ailesinin aynı isimde birden fazla üyesi olduğu için, hamamın mutasarrıfı Panagiot Efendi'yi teşhis etmek zordur. Bilinen, Karasulosların Ankara'nın "çorbacı"larından, yani sözü geçen ve zengin ailelerinden olduğudur. İddiaya göre, aile haftanın belirli bir günü Şengül Hamamı'nı "kapatır", ayrıca hamamda özel bir odaları vardır. Dolayısıyla taşrada hamam işletmek masraflı, ama belki de itibarlı bir iştir. Nitekim örneğin Bodrum'un önde gelen Ortodoks ailelerinden Bardakçıların da bir hamam işlettiği bilinir.

Müşteriler açısından bakıldığında, hamam seçimi, bazen "teamül" bazen de beğeni meselesidir. Bakalaki Hanım, Ankara Hıristiyanlarının genellikle Şengül Hamamı'na gittiğini yazarken, Amasya için böyle bir eğilimden söz etmez. Amasya Ortodoksları, hamama Müslüman kadınlarla birlikte gider. Farklı yerlerde soyunma zorunluluğundan söz edilmez. Hamam seçimi ise temizlik ve sıcaklığa (düşük sıcaklık tercih sebebidir) bağlıdır.⁵

Bu verilerden klasik çağdaki kısıtlamaların 20. yy.ın başında bir miktar gevşediğini çıkarabiliriz. Tercih iddiası, "kapatma" pratiği ile beraber düşünüldüğünde, bu dönemde hamamların müşteri profilini belirleyen, etnik/dinî ayrımlardan çok kültürel hatta "sınıfsal" farklılaşma olduğu varsayılabilir. Bu türden ayrımların en azından hamam gibi mahrem ve "kozmpolit" mekanlarda zayıflama eğilimi, vardığıysa bile, 1. Dünya Savaşı'nın arifesinde başlayan olaylarla birlikte iskanlanmış bir fırsata dönüşür.

¹ Kuran-ı Kerim, 2:125, 2:172, 9:108, 74:4; TDV İslam Ansiklopedisi, "Su" ve "Taharet" maddeleri; Robert Proctor, Racial Hygiene: Medicine under the Nazis (Londra: Harvard Uni. Press, 1988).

² Ebru Boyar, Kate Fleet, A Social History of Ottoman Istanbul (Cambridge/NY: Cambridge Uni. Press, 2010), Bölüm 7; Burak Pasin, "Critical Reading of the Ottoman-Turkish Hamam as a Queered Space" (doktora tezi, ODTÜ, 2014).

³ C. E. Bosworth, "The Concept of Dhimma in Early Islam", Benjamin Braude, Bernard Lewis (ed.), Christians and Jews in the Ottoman Empire, C. 1 içinde 37-51. NY: Holmes&Meier, 1982; TDV İslam Ansiklopedisi, "Hamam" maddesi; Nazan Çiçek, "Hayal Edilmiş Coğrafya'da Ezber Bozan bir İngiliz Oryantalist: David Urquhart, Osmanlı Modernleşmesi, Temenna ve Türk Hamamı", Toplum ve Bilim, 130 (2014); Evdokia Epeoğlu Bakalaki, Amasya, Selanik: Ektodikos Oikos Adelfon Kiriadiki, 1988; Richard Clogg, "A Millet within a Millet", D. Gondicas ve C. Issawi (ed.) Ottoman Greeks in the Age of Nationalism içinde 115-42. Princeton: Darwin Press, 1999.

⁴ Bakalaki, Amasya.

⁵ Rifat Özdemir, 19. yy. in İlk Yarısında Ankara (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1998); Başbakanlık Osmanlı Arşivi; Androniki Karasuli Mastoridu, Kayıp Vatandımdan Hatıralar: Ankara'daki Hayatım (Atina: 1966); Mihail N. Triandafilu, Eski Bodrum (Atina: Herodotos, 2018).

Finlerin İkinci Oturma Odası Sauna

Onur Mat

Yrjönkatu-Helsinki'nin en eski halka açık havuz ve saunası

9,000 yıllık geçmişi olduğu düşünülen sauna, Fin kültürünün tam merkezinde yer alıyor. Ondan daha Fin bir şey düşünmek zor. 5 buçuk milyon nüfuslu Finlandiya'da özel ve kamusalıyla 3 milyona yakın sauna var.

Bizde Fin hamamı diyenler de var ama bildiğimiz hamamdan deneyim olarak oldukça farklı. Saunada bulunmanın normal ve geleneksel şekli tamamen çıplak olmak. Sauna dışındaki hayatlarında, giyim tercihlerinden sosyal ilişkilerine pek açık olmayan Finlandiyalılar, saunadaki çıplaklığı sosyal veya cinsel bir açıklık olarak görmüyorlar. Saunada seks de zaten kültürel bir tabu.

Sauna deneyimi fiziksel ve zihinsel bir arınma ritüeli. Herkesi olduğu gibi, en yalın insan olma haliyle, biraz da savunmasız bıraktığı için eşitleyici, "senden gizleyecek bir şeyim yok" demek olduğu için de güven verici, dolayısıyla sosyal olarak da yakınlaştırıcı, bağları güçlendirici etkisi var. Önemli kararlar saunalarda alınıyor, büyük antlaşmalar saunalarda imzalanıyor. Cinsiyet eşitliği konusunda hassas olan Finlandiya'daki

güncel tartışmalardan birisi, böyle bir imza seremonisinde yöneticilerin farklı cinsiyetten olması durumunun kadınların katılımına engel olup olmadığı, katılırlarsa kadın üzerinde rahatsızlık veya baskı yaratıp yaratmadığı.

"Normal hayatlarında pek açık olmayan Finler, saunadaki çıplaklığı cinsel bir açıklık olarak görmüyorlar."

Sauna buluşmaları arkadaş gruplarının düzenli etkinlikleri arasında. Eğer birisi sizi de saunaya davet ederse bu arkadaşlığınızda önemli bir adım demektir. Reddedecekseniz gerekçeniz sağlam olsa iyi olur.

Nadir de olsa saunalarda delikanlılık yarışına giren Fin maçoalarına rastlamak mümkün. Bunları ocağa sürekli su, bazen de bira atıp, odayı buhar içinde ve rahatsız edici yükseklikteki sıcaklıklarda

tutup, işi dayanıklılık gösterisine çevirmelerinden tanıyabilirsiniz. Bir de "vihta" dedikleri huş ağacının dallarından yapılmış bir demetle kendilerini ve birbirlerini kamçılama var. Kan dolaşımını hızlandırıp cilde iyi geliyor. Finler belki karşı çıkacaktır ama maçooca güç gösterisi şeklinde yapıldığında homoerotik sado-mazo bir tat da yok değil sanki.

Eğer tek şansınız varsa önerim Helsinki'nin en eski halka açık saunası Yrjönkatu'ya gitmeniz. Belediyenin limandaki saunası Allas ve çıplaklığa alışık olmayan turistler için mayo ile girilen Löyly saunaları da özellikle yaz ayları için güzel alternatifler.

İmece usulü yapılmış ve gönüllüler tarafından kolektif olarak işletilen Sompasauna ise apayrı bir yere sahip. Yıl boyu her gün 24 saat açık ve ücretsiz. Self-servis; yani eğer geldiğinizde ocak yanmıyorsa odunları toplayıp saunayı hazırlamak başa düşüyor. Aslında Sompasauna, festivali ve müzikli danslı etkinlikleri ve kolektif yapısıyla saunadan çok daha fazlası; bir kent müştereği.

Müslüman ve Türk Toplumlarında Hamam Sanatı - 1

Behiye Erinç Taş

Merhaba bu benim Solfasol'de ilk yazım, sanat tarihi öğrencisi olarak biraz sizleri tarihte hamam gezintilerine çıkarmak istiyorum...

Bizlere tarih öğretilirken yıllar boyu çok temel şeyler tek bir uygarlık sayesinde oldu, genelde de Roma, Roma, her şeyin başı Roma, denildi. Ama Avrupalı olmayan çoğu millet, Roma'nın medeniyeti getiren ırk olarak baskınlığını kabul etmez, bu sefer de tamamen diğer uca kayar; misal, Kavimler Göçü'yle tüm Avrupa'ya yayılan Türkler. Sonuç olarak "aslında tüm Avrupa Türk'tür" gibi tamamen milliyetçilik fişkıran, içi boş bir tarih yazımına dönüştürülür. Tarih boyunca temel bir konu olan, "hamam, temizlik, kanalizasyon sistemi" de bu efsanelerden nasibini çokça almıştır. Kısacası tek bir uygarlığı, insanı, keşfi vs. pohpohlayan tarih hiç bana göre değildi.

Yıllar sonra okuduğum üniversitede sanat tarihi gözlerimi açtı. Birçok konuda olduğu gibi İslam toplumlarında ve hatta Mezopotamya uygarlıklarında, ilk Anadolu uygarlıklarında bile elbette "hamam" vardı. Yazımda hamamların mimari özelliklerinden daha çok, hamam duvar süslemeleri ve daha sonra da oryantalist hamam tabloları ve günümüzde yapılan hamamı konu alan plastik sanatlarla değinmek istiyorum. Bu konuda araştırma yapmış ve yazmış pek çok kişinin çalışmalarını okudum inceledim. Bu yazıda biraz onların çalışmalarından derlediklerimi, biraz da benim yorumlarımı bulacaksınız. Ay, çok heyecanlı ilk Solfasol yazım!

İlk İslam Toplumlarından Emevîler

Evet ilk olarak ta 632 yılına gidiyoruz, Hz. Muhammed vefat ediyor. İslamiyet yayılmaya başlıyor, bu aklımızda bir dursun, çünkü dallanıp budaklanıp günümüze kadar gelen çok yanlış bir inancın ve/veya bilginin üzerinde durmak istiyorum. İslam Ansiklopedisi'nde buna örnek olabilecek bir bina tasviri var: "Amman bölgesinde ve Amman'ın 100 km. doğusunda Ezrak vahasının baş taraflarında, benzerleri arasında günümüze iyi durumda ulaşmış olmasıyla dikkat çeker. İskân bölgelerinin uzağında kalmasından dolayı unutulmuş bina 1898 yılında Alois Musil tarafından bulunmuş ve 1901 yılında ressam A. L. Mielich'in katkılarıyla albüm halinde neşredilmiştir." Bu resimlerde bir saray ve hamamı bulunmaktadır. Hamamın yapımı yarım kalmıştır. Bu saray; Kusayr-ı Amra'dır. İslam Ansiklopedisi'ndeki anlatı şöyle devam ediyor:

"Kusayru Amre'nin tarihlenmesi problemlidir ve bânisi hakkında kesin bir şey söylemek güçtür. Binanın keşfi sırasında tespit edilen, fakat

sonraları zamanın etkisiyle kaybolan bazı duvar resimlerindeki yazılar bâninin emîr unvanını taşıdığını göstermektedir. Bu durumdan, binayı yaptıran kişinin halife olmadığını veya o günlerde henüz tahta çıkmamış bulunan bir hanedan mensubu olduğu anlaşılabilir ve bu kişinin kimliği için I. Velîd (705-715) veya II. Velîd (743-744) üzerinde durulmaktadır. Kusayru Amre'nin duvar resimleri Emevî devrinin en iyi korunmuş örnekleridir. Çok kuvvetli Helenistik gelenek ve Bizans etkisi gösteren fresk tekniğindeki bu resimlerin Bizanslı ustaların yardımıyla yapılmış olması muhtemeldir. Emevîlere has biçimde insan figürlerinin bol miktarda kullanıldığı resimler arasında av sahneleri, avcılar, müzisyen ve rakkaselerin yanında çok cüretkâr bir şekilde ele alınmış eğlence sahnelerinin de bulunması dikkat çekicidir. Bunların dışında hayvan mücadeleleri, güreşçiler, taş ocaklarından taşın çıkartılıp develerle taşınması, iki işçinin bu taşları yontması ve demirci, marangoz, duvarcı vb. zanaat erbabının bir bina yapması gibi sahneler de bulunmaktadır."

Sanatın Yolculuğu adlı sitede ise aynı saray şöyle anlatılmış:

"Sarayın içindeki süslemeler fresko tekniğindedir. Geçirdiği yangın ve tahribatlardan dolayı günümüze fazla ulaşmamıştır. En önemli olanı, büyük salonun batı duvarındaki hükümdar tasvirleridir. Yanlarında, isimleri Arapça ve Yunanca yazılmışlardır. Salonun büyük kemerlerinde de süslemeler bulunmaktadır. Girişin solundaki kemer karnında, müzik aleti çalan bir sanatçı ve ona eşlik eden bir rakkase bulunmaktadır. Doğu duvarda ise bir av sahnesi tasvir edilmiştir. Doğudaki nefin tonozunun iç kısımlarında çerçeveler halinde çeşitli meslek erbaplarının tasvirlerine yer verilmiştir. Hamamın soğukluk ve ılıklığında ise hamam ve doğum sahnesi işlenmiştir. Sıcaklık bölümünün kubbesinde ise yıldız haritası bulunmaktadır. Yine yer yer Yunan Mitolojisine ait resimler özel bir tarzda uygulanmıştır."

5harfliler.com'da ele alınan bir yazıda Emevi saraylarını sonraki dönemlere geçebilen özel eserler olarak ele almış:

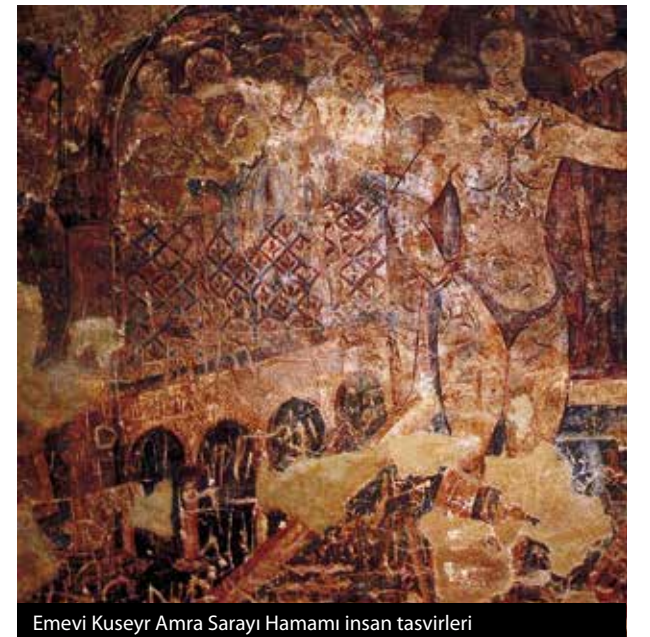
"Resmin ve temsilin sınırlarının epeyce zorlandığı bu örneklerde aynı zamanda İslami kültürün kadına çizdiği giyim kodlarının da dışına çıktığını görüyoruz. Bu istisna özellikle Emevîlerin taşra saraylarına has bir durum. Camiler ve bugün ayakta olmayan diğer pek çok Emevi yapısında genel İslami kural ve kısıtlamalar geçerli olsa da halife saraylarında aynı durum söz konusu değildi. Kadınların cinselliklerinin

vurgulandığı heykeller ve freskolar da bunun en şaşırtıcı örnekleri. Araştırmacılar bu "erotizmin" erken yüzyıllardaki diğer İslam dönemi hamamlarında da bulunduğunu belirtiyor. Antik çağ kültürünün bir uzantısı olan bu dekorasyon anlayışı sonraki dönemlerde resme yönelik hoşnutsuz tutumun artmasıyla terk edilmiş ve bu talandan sadece gözlerden uzak Emevi sarayları kurtulabilmiş."

Evet, üstünde durmak istediğim konu ise İslamiyet'in ünlü yasağı. Bize öğretildiği gibi peygamber 632 yılında ölüyor, halifelik statüsü 4 Halife Dönemi'nden sonra Emevîlere geçiyor. İslamiyet'te "suret çizimi ve heykel sanatı yasaktır!" diye bilinen, yaygınlaştırılan binlerce yıldır günümüze gelen bizi de etkileyen yasağın, aslında Abbasi döneminde, putperestlikten korkularak ortaya konmuşur.

Emevi Kuseyr Amra Sarayı hamam tarafı

Emevi Kuseyr Amra Sarayı Hamamı insan tasvirleri

Emevi Kuseyr Amra Sarayı Hamamı tavanı gök cisimleri, uzay tasviri

Suret Çizmek Yasak Ama Hamam Duvarları Müslüman Memleketlerde Hâlâ Süsleniyor

Yine İslam Ansiklopedisinin bilgilerine başvuralım:

"Şam'da XVIII-XIX. yüzyıllarda inşa edilen hamamlar planları bakımından Osmanlı geleneğine bağlı görünüyordu. Ancak bunlardan Fethiye Hamamı, zengin biçimde mermerlerle bezenmiş döşemesi ve yerli üslûba uygun dış mimarisıyla farklı bir özellik gösterir. Burada cephede üç bölümlü kemerlerin varlığı da klasik Osmanlı sanatına ters düşmektedir. Girişteki kitâbesinde 1158'de (1745) yapıldığı belirtilen hamamda Avrupa üslûbunda alçı süslemeler vardır. Şam hamamları arasında hiçbir çifte hamam bulunmayışı dikkate değer bir özelliktir. Osmanlı hâkimiyetinin başlamasının ardından yapıldığı tahmin edilen Melike Hamamı'nda ilk defa bir göbek taşının varlığı ile karşılaşılır. Hamamın istisnasız belli başlı bütün mekânlarının mermer döşemeleri renkli motiflerle bezenmiştir. Eski Endülüs (İspanya) topraklarındaki Müslüman yerleşim yerlerinde çok sayıda hamam bulunduğu rastlanan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Ronda ve Tortosa'da da hamamların varlığı tespit edilmiştir. Bu hamamlar İslâm sanatının Mağrib ekolünün ürünleri olup XI-XII. yüzyıllara ait kabul edilir. Endülüs'te hamam mimarisi, Barselona ve Girona'da XII-XIII. yüzyıllarda İslâm dışı olarak devam etmiştir. Mağrib bölgesi özellikleri taşıyan bu hamamlar, Anadolu'da çok yaygın olan Selçuklu ve sonraları Rumeli'de de yüzlerce örneği yapılan Osmanlı hamamlarından bütünüyle farklıdır. Mağrib hamam planı daha ihtişamlı biçimde Elhamra Sarayı'ndaki özel hamamda tekrarlanmıştır. Yapımına 1232'den sonra başlanan, I. Yüsf döneminde (1333-1354) yapıldığı sanılan hamamın bir kitâbesinde onun adı okunmakla beraber binada XVI. yüzyıla kadar yapılan birçok değişiklik izler bırakmıştır. İlk bölüme nispetle daha basık olan son kısımlar, üstlerini örten tonozlardaki boru biçiminde deliklerden ışık alıyordu. Mağrib hamamlarının ısıtma sisteminin eski Roma mimarisine uygunluğu dışında ne planları ne de genel mimarileri ve ölçüleri İlkçağ yapı sanatına uymadığı gibi Türk hamam mimarisinin değişiklikler arayan hareketli, düzenli sistemine de aykırıdır."

1640 yılında yaptırılmış Üsküdar Çinili Hamam

Yüzyıl Öncesinde İlk Türklerle Orta Asya'ya Azıcık Yıkanmaya Gidiyoruz!

Çelik ve Aydemir (2018) Türk Hamam Mimarisinin Yapısal ve Mekânsal Özellikleri başlıklı çalışmalarında Orta Asya'da kullanılan Türk hamamlarıyla ilgili elimizde yeterli teknik bilgi olmadığını söylüyor ve şöyle açıklıyorlar:

"Özellikle Orta Asya hakkında bilgi verebilecek hamam yapılarının mevcut olmaması ve bu coğrafyada yapılan arkeolojik kazıların eksikliği bu alandaki çalışmaları sınırlandırmaktadır. Çin kaynaklarında Türklerin temizliğe verdiği önemi görmek mümkündür. Orta Asya Türklerinin hamam ve temizlik kültürlerine ait bir diğer bilgi Priskos tarafından verilmektedir. Grek seyyahı olan Priskos, (410-420) Roma elçiliği yaptığı dönemde Avrupa Hunları (Hunların Avrupa'da kurduğu imparatorluk) ve Hun İmparatoru Attila hakkında pek çok bilgiye ulaşmıştır. Priskos, Attila'nın adamlarından olan Onegesius tarafından yaptırılan hamamdan yazılarında bahsetmektedir. Hun ordusu komutanı Onegesius tarafından yaptırılan bu hamamın taşları Pannonia'dan (Roma İmparatorluğu döneminde bugünkü Macaristan, Avusturya, Yugoslavya, Hırvatistan ve Slovenya'nın bir bölümünü içine alan eyalet) getirilmiştir. Hamamın mimarı hakkındaki tek bilgi ise Attila'nın 441 yılında Sirmium'u fethi sırasında esir düştüğüdür. Priskos yazılarında, hamamın mimari yapısı hakkında fazla bilgi vermemiş, yapı malzemesi, kime ait olduğu ve mimarı hakkında kısa bilgilere yer vermiştir. Türkler, hamam kültürünü Anadolu'ya geldikten sonra öğrenmişlerdir. Ancak Yegül'e göre Orta Asya dönemi ile ilgili sınırlı kaynaklar bize Türklerin hamam kültürüne Anadolu'ya gelmeden önce de sahip olduklarını göstermektedir. Diğer Müslüman ülkelerinde ilkçağ mimarisinden kalan bir plan kullanılırken, Türk hamamlarında belirli bir mekân düzenlemesi hâkimdir. Özellikle sıcaklık bölümlerinde Orta Asya'dan bu yana yapı sanatında görülen dört eyvan şeması uygulanmıştır. Selçuklular, Anadolu topraklarına yerleştikten sonra her tarafta hamamlar yapmaya başlamışlardır. Selçuklu dönemi hamamları hakkında en önemli çalışma Yılmaz Önge tarafından yapılmıştır. Önge'nin çalışmasına göre; Türkler, hamamlara oldukça önem vermişlerdir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, konakladıkları yerlerde çadır hamamlar kurmalarıdır. Sultan I. Alaeddin Keykubad seferlerine çıkarken yanında "hamam-seferi" denilen bir çadır hamamı götürmekteydi. Mahmut Taşcıoğlu'na göre bu çadır hamamların temeli Orta Asya'ya dayanmaktadır."

Mahmut Taşcıoğlu "Orta Asya'da yaylalarda ve göçerken kullanılan 'çadır hamamlar' daha sonra geliştirilerek savaşlarda ordunun ön saflarında yerini almıştır. Savaşlardan önce gusül abdesti alıp dua ederek şehitlik mertebesine hazırlanmak gelenektir." demektedir.

Ah Nihayet Anadolu'nun Sıcak Sularında Bıcı Bıcı Yapabileceğiz

Türkiye'nin tanıtımı için hazırlanmış web sayfalarında da hamamlar önemli başlıktır. Gate of Turkey'de bu konu Anadolu Selçuklularından günümüze ulaşan hamamların sayısı ise oldukça az. Bir Danişment yapısı olan, Kayseri'deki Kölük Hamamı'nın 1210 yılında tamir edildiği biliniyor. Beylikler döneminde Anadolu topraklarında pek çok küçük boyutlu hamam yapıldığı aktarılmakta. Anadolu hamamları konusunda yine Çelik ve Aydemir'in anlatısına dönecek olursak (2018):

"Selçuklu dönemi hamamları mimari olarak Orta Asya Türk hamamlarını referans almıştır. Anadolu'daki hamamlarının mimari yapılarında Orta Asya'ya bağlı kalınmakla birlikte arada komşu bölgelerden de ilham alınmaktaydı. Anadolu'nun en eski hamamlarından biri olan, günümüze harabe halinde ve bazı bölümleri eksik olduğundan gerçek mimarisi açık şekilde anlaşılmayan Kayseri'deki Kölük Hamamı'nın sıcaklık olduğu düşünülen ortadaki mekânı çepeçevre yarım daire nişlere sahip iç şekliyle daha çok Suriye hamamlarına benzemektedir. Selçuklu hamamları özel ve genel hamamlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel hamamlar az kişinin kullanımı için yapılmış, küçük boyutlu ve genellikle saray, köşk, han, kışla ve tekke gibi yerlerde yapılmış hamamlardır."

"Orta Asya dönemi ile ilgili sınırlı kaynaklar bize Türklerin hamam kültürüne Anadolu'ya gelmeden önce de sahip olduklarını göstermektedir."

Farklı kaynaklarda hamam süslemeleri ile ilgili çalışmalar özetleniyor:

"Çinili Hamamlar Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra, çini sanatına dair teknik ve sanatsal gelişimi zirveye çıkarmışlardır. Abbasiler döneminden kalan süslemeli levhalar muazzam çini örnekleri olarak kabul edilebilir. Türk-İslâm sanatında mimari eserlerde çini süslemelerinin dikkat çektiği ve gelişim gösterdiği asıl dönem, Harizmşahlar, Karahanlılar ve Gazneliler dönemlerinden başlamaktadır. İran ve Horasan'daki 11. ve 12. Yüzyıla tekabül eden Büyük Selçuklu mimari eserlerinin çini süslemeleriyle bezendiği görülmektedir. İran'da mimari ile en uygun şekilde bağdaşan mozaik çini sanatı, XIV. yüzyılda 14. yüzyılda hüküm sürmüş olan İlhanlılar

döneminde önemli bir ilerleme kaydeden çini sanatı, İran mimarisindeki mozaik çini süslemeler ile uygunluk gösterir. O günlerden kalma çini örnekleri Horasan ve Türkistan'da bulunmaktadır. Bu örneklerde Arap çiniciliğinden esinlenme varsa da Türk süsleme geleneğinin ağır bastığı göze çarpmaktadır. Anadolu Selçuklu çiniciliği ilk dönemler sırlı tuğlaların yanında mozaik çini uygulaması biçiminde gerçekleşmiştir."

Osmanlı Çok Temiz, Uzmanlardan Tam Not Alıyor

İslam Ansiklopedisini bir kere daha karıştıralım:

"Osmanlı tarihi boyunca çok sayıda hamam inşa edilmesinin iki sebebi vardır. Bunlardan biri, hamamların iyi gelir getirmeleri sebebiyle hayır eserlerine gelir kaynağı olarak vakfedilmesidir. İkincisi, hamamların ait oldukları yapı manzumesinin merkezi olan cami cemaatine hizmet vermesidir. Fâtih, Süleymaniye, Beyazıt, Yenicamii vb. birçok büyük külliye'nin kendilerine ait birer hamamları olduğu gibi Mahmud Paşa, Murad Paşa, Küçük Ayasofya gibi daha küçük manzumelerin de hamamları vardır. Ancak bu tesisler gelir getirdikleri müddetçe kullanılmış ve gelir sağlayıcı özellikleri zayıfladıkça ortadan kaldırılmıştır. Osmanlı mimarisinin en zengin alanlarından biri olan hamamlardan birçoğunun bu sebeple ortadan kalktığı bilinmektedir. Vakıf sahiplerinin gelir sağlamak amacıyla birbirine ne kadar uzak yerlerde hamamlar yaptırdıkları hususunda bir fikir vermek için, serveti kadar inşa ettirdiği hayır binalarının çokluğu ile de meşhur olan Sadrazam Rüstem Paşa'nın (ö. 1561) otuz iki hamamın kurucusu olduğuna işaret edilebilir. Rüstem Paşa'nın İstanbul'da hiçbir hamamı olmayışına karşılık Anadolu ve Rumeli'nin şehir ve kasabalarında çok sayıda hamamı vardı (Ankara, Belgrad, Beypazarı, Bolvadin, Bursa'da dört adet, Büyükkarıştıran, Erciş, Erzincan, Erzurum, Estergon, Hayrabolu, İstolni Belgrad [başka bir Rüstem Paşa'nın olabilir], Kütahya, Karaöz, Lapseki, Lefke, Lipve, Malatya, Nazilli, Niğbolu, Sapanca, Söğütçük, Tekirdağ, Bosna'da Teşne, Trablus'ta iki adet, Van)."

Hamam mimarisi ve hamam geleneği konusunda Türkiye'yi tanıtan Gate of Turkey'den aktaracak olursam:

"Özellikle Osmanlı döneminde önem kazanan hamamlar, genellikle merkezi planlı, tek ya da çifte hamam türünde yapılmaktaydı. Bağimsız olarak yapılan hamamların yanında külliye içerisindedir. Uzmanlar; Anadolu'da Türk dönemi hamamlarının ilk örneklerine Güneydoğu Anadolu Bölgesinde rastlandığını ve Mardin'deki Maristan Hamamı'nın, Anadolu'daki en eski tarihi hamam olduğunu belirtiyor. Hamamlar Osmanlı döneminde kadınların özgürce gidebildikleri ender yerlerdendi. Akrabalar, komşular, aile yakınları toplanır ve kalabalık gruplar halinde hamama gidilirdi. Hamamlar bazı özel günlerde de önemli mekanlardı. Gelin hamamı yeni gelinlerin

Her iki tasvir de Enderun'li Fazıl'ın Zenname'sinden

Ahmet Albümü'nden hamamda yıkanan erkekler

aileyle tanıştığı düğünden iki gün önce bütün aile kadınlarının bir araya geldiği bir gelenektir. Kırk hamamı veya loğusa hamamı olarak anılan hamam ise, yeni doğum yapmış annelerin doğumdan 40 gün sonra bebekleriyle birlikte gittikleri ilk yerdi. Asker hamamı ise asker annesi tarafından oğlu askere gitmeden önce tüm hanım akraba ve tanıdıkların çağırıldığı bir hamamdır ve hamama gelen herkesten asker olacak kişinin yolculuğu ve dönüşü için hayır duaları alınır. Nişan hamamı, sünnet hamamı gibi kadınların hamama gitmelerini sağlayan daha pek çok gerekçe vardır. Adak hamamları ise Anadolu'da bir gelenektir ve hala bazı bölgelerde rastlanmaktadır. Bir dileği için adak adayan ve dileği gerçekleşen kişi, 24 saatliğine bir hamam kiralar. Yakınlarını, komşularını birer mum ya da sabun göndererek bu hamama davet eder. Herkese açık olan adak hamamında, yıkanmanın sevap olduğuna inanılır.

Minyatür Sanatında Müstehcenlik: Tövbeler Olsun, O da Ne?

Dalkıran'ın minyatür konusundaki makalesinde de hamamlar önemli bir yer alıyor:

"Varoluş biçimini İslam felsefesinden alan, Osmanlı minyatür sanatı, XVII. yüzyıla kadar; olayları hikâye eden, bilimsel, portre ve peyzaj gibi temelde dört konuyu ele almıştır. Bireyi hiç incelemeyen, hiçbir zaman kavramına, hiçbir mekân hissine sahip olmayan mistik bir dünya görüşünü yansıtmıştır. Zira İslam'a göre, dünya fani, ahiret bakidir, tek gerçeklik Allah, geri kalan her şey aldanmadır; kendini fani ve aldatıcı şeylere adanmak İslami ilkelerle çelişmek demektir. Dolayısıyla, birey ve sorunları da önemsizdir. Tüm bu nedenlerle, XVII. yüzyılın ilk yılları olan I. Ahmet dönemine kadar, saray nakkaşları halkla, sıradan insanlarla ve toplumun yaşamıyla ilgilenmemişlerdir. Ancak I. Ahmet dönemiyle

durum değişme göstermiştir. Ev içinde aile yaşamı, sokaktaki halkın günlük yaşamı, sokak satıcıları, evler, çarşılar ve kervansarayların içi, hamamlar, özel eğlenciler, dinlenceler gibi konular ile zina, sevicilik, sarkıntılık, mahalle baskını, çapkınlık gibi toplumsal ahlakla ilgili konulara yer vermeye başlanmıştır. Örneğin, Hamse-i Atai bu türden pek çok minyatürü içermektedir. Osmanlı resminde giderek yerleşecek olan bu yeni konu ve üslup denemelerine ait eğilimde XVII. yüzyılda Osmanlı sarayına çok sayıda giren Avrupa kökenli kitap, harita ve gravürlerinin rolü şüphesiz büyüktür. Çeşitli albümlerin içine yerleştirilmiş olan çoğu Hollanda ve Fransa kökenli gravürler; manzaralar, kır sahneleri ya da mitolojik ve dini konulu resimlerdir. Tarihleri XVII. yüzyıl başlarından XVIII. yüzyıla kadar uzanan söz konusu Avrupa gravürlerinin önemle korunarak albümlere yerleştirilmesi, bunların sarayda ilgi ile izlendiğini gösterir. Saraydaki nakkaşların ise albümlerdeki bu Avrupa resimlerini gördükleri kuşku götürmez bir gerçektir... And'a göre ise; bu değişikliğin en önemli sebeplerinden ikisi, Kalender Paşa'nın hazırladığı ve I. Ahmet Albümü diye adlandırılan, içinde günlük yaşamla ilgili çok sayıda minyatürün bulunduğu murakka (albüm) ile çarşı resmi diye anılan yeni bir resim çığırının ortaya çıkmış olmasıdır. Zira, Levni ile Buhari kadın ve genç erkek güzelliğine ilgi duymuşlar; her iki sanatçı da özellikle kadın göğüslerini gösteren minyatürler yapmışlardır. Örneğin, Buhari'nin Kurna Önünde Yıkanan Kadın isimli eserinde, figürün hem göğüslerinin hem de kadınlık organının açıkta tasvir edildiği görülür. Bunun gibi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Enderunlu Fazıl'ın minyatürlü Hubbname (erkek güzelliği ile ilgili) ve Zenename (kadın güzelliği ile ilgili) yazmalarındaki kimi kadınların göğüsleri tam açıktır. Bunlardan hamamda yıkanan çıplak kadınları gösteren minyatürde, kadınlardan birinin cinsel organı gösterilmiştir ve bu gibi yıkanan çıplak kadınlarla ilgili daha pek çok örnek vardır. Bu durum için, XVII. yüzyıldaki müstehcen betimlemelerin XVIII. yüzyıldaki aynı tür betimlemelere zemin teşkil ettiği ve müstehcenliğe karşı ilginin artmasında örnek oluşturduğu söylenebilir."

İkinci yazımda İslam'ın yaygın olduğu Hindistan, İran, Irak gibi başka coğrafyalardaki hamamları ve Osmanlı'nın başka dönemlerinden, ilk Cumhuriyet Türkiye'sinden, günümüzdeki hamam ve hamam sanatıyla ilgili bir şeyler yazmak istiyorum. Sevgiler...

Kaynakça:

- https://www.researchgate.net/publication/307656820_on_yedinci_yuzyil_osmanli_minyaturlerinde_sira_disi_bir_egilim_mustehcenlik
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/hamam>
- <http://www.gateofturkey.com/section/tr/473/7/kultur-ve-sanat-gelenek-ve-gorenekler-turk-hamami#prettyPhoto>
- <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/504226>
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/kusayru-amre>
- <https://www.sanatinolculugu.com/kuseyr-amra-sarayi-ve-hamami/>
- <http://www.5harfliler.com/emevi-saraylarinda-kadin-resim-ve-heykelleri/>

Hamamda Ayrımcılık

Oya Özgün Özder

“Konu trans kadınlar olunca işletmelere nedense müşteri seçme özgürlüğü tanınıyor. Neden dezavantajlı gruplar arasında bazı gruplar söylemde daha da dezavantajlı oluyor?”

Bianet'te 26 Aralık 2013'te yer alan bir habere göre Galatasaray Hamamı'nda yaşanan bir olaya göre Ebru Kıranlı adlı trans kadın mekâna alınmamıştır.* Mekâna alınmama gerekçesi olarak çeşitli bahaneler ileri sürülse de olay sonunda anlaşılmıştır ki, yaşananlar klasik bir ayrımcılık yüzündendir.

O zamanlar çeşitli internet platformlarında da konuya ilişkin tartışmalar baş göstermiş ve kimi insanlar hamamın özel bir işletme olduğunu, kendi ticari gelecekleri açısından ve diğer müşterilerin de mekâna uğramasının devam etmesi açısından kimin girip kimin giremeyeceğini tayin etme noktasında işletme sahiplerinin özgür olduğunu vurgulamışlardır.

Peki bu ve bunun gibi vakaları serbest piyasa ile açıklamak ne derece isabetli?

Bu zat-ı şahanelere şöyle haber başlıkları sunalım tepkileri ne olurdu? "Siyah bir kadın, kadınlar hamamına alınmadı", "Engelli bir kadın, kadınlar hamamına alınmadı."

Hadi onların dediği gibi bir işletme olsun;

"insanları kategorize edip, almama özgürlüğü."

Niyet okuyuculuğu yapmak istiyorum, kusura bakılmasın; yani onların alacakları tavrı tahmin ederek şunu net bir şekilde söylemek mümkün; bu arkadaşlar bunun öyle bir ortamda basit bir özgür dünya söylemiyle açıklamasıyla çözüm getirilecek bir sorun olmadığını anlayacaklardır.

Konu trans kadınlar olunca işletmelere nedense müşteri seçme özgürlüğü tanınıyor. Neden dezavantajlı gruplar arasında bazı gruplar söylemde daha da dezavantajlı oluyor? O trans kadına, trans kadın olduğu için biri x hizmeti vermez, bir y işletme başka bir hizmeti vermez. Bunu çıkar yolu nedir acaba? Modern dünya söylemleri inşasında neden insan hakları değil de işletmelerden yana bir taraf tutma aşamasına gelinir?

Aslolan şu şekilde bir tutum olmamalı mıdır:

Sen mekânda uygunsuz bir davranış sergilediyse ancak o zaman bazı şeyler tartışılır ama bu tüm "evrendeki insanlar" için geçerlidir. Bir kişiyi bir kimlik özelliğini gerekçe göstererek çıkartırsan bu insan hakları açısından sorunlu bir eylemdir.

Sen müşteri kaçır diye siyahi bir kadını almayacak mısın, sen müşteri kaçır diye engelli bir kadını almayacak mısın? Bu ne çeşit "kapital tercih" biçimidir? Buna olsa olsa ayrımcılık, faşist tercihtir.

Yasalar da bizimle aynı yönde düşünüyormuş ki mahkeme sürecinde Ebru Kıranlı'nın haklı olduğuna karar vermiş ve trans bir kadını hamama sokmayan işletmeciye ayrımcılık suçundan ceza vermiştir.

Avukat Eren Keskin o yıllarda basına yansıyan ifadelerinde şöyle demiştir: "Bence bu karar, bu konuda trans bireylere güven sağlayacak bir karar olacak. Yargıtay da bu kararı onarsa biraz daha rahat bir hayat yaşayabilirler". Haberin detaylarına baktığımızda görüyoruz ki olayın müsebbibi şahıs TCK 122. Maddesinde düzenlenen "ayrımcılık" suçundan 3 bin TL para cezasına çarptırılmıştır.

*<https://bianet.org/kurdi/lgbti/152500-galatasaray-hamami-na-transfobi-baskini>

“Yasalar da bizimle aynı yönde düşünüyormuş ki mahkeme sürecinde Ebru Kıranlı'nın haklı olduğuna karar vermiş ve trans bir kadını hamama sokmayan işletmeciye ayrımcılık suçundan ceza vermiştir.”

Demiryolcu Şükrü'nün oğlu

AYDANCIK

Gürün, 1955...

DUYDUNUZ MU? ŞÜKRÜ'NÜN
OĞLUNU BURAYA SÜRMÜŞLER.

NİYE Kİ?

NİYESİ VAR MI?
DEVLETE KARŞI
GELMİŞ...

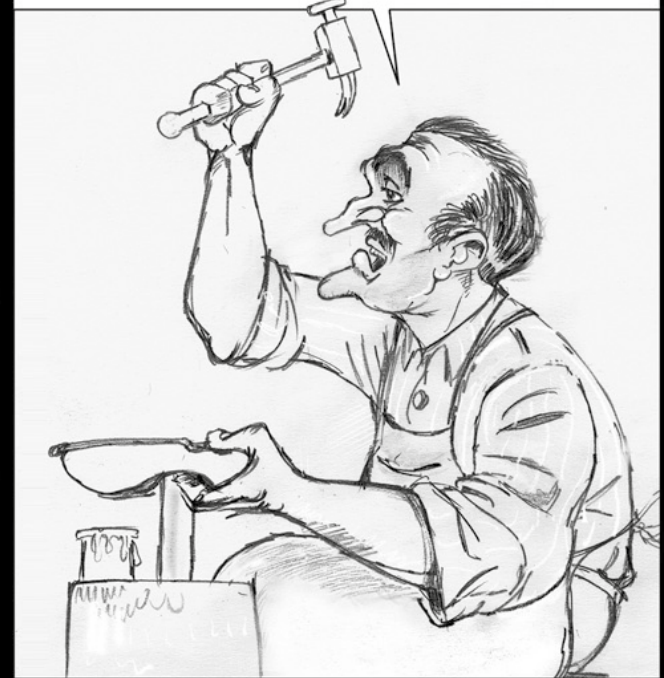
GOMİNİS
OLMUŞ
HA!

HEM DE EN AZILISINDAN...GECELERİ
RUSYA'YLA TELSİZLEŞİYORMUŞ.

OĞLUM BUNLARDA HERŞEY
ORTAKMIŞ...KARILAR BİLE.

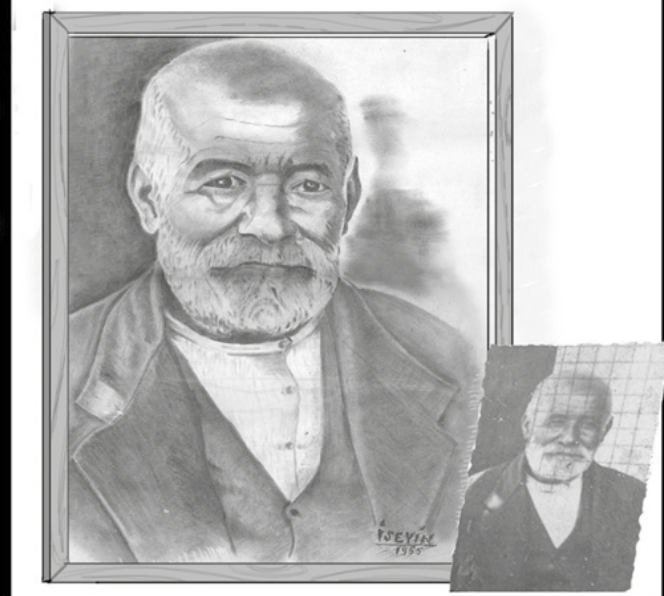
ADAM ASKIDA BAŞKA BİRİNİN ŞAPKASINI
GÖRÜRSE,ARKASINI DÖNER GİDERMİŞ.

SABAHA KADAR ISIĞI YANIK..
DELİ GİBİ KİTAP OKUYUP,

ŞİİR YAZIYORMUŞ.

BİR DE MİLLETİN RESMİNİ CIZIYORMUŞ,
'AYNISININ TİPKİSİNİ YAPIYOR' DİYORLAR.

Birkaç gün sonra...

ACELE ET LAN, O GOMİNİS EVDE OLABİLİR...

GOMİNİS NE Kİ?

OĞLUM SEN DE HİÇBİRŞEY BİLMİYON HA. GOMİNİS SENİ ELİNE Bİ GEÇİRSE , KANINI EMER VALLA..

GÜNAYDIN ÇOCUKLAR.

NEREYE BÖYLE, OKULA MI?

HAYDİ İYİ DERSLER.

GOMİNİS DEDİKLERİ HEP BÖYLE YAKIŞIKLI OLUYORSA, BÜYÜYÜNCE BEN DE GOMİNİS OLACAM..

BU O MU LAN? HIII...

(Kaynak: Besim Cebeci)

Demiryolcu Şükrü'nün Oğlu, Şair Hasan Hüseyin, ünlü 1951 tevkifatında 142. maddeden hapis yattıktan sonra, memleketi Gürün'de zorunlu ikamete tabi tutuldu... Bu dönemde dava vekilliği, arzuhalcilik, portre ressamlığı gibi birçok iş yaptı.

Aradan 10 yıl geçmeden, Devlet bu kez başka bir şairi, Ece Ayhan'ı Gürün'e yolladı. Kaymakam olarak...

*gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
bir basın işçisiyim
elim yüzüm üstümbaşım gazete
geçsem de gölgesinden tankların tomsonların
şuramda bir çalığışu ötüyor
uy anam anam
haziranda ölmek zor!*

Hasan Hüseyin Korkmazgil

Ankara'da Hasanoğlan Rüzgârları

Alper Akçam

Hasanoğlan, Ankara'nın 32 km doğusunda, yaklaşık 80 yıl önce kavruk köylü çocuklarının kendi elleriyle kurdukları, Cumhuriyet'in yüz akı olmuş Hasanoğlan Köy Enstitüsü ve Yüksek Köy Enstitüsü yapılarının ve tarihi kalıtlarının yer aldığı bir beldemizdir. Ankara'daki demokratik kitle örgütleri, meslek odaları, sanatçı dernekleri, öğretmen sendikaları, yerel yönetimlerin destek sözleriyle yeniden bir araya geldiler. "Hasanoğlan sahipsiz değildir," diyorlar.

Hasanoğlan'da 1941 yılının 10 Temmuz günü, Bulgaristan'ı işgal edip sınırlarımıza yaklaşan Alman faşizmi orduları nedeniyle Trakya Kepirtepe'deki Köy Enstitüsü aday öğrencilerinin ilk temelini attığı, sonraki yıllarda 14 ayrı Köy Enstitüsü'nden gelen yapı ekiplerinin imcelesiyle yükselmiş, 600 dönümlük bir alana yayılmış anıtsal bir alan ve birçok yapı bulunmaktadır. Henüz bir istasyonun olmadığı kırklı yılların başında Köy Enstitüsü öğrenciler Lalahan İstasyonu'ndan Hasanoğlan'a kadar 6 km rampa boyunca rayların üstünde kol gücüyle kalas çekmiş, sırtlarıyla taş taşımış, kendi elleriyle yapılar, amfi tiyatrolar, sinema salonları, müzik işlikleri kurmuş, İdris Dağı'ndan, Hasan Deresi'nden Hasanoğlan'a kadar kilometrelerce kanal kazarak, dağı taşı yarararak su getirmişlerdi...

Yüzlerce dönümlük alanlarda uzun yıllar tarla, bağ ve bahçe tarımı, hayvancılık gibi iş alanlarıyla Anadolu halk kültürüyle evrensel bilgi ve estetiğin bir araya geldiği bir üretim seferberliği, özgürleşme eylemi başlatılmış, 1946 yılında verilen "Batı'yla Bütünleşme" ve "Çok Partili Demokrasi"ye geçme kararından sonra Köy Enstitüleri ve Hasanoğlan gözden çıkarılmış, 1947 yılında Yüksek Köy Enstitüsü, 1954 yılında da Köy Enstitüsü, İlköğretmen Okulu'na dönüştürülerek kapatılmıştı.

UNESCO tarafından tüm gelişmekte olan ülkelere örnek eğitim modeli olarak gösterilmiş, dünyanın en ünlü eğitimcilerinden John Dewey'e 1946 yılında Le Monde dergisine yazdığı bir yazıda "Hayalimdeki okullar Türkiye'de kuruldu" dedirtmiş, 1949 yılında hiç gereği yok iken

"1946 yılında verilen 'Batı'yla Bütünleşme' ve 'Çok Partili Demokrasi'ye geçme kararından sonra Köy Enstitüleri ve Hasanoğlan gözden çıkarılmış, 1947 yılında Yüksek Köy Enstitüsü, 1954 yılında da Köy Enstitüsü, İlköğretmen Okulu'na dönüştürülerek kapatılmıştı."

ABD ile yapılmış ikili eğitim anlaşmalarından sonra ülkemize gelen Kate V. Wafford gibi ABD'li uzmanları bile hayranlık içinde bırakmıştı.

Hasanoğlan Köy Enstitüsü kapatılarak ilköğretmen okuluna dönüştürüldükten sonra da uzun yıllar Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Okulu ve arkasından Öğretmen Lisesi olarak ülke aydınlanmasında çok önemli görevler üstlenmeyi sürdürdü.

12 Eylül 1980 darbesi sonrası ülkede egemen olan emperyal politikalar ile Hasanoğlan'da ağır bir ihmal ve yıkıma sahne oldu... Yerleşkeye farklı amaçlı birçok yapı kuruldu... Deyim yerindeyse, yağmalandı...

Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Ankara Şubesi, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, YAPIDER (Yapı Sanat Okulları Mezunları Derneği), Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Okulu Mezunları Derneği, AFSAD gibi kurum ve kuruluşların 2009, 2010 yıllarında yaptıkları çalışmalar ve kamuoyu baskısı ile yıkılmakta olan Sinema Salonu ve Müzik İşliği için Kültür Bakanlığı olanaklarıyla bir restorasyon çalışması başlatılmıştı. Söz konusu iki yapı yıkılmaktan kurtarılmış olmakla birlikte restorasyon, yapıların kendi ruhuna uygun olmayan bir anlayışla gerçekleştirilmiş ve henüz kabulü sağlanıp işlerlik kazanamamıştır...

Yerleşke üzerinde sonradan Polis Akademisi, Milli Eğitim Akademisi, İmam Hatip Lisesi gibi okul ve yapılar kurulmuş, bölgenin tarihi ruhuna saygı gösterilmemiştir.

Köy Enstitüsü döneminden kalan yapılar bugün de kimsesizlik ve bakımsızlık içindedir. Sembolik olarak bir müze gibi görülen ve kapısı çoğunlukla kapalı tutulmak zorunda kalan, hiçbir görevlisi bulunmayan Yüksek Köy Enstitüsü yapısındaki birçok sanat eseri ve tarihi anıtsal eşya birer ikişer kaybolmaktadır. 15.000'i 1950 öncesi baskılı 25.000 kitap toz toprak içinde, kayıtsız ve sahipsiz olarak çürümeye terk edilmiştir.

Yerleşkede bulunan Hasanoğlan Anadolu Fen Lisesi kadro ve olanakları böyle bir yerleşkenin korunması için yeterli olmamaktadır. Okul yönetimi iyi niyetle elindeki olanaklarla yerleşkeye sahip çıkmaya çalışmakta fakat bu çaba yeterli olmamaktadır.

“UNESCO tarafından tüm gelişmekte olan ülkelere örnek eğitim modeli olarak gösterilmiş, dünyanın en ünlü eğitimcilerinden John Dewey’ e 1946 yılında Le Monde dergisine yazdığı bir yazıda “Hayalimdeki okullar Türkiye’de kuruldu” dedirtmiş,”

80. Yıl Kutlamalarının, Elmadağ Belediyesi öncülüğünde, Elmadağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün de katılımıyla 17 Nisan 2020 Cuma günü, Sabah 10.00’da eski Yüksek Köy Enstitüsü yapısı önünde yapılacak bir törenle başlatılması düşünülmektedir. Aynı gün, saat 19.00’da Elmadağ Belediyesi Kültür Merkezi’nde ODTÜ Türk Halk Bilimi Topluluğu tarafından Ham Meyvayı Kopardılar Dalından adlı müzikli gösteri sahnelenecektir.

Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Ankara Şubesi ve İsmail Hakkı Tonguç Belgeliği Vakfı’nın çağrısı ile bir araya gelen, başta Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Okulu Mezunları Derneği, YAPIDER (Yapı Sanat Okulu Mezunları Derneği), Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisleri Odası, TMMOB Ankara İl Koordinasyon Kurulu, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, öğretmen sendikaları, sanatçı dernekleri, AFSAD (Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği), ODTÜ Mezunları Derneği, Kırsal Çevre Derneği, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, ODTÜ THBT’nin katıldığı çalışmalara Elmadağ Belediyesi de doğrudan katılmakta, Çankaya Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Yenimahalle Belediyesi de destek vermektedir.

“Hasanoğlan Onurumuzdur” parolası ile başlatılan çalışmalarda Köy Enstitüleri’nin 80. kuruluş yıldönümü için bir dizi etkinlik yapılması planlanıyor. Hasanoğlan Çalışma Grubu, kendi katılımcı, dayanışmacı ilkeleri doğrultusunda stratejik ve taktik amaçlarını kendisi belirleyecektir.

TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası tarafından dron uçuşu ile bölge haritası, yapıların mevcut durumu görüntülenmiş, 1/1000’lik bir vaziyet planı çıkarılmıştır. Kadastro ve tapu kayıtları da haritaya işlenerek kamuoyu ile paylaşılacaktır.

AFSAD üyesi fotoğrafçılar Yenimahalle Belediyesi’nin bir süre verdiği desteğin ardından kendi olanakları ile bir süredir yörede fotoğrafçılık çalışmaları yapmaktadırlar.

Hasanoğlan Çalışma Grubu yol haritasında birçok yapı taşı bulunmaktadır.

1. UNESCO tarafından tüm dünyaya örnek eğitim modeli olarak önerilmiş Köy Enstitüsü eğitim ruhunun, özgürleşme ve üretim sürecinin, yeniden yörede ve ulusal boyutta canlandırılması için çaba gösterilmeli, bu kaynaktan geleceğimiz için yararlanmanın yolları aranmalıdır. Yapılacak çalışmalarda Elmadağ Belediyesi’nin de katkısıyla, yöre halkının ve üretici köylünün de toplantılara katılması, konuya ilişkin sorunların dinlenerek çözüm yolları aranması uygun olacaktır... Başka bir deyişle, yöre halkı, tarım ve hayvancılığın yeniden canlandırılmasını, özgür ve iş içinde, yaparak ve yaşayarak öğrenmenin yöntemlerini araştırarak, davranış adımlarını gerçekleştirecek bu eğitim ve üretim sürecinin bir parçası olmalıdır.

2. Yerleşke ve üzerinde bulunan anıt yapılar korunmalı, bakıma muhtaç yapılar için restorasyon çalışması başlatılmalıdır. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi bu doğrultudaki ortak çabamızla teknik bir ekip oluşturmuş ve ilk incelemelerini tamamlamış bulunmaktadır. TMMOB Ankara İl Koordinasyonu da etkin bir biçimde çalışmalara katılma kararı almıştır.

3. Köy Enstitüleri’nin kuruluşunun 80. yıldönümü olan 17 Nisan 2020 tarihinde bir dizi etkinliği birlikte gerçekleştirmek amacındayız. Aramıza katılacak tüm kurum ve kuruluşlar yanında Hasanoğlan, Elmadağ ve Ankara halkının yapılan toplantılara ve kutlama törenlerine Köy Enstitüsü hafta sonu şenliklerinde olduğu gibi etkin bir biçimde katılımının sağlanması düşünülmektedir.

Yine 17 Nisan Cuma günü Ankara’da akademik alanda Köy Enstitüleri’nin günümüzdeki uygulanabilirliği üzerine bir tartışma ortamının yaratılacağı, üniversite kadrolarına ve öğrencilerine yönelik bir etkinlik için gereken başvuru yapılmış, hazırlıklar belli bir aşamaya gelmiştir.

18 Nisan 2020 Cumartesi günü Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği ve Çankaya Belediyesi tarafından düzenlenen bir etkinlikte, Yılmaz Güney Sahnesi’nde katılımcı tüm kurum ve kuruluş temsilcilerinin bir araya geleceği, Köy Enstitüsü düşüncesinin günümüze taşınması yol ve yöntemlerinin tartışılacağı bir Köy Enstitüleri Forumu gerçekleştirilecektir.

19 Nisan Pazar günü Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Okulu Mezunları Derneği’nin bugüne kadar öncüsü olduğu “Hasanoğlan Onurumuzdur” etkinliğinin aynı derneğin çabası ve diğer kurum ve kuruluşların, Hasanoğlan, Elmadağ ve Ankara halkının da katılımıyla daha coşkulu bir biçimde kutlanması sağlanacaktır.

4. Çalışmaların anahtar kavramı ve hedefi, yerleşkede bir “Hasanoğlan Eğitim ve Üretim Üniversitesi” kurulmasıdır.

Ankara’daki tüm demokratik kurum ve kuruluşlar, ülkemizdeki özgürlük ve demokrasiden yana tüm güçler bu çabaya omuz vermeye, imeceye katılmaya çağrılmaktadır.

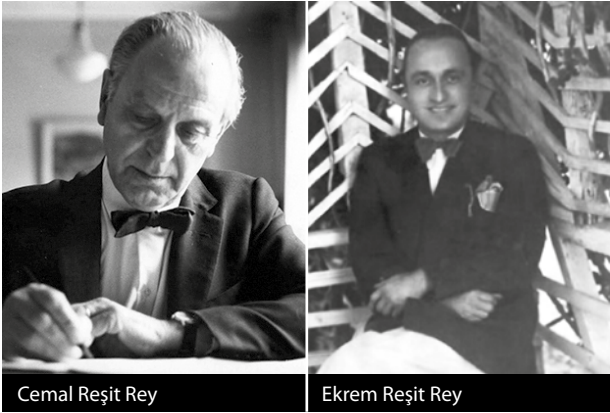
Hasanoğlan Onurumuzdur!

İki Kez Ankara Valisi: Ahmet Reşit Rey

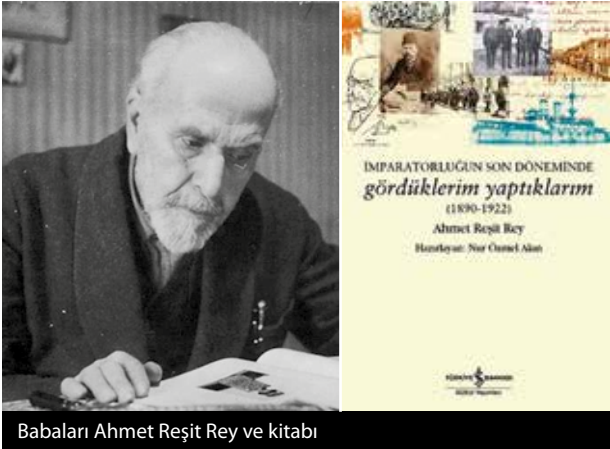
Önder Şenyapılı

Cemal Reşit Rey, "tanıdık" gelen adlardandır sanırım. Çünkü İstanbul'da bu adı taşıyan bir konser salonu var. Gazetelerde, televizyonlarda bu salondaki etkinlikler dolayısıyla Cemal Reşit Rey adı kulağa yabancı gelmeyebilir. Ne var, Ekrem Reşit Rey adı aynı ölçüde tanınır mıdır, bilemem. Giderek "Ekrem'i" "Cemal'e" çevirerek algılayanlar bile olasıdır.

Cemal Reşit Rey

Ekrem Reşit Rey

Babaları Ahmet Reşit Rey ve kitabı

Gene de kısaca anımsatalım: Cemal Reşit Rey (1904-1985) "Türk Beşleri" ¹ diye anılan ilk kuşak Türk bestecilerinden biridir. "Onuncu Yıl Marşı"nın, "Lüküs Hayat" operetinin bestecisidir.

Ağabeyi Ekrem Reşit Rey (1900-1959) edebiyatla ilgilidir. Türkçe ve Fransızca romanlar yazmıştır. Yazdığı oyunlar sahnelenmiştir. "Lüküs Hayat" opereti de onun kaleminden çıkmıştır. Dahası, "Adalar", "Alabanda", "Deli Dolu", "Hava Cıva", "Maskara", "Saz Caz", "Üç Saat" vb. gibi operet ve revüleri iki kardeşin ortak ürünleridir.

Ahmet Reşit Rey (1870-1956), Ekrem ve Cemal kardeşlerin babasıdır. Edebiyatçı bir devlet adamıdır. Galatasaray Lisesi'nde edebiyat

öğretmeni olarak çalışmış, ders notlarını "Nazariyât-ı Edebiye" başlığıyla yayımlamıştır. Yazı ve şiirleri H. Nâzım takma adıyla Servet-i Fünun'da, Malûmat dergilerinde yayımlanmıştır. Mabeyin Başkâtibi, Kudüs Mutasarrıfı, Manastır, Halep, İzmir, Ankara Valisi, iki kez Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) görevlerinde bulunmuş, gönüllü sürgün olarak Mısır, Paris ve Cenevre'de yaşamıştır. Anıları "İmparatorluğun Son Döneminde Gördüklerim Yaptıklarım (1890-1922)" başlığıyla ilk kez 1945 yılında Türkiye Yayınevi'nce; Şubat 2014'te de Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nca ² yeniden basılmıştır.

Ahmet Reşit Rey'in anıları gerçekten de Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi hakkında çok zengin bilgiler içeriyor. Ekleriyle birlikte hayli oylumlu (468 sayfa) kitap çok rahat ve yüksek merak uyandırarak/duyularak okunuyor. Anlatılanların tümünden söz etmeyeceğim. Yazarın Ankara Valisi olarak dönemin yerleşimi hakkındaki görüşlerini (dolayısıyla yerleşimin o dönemdeki durumunu) aktarmak istedim.

Ahmet Reşit Rey, 20. yüzyılın başında atanır Ankara Valiliğine. İzlenimleri iç açıcı değildir: "1907 Şubat'ı içinde Ankara'ya geldim. Bugün hükümet merkezi olan o şehir, o zaman etrafı siyah taşlı yıkık mezarlarla çevrilmiş büyükçe bir köydü. Romalılar zamanında önemli bir şehirmiş, hatta meşhur 'August' mermer üzerine kazıtıldığı vasiyetnamesini bu şehre vermiş. Doğu Roma İmparatorluğu devrinde de önemli bir memleketmiş. Sonra benim gördüğüm hale gelmiş ki ufak bir mahalle dışında her tarafı haraptı. Her şehirde güvercin, kumru, serçe gibi yerel kuşlar bulunur. Ankara'nın kuşu üst katı yıkılmış yahut camsız, çerçevesiz, sıvasız bırakılıp harabeye yüz tutmuş evlerin damlarında, bir de siyah mezar taşları üzerinde mekân tutan baykuşlardan ibaretti."

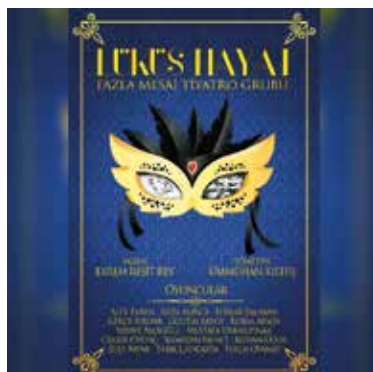
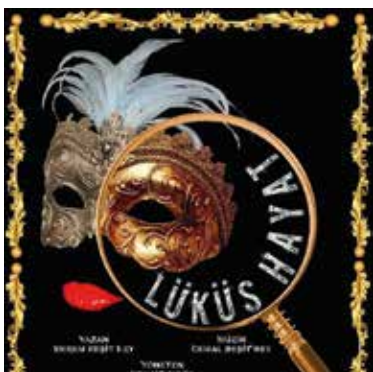
O dönemde Ankara'ya ilk kez gelenler Ahmet Reşit Rey'in yargısını paylaşmışlar. Hem de uzun süre. Örneğin, Cumhuriyet'in ilanından bir yıl önce, 1922 yılında Ankara'ya gelen İngiliz gazeteci Grace Ellison ³ (?-1935) tren Ankara'ya yaklaşırken yanındaki Albay, "Bakın, işte Ankara" der. İkilinin diyalogu şöyle sürer:

- Şu tepenin üstüne tünemiş küçük köy mü?
- Bu bir köy değil, bir kent, düzeltmesi yaptı.

Nedense benim beklediğim bu değilmiş duygusuna kapıldım. 'Bu kadar büyük bir adı taşıyan, şu küçücük nokta gibi yer mi!' dedim." (s.149)

Ankara'ya tren istasyonundan bakış: (üstte) 1890'ların sonu, (ortada) ilk Meclis yapısının inşa edildiği 1910'lu yıllar ve (altta) Ankara'nın 1872 yılında saptanmış görüntüsü

Rey kardeşlerin "Lüküs Hayat" müzikli oyunu hâlâ sahneleniyor ve filmleri de yapıldı.

Ahmet Reşit Rey'in vali olarak atandığı yerleşimin durumunu değerlendirdiği satırlar şöyle sürer:

"Bu harabenin iç yüzünü araştırdım. Halk öncelikle sıtmadan bitkindi. Şehrin konumu yüksek, havası güzel olduğuna göre sıtma illetinin tek sebebi etraftaki bir iki bataklık. Birincisi, istasyonla şehir arasındaki vadide engebeli bir hat çizen ufak bir su akıntısıydı ki, iki tarafındaki arazi sahipleri, setlerle suyu şişirerek o vadiyi bataklık haline getirip senede iki defa çayır biçiyorlardı. Bu suyun yüksekten döküldüğü yerden başlayarak ta sonuna kadar devam eden engebeli yatağını bir metre eninde ve altmış santimetre derinliğinde düz bir hendek haline getirttim. Bu tedbirin etkisini anlamak için yazın eczanelere bir istatistik yaptırıldı. O sene sulfato (kinin) tüketiminin yüzde elli azaldığı anlaşıldı. Şehirden biraz uzakta büyükçe bir bataklık daha vardı ki şehrin yaslandığı tepenin arkasından akan dereden kaynaklanıyordu. Bunun temizlenmesi için epeyce para gerekliydi. Böyle işler için tahsisat olmadığından bu bataklığa dokunamadım." (s.124-125)

İncesu İmrahor Vadisi'ni geçiyor, İncesu, açıkta akan Hatip Çayı, Çubuk Çayı, İncesu ve Hatip Çayının birleştiği noktadaki Akköprü'nün 1895-1900 arası saptanmış görüntüsü

Burada sözü mimar Timur Özkan'a bırakıp Ahmet Reşit Rey'in sözünü ettiği bataklıkların oluşmasına yol açan Ankara dereleri hakkında bilgi edinmekte yarar var:

"Ankara'nın akarsuları arasında en önemlileri (her üçü de birleşerek Ankara Çayı'nı oluşturan) İncesu, Hatip Çayı ve Çubuk Çayı'dır. Kısaca hatırlatmak gerekirse; Gölbaşı'nda, Mogan ve Eymir'den doğan İncesu, İmrahor Vadisi'ni geçtikten sonra Kolej – Abdi İpekçi Parkı – Atatürk Bulvarı – Ulus yoluyla Hipodrom civarında Hatip Çayı'na katılır(dı). Kalecik'teki İdris Dağı'ndan doğan Hatip Çayı ise Lalahan – Kayaş – Mamak – Hatip Çayırı – Altındağ'dan sonra İncesu'yu da alarak Çubuk Çayı'na akar(dı). (Hatip Çayı'nın Ankara Kalesi ve Hıdırlık Tepesi arası Bent Deresi olarak bilinir). Çubuk'taki Aydos Dağı'ndan doğan Çubuk Çayı'na gelince; Solfasol, Keçiören, Etlik yoluyla akan Çubuk, Ankara'nın ayakta kalan tek tarihi köprüsü olan Selçuklu eseri Akköprü'den sonra Hatip-İncesu ile birleşir. En sonunda Ankara Çayı adını alan ve bir kısmını AOÇ'de ⁴ gördüğümüz bu son akarsuyumuz yolculuğuna Sakarya Nehri'ne doğru devam ederek Ankara'yı terk eder..."⁵

Ahmet Reşit Rey'in "istasyonla şehir arasındaki vadide engebeli bir hat çizen ufak bir su akıntısı" olarak tanımladığı İncesu deresi, "iki tarafındaki arazi sahipleri, setlerle suyu şişirerek o vadiyi bataklık haline" getirmişlerdi. İncesu deresinin üstünün kapatılmasına ve böylece bataklığın tümüyle kurutulmasına çok sonra, 1936 yılında karar verilir. İncesu Deresi'nin taşkın alanı olan bataklık, toplam 275 bin metrekaredir. Bu alanın kentin büyük park gereksinimini gidermek üzere hazırlanması kararı alındıktan sonra tasarımı için Fransız mimar Théodore Leveau (1896-1971) görevlendirilir. Gençlik Parkı'nın yapımı için Türkiye Büyük Millet Meclisi 600 bin lira bütçe ayrılmasını kabul eder.

Bataklık, Adliye Sarayı, Opera binası, Gençlik Parkı ve 19 Mayıs Stadyumu'nun yer aldığı çok geniş bir alanı kapsamaktadır. İncesu'nun taşarak bataklığa dönüştürdüğü alan sazlar, bodur bitkiler, otlarla kaplıdır ve "Çaputçu Çayırı" olarak, Gençlik Parkı'nın yapıldığı kesimi ise (oradaki sıcak su kaplıcaları ve küçük gölcükler olduğuna ilişkin veriler dolayısıyla) ⁶ "Kanlıgöl" diye anılmaktadır.

Vali Rey'den 15 yıl sonra Ankara'ya gelen Samet Ağaoğlu (1909-1982), anılarında söz konusu bataklık hakkında bilgi verir: ⁷

"Şimdi Gençlik Parkı, Hipodrom olan kısmı, üstünde yüzlerce akbaba, çaylak, bazen de kartalların uçuştığı bir bataklık. Sabahları şehrin her mahallesinden kol kol gelen, aralarına at ve eşeklerin de karıştığı inek ve öküz sürüleri bu bataklığın sağ yanında, bugün Ankara-İstanbul asfaltının geçtiği bölümde toplanarak birkaç çobanın peşi sıra bozkıra açılıyordu. Akşamüstleri güneş batarken şehre dönen sürülerden her semtin hayvanları yine aynı noktada kendi kendilerine ayrılarak mahallelerine, oradan da

1957 yılındaki sel felaketini duyuran gazeteler

sokaklarına giriyorlar, doğru evlerinin önlerine gelerek kapılar açıksa hemen içeri dalıyorlar, kapalıysa durarak açılması için böğürüyorlardı. Hayvanların alışkanlıklarındaki düzene şaşırıyordum. Mahallesini, sokağını, evini yanılan olmuyordu."

Ahmet Reşit Rey'in "Şehirden biraz uzakta büyükçe bir bataklık daha vardı ki şehrin yaslandığı tepenin arkasından akan dereden kaynaklanıyordu" diye söz ettiği dere ise, Hatip Çayı'dır. 1957 yılı Eylül ayında yağışların yol açtığı sel baskını çok sayıda can kaybına yol açar. Bunun üzerine Ekrem Barlas'ın belediye başkanlığı döneminde (1968-1973) Hatip Çayı'nın üstü de tümünden kapatılarak Dışkapı'dan Cebeci'ye giden yol yapılır.

Ankara Valisi Ahmet Reşit Rey, bataklık kurutarak sıtma hastalığının önüne geçme çabasıyla yetinmez elbette:

"Şehirle istasyon arasındaki şose hem dar, hem bozuktu. Bunu genişletmeyi ve tamir etmeyi, Sanayi Mektebi karşısındaki mezarlık bozuntusunu, etrafına bir set duvar inşasıyla gezinti yeri haline getirmeyi düşündüm. Bununla beraber, tifo hastalığına merkez olan hapishanedeki mahpusları sabahtan akşama kadar açık havada çalıştırarak sıhhatlerini ve vücutça kuvvetlerini artırmak maksadını sağlamak için bu işlerde mahpusları istihdam ettim. Fenni temizlikleri yapılan ve suları iyileştirilen hapishanede hastalık bitti. Şose yapıldı, gezinti mahallinin zemini düzeltildikten sonra üzerine fidanlar dikildi. Ahşap fakat temizce bir pavyon da inşa edilerek halkın hizmetine sunuldu. Gece, bazı sokaklarla beraber bu bahçe de lüks lambalarıyla aydınlatıldı.(...)

İstasyon şosesi bittikten sonra şehrin girişinde Taş Han önündeki meydan açıldı. Hükümet konağına giden dar yol genişletildi. Yanındaki mezarlığın çirkin manzarasını örtmek ve belediyeye gelir

19. yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyıl başlarında istasyondan Ankara Kalesi'ne bakış; 1900'lerde Ankara

sağlamak için oraya birkaç dükkân da yapıldı. Belediye gelirleri pek zayıf olduğu için meydanın genişletilmesi maksadıyla istimlak olunan bir iki binanın bedeli ödenince istimlake tahsis edilebilecek sermaye kalmadı. Bu nedenle caddenin yukarı çarşıya doğru uzatılması düşüncesi çaresiz gelecek seneye bırakıldı." (s.126)

"Taş Han önündeki meydan", bugünkü Ulus Meydanı'dır. Başlangıçta "Taşhan Meydanı" diye anılıyordu. Sonra, "Hakimiyet-i Milliye", yani "Ulusal Egemenlik Meydanı" olarak anılmaya başlandı. Son olarak "Ulus Meydanı" adında karar kılındı ve Ulus sözcüğü meydan ve çevresini kapsayan geniş bir alanı tanımlar oldu. Yalnızca adı değişmedi; meydan Taşhan adını taşıdığı dönemden bugüne sürekli olarak şekil değiştirdi. Yeniden yeniden düzenlendi. Günümüzde de düzenlenmesi sürüyor.

Vali Rey'den 13 yılı sonra, 1920 yılında Ankara'ya ayak basan tarihçi, öğretmen ve gazeteci Enver Behnan Şapolyo (1900-1972) "Atatürk ve Seymen Alayı" başlıklı kitabında, Taşhan (Ulus) Meydanı'nın durumunu anlatır:

"Kaldırım namına tek bir taş bile döşeli değildi Küme küme taş yığınları, bir toz deryası kışın da çamurdu. Bu meydana Taşhan Meydanı, buradan istasyona uzanan tozlu yola İstanbul Yolu, sağa sapan yola Çankırıkapı Yolu, sola sapan yola da Kızılbey Yolu denilirdi. Taşhan'ın karşısında sıra sıra dükkânlar yoktu. Burada Romalılardan kalma binaların temel harabeleri, bir takım tepeler, bir de çeşme vardı. Bu arsada birkaç da Romalıya ait aslan heykelleri vardı. Yazın bu tepeciklerin üzeri yeşerir, kır çiçekleri açardı. Akşamları kadınlar, buraya otururlar, gelen geçeni seyrederlerdi. Bu

arsanın arkasında, taştan yapılmış Darümuallimin vardı. Bankalar Caddesi'ne bakan cephesinde setli bir bahçesi vardı. Karşısında ahşap bir tiyatro binası ve şehir bahçesi vardı. Yol müthiş tozlu idi. Bu tiyatro binası üç defa yandı. Sonradan bu binanın önüne (yaptırılan) birer katlı dükkânlar da 1955'te yıktırılarak yeni hanın inşasına başlandı." 8

Ankara Valisi Ahmet Reşit Rey'i asıl üzen Ankara halkının tutumudur. Ankara halkının ahlak temizliği bakımından tanıdığı birçok ülkeler halkından "yüksek"ti. Ne var, bu halk Ahmet Reşit Rey'in kullanmadığı ama dolaylı olarak anımsattığı sözcükle "tembel" idi.

"Fakat halkı medeniyetin en ilkel ihtiyaçlarına alıştırmak mümkün olmadı," diye yakınan Vali Rey, izlenimini şöyle açıklar:

"Ankara'da ağır ilerleyen gündelik işlerden başka, ileride verimli olabilecek teşebbüslere başlamak için müsait durumları bulmak imkânsız gibiydi. Bilmem neden, bu şehirde bir uyuşukluk vardı ki sade memurlara değil, yerli olsun, yabancı olsun bütün halka yayılmıştı. Teftişe çıktığım zaman Kayseri, Çorum gibi çevrelerin, merkez vilayetten daha fazla gelişmeye elverişli olduğunu gördüm. (s. 126-127) (...)

Hemen her şehirde var olan âyan ve eşraf Ankara'da yok gibiydi. Müslümanlardan başlıca eşraf Ziya Bey, Hacıbayram şeyhi Talip Efendi, Düyun-ı Umumiye başmemuru iken emekliliğini isteyerek, bilmem ne sebeple Ankara'ya yerleşen Asım Bey vardı. Bunlardan Ziya belediye reisi olmuş, diğer ikisi de İdare Meclisi'ne seçilmişti. Öyle zannediyorum ki yeni bir seçimde meclise yine bu kişiler gelecekti, çünkü yerlerini alacak kimse bulmak zordu.

Şehir halkını uyuşukluktan kurtarmak, adi kahvehanelerden kurtarıp kendilerine gazinomsu bir yerde oturmak ihtiyacını hissettirmek, biraz da gece hayatına alıştırmak ve sonuç olarak ihtiyaçlar için biraz daha gayretle çalışmaya teşvik etmiş olmak maksadıyla harcadığım bütün emekler heba oldu. Halk bunlardan dolayı ne şükretti, ne de şikâyet. Yukarda bahsettiğim bataklığı kurutmak için açtığım hendekten dolayı senede iki defa çayır kesmeye imkân kalmamıştı.

Memleketin sağlığı için esasen o çayırın tamamen yok olması gerekiyordu. Buranın sahiplerini davet ederek epeyce geniş o bölgeye bir iki sene sonra ipek veyahut gülyağı üretmek üzere lazım olduğu kadar dut ve gül fidanları getirtilip kendilerine ücretsiz vereceğimi söylediğim halde hiçbirisi talip olmadı. 'İstemeyiz' demediler, sessiz kaldılar. Bataklığın iadesi için benim Ankara'dan gitmemi beklemeyi tercih ettiler. Çünkü çayır kendi kendine yetişip, sahibini çalışmaya mecbur etmez bir gelirdi. Bu uyuşukluk baştan beri beni bıktırıyordu. İstiyordum ki halk ya teşebbüslerime katılsın yahut bundan dolayı şikâyetçi olduklarını gösterebilir. Her akşam evime döndüğüm zaman kendimi bütün gün bin tonluk bir kayayı yerinden oynatmakla uğraşmış kadar yorgun buluyordum. Fakat yavaş yavaş karşımdaki kayıtsızlığa alıştım galiba ki bir müddet sonra hiçbir karşılık beklememeye başladım. Belki bana da uyuşukluk bulaşmıştı." (s.129)

Ahmet Reşit Rey'den 15 yıl sonra Ankara'ya gelen Samet Ağaoğlu'nun anıları bölge halkının "uyuşukluğunun" sürdüğünü ortaya koyar: 9

"Bağı bellemek, ağaçları aşılacak, kütükleri budamak için Keçiören'e yakın Bağlum ve Ovacık köylerinden gündelik işçi tutuyorduk. (...) Her geçen gün bu köylülerin bir yanını bana öğretiyordu. Kendilerini çalışır gösteriyorlar, gerçekte ise sabahtan akşama dört beş saatten fazla iş görmüyorlardı. Hesapları şöyleydi:

Ovacık köyü Keçiören'e kırk beş dakika, Bağlum bir saat bir çeyrek uzaklıktaydı. Bağlara kendi deyimlerince 'güneş bir mızrak yükselince' varıyorlardı. Güneşin bir mızrak yükselmesi yaz aylarında saatin aşağı yukarı sekiz buçuk-dokuzuna rastlıyordu. Kazmalarını, küreklerini, bıçaklarını, makaslarını ellerine alıncaya kadar da bir otuz dakika geçiyor, bir saat çalıştıktan sonra 'Eh, kuşluk vakti geldi!' diyorlar, soğan ve ekmekten bir ara yemeği için de yarım saat oturuyorlardı. Yine çalışmaya başlayarak on iki buçuk sıralarında öğle yemeğine başlıyorlar, saat on üç buçukta işe girişiyorlardı. On beşte yine otuz dakikalık gölgede dinlenme yapıyor, arkasından bir saat kadar çalışarak 'güneşin batmasına bir mızrak kala' işi bırakıp yola koyuluyorlardı. Bu da saat on yediydi.

Sonra durmadan konuşuyorlardı aralarında. Bazen çekişme, çok defa sadece dedikodu."

Vali Rey'den 9 yıl sonra, 1916 yılında Ankara'ya gelir Refik Halid Karay. O sırada, Rey'in Vali olduğu dönemde henüz Hıristiyan mezarlığı olan arazi üzerinde İttihat ve Terakki Kulübü'nün¹⁰ yapımına (1915 yılında) başlanmıştır. Yapıyı ve yapımı gerçekleştiren işçileri aşağıdaki satırlarla değerlendirir Karay: 11

"Büyük Millet Meclisi'nin ilk binası, benim Ankara'da bulunduğum sırada kurulmaya başlanmıştı; şimdi Halk Partisi merkezi olan bina...¹² Tabii bunu, bir gün, Millet Meclisi olacak diye bile bile, keşif ve kehanetle yapmıyorlardı, İttihat ve Terakki Kulübü olmak üzere

kuruyorlardı. İstasyon Caddesi'nin köşesindeki arsaya temeli atılmış, taşları yontuluyordu. Ben o zamanlar ittihatçı aleyhtarıydım, gençtim, bu binanın önünden geçerken, memleketi felakete sürükleyen siyasi fırkanın ahtapot gibi Ankara'ya da uzattığı tüylü, çirkin, soğuk ve kışkaçlı ellerinden birini görmüş gibi kızar ve ürkerdim.

Harbin artık kaybedildiğine herkesin inandığı şeametli bir senede bulunuyorduk; onun için de İttihat ve Terakki'den tiksiniyorduk. Bina pek isteksiz, pek işstahsız yürüyordu; dört zayıf, biçare harp devri taşçısı, bet beniz kül gibi, bilekler dermansız, oracıkta, ağır ağır çekiç sallıyorlardı. Sinemalardaki au ralenti filmler kadar sinir bozucu bir yavaşlıkla... Bu yavaşlık insana koşup

o çekiçlerden birini kapmak ve sert sert, çabuk çabuk taşlara vurmak, çalışmak nedir, ameleyle göstermek istiyordu.

Hem bu tembel iş görüşe hem de hoşlanmadığım bir parti şubesi kuruluşuna seyirci olmamak için, istasyona –yürüyüş idmanı olsun diye– giderken oradan acele geçerdim.”

1 Türk Beşleri: Kazım Akses, Hasan Ferit Alnar, Ulvi Cemal Erkin, Cemal Reşit Rey, Ahmet Adnan Saygun.

2 Kitabın İş Bankası basımını Nur Öznel Akın hazırlamıştır.

3 Grace Ellison: Ankara'da Bir İngiliz Kadını, Bilgi Yayınevi, 1999

4 AOÇ= Atatürk Orman Çiftliği

5 Timur Özkan: "Ankara'nın dereleri geri gelecek mi?" Ankara Şehrengizi, Alter Yayıncılık, 2014, s. 112)

6 Nizamettin Kazancı, Alkut Aytun, Emine Günok: Kanlıgöl ve Ankara'nın Kent Kimliğini Oluşturabilecek Yerbilimsel Özellikler, Ankara Araştırmaları Dergisi, 2018, 97-109

7 Samet Ağaoğlu: Hayat Bir Macera-Çocukluk ve Gençlik Hatıraları, YKY, 2013

8 Enver Behnan Şapolyo: Atatürk ve Seymen Alayı, Ankara Kulübü Yayınları No: 2, 1971

9 Samet Ağaoğlu: a.g.k

10 Şimdi Kurtuluş Savaşı Müzesi

11 Refik Halid Karay: a.g.k, 2009

12 1927 yılında İstasyon Caddesi üzerinde, Ankara Palas'ın karşısındaki ikinci yapısına taşınan Meclis'in ilk yapısı bir süre CHP Genel Merkezi olarak kullanılmıştır

2 Başkentten 2 Endüstri Mirası

Necati Yalçın

2 başkentten, 2 endüstri mirası.

Büyük emeklerle yapılmışlar. Uzun süre de yapım amaçlarına hizmet etmişler. Acımasız zaman. Teknoloji, koşullar... İkisi de atıl olmuş, önemlerini yitirmişler.

Maltepe Havagazı Fabrikası

Battersea Elektrik Santrali

Maltepe Havagazı Fabrikası

Battersea Elektrik Santrali

Dün

Biri bizden. Ankara'dan.

Maltepe Havagazı Fabrikası.

1929 yapımı.

Türk, Alman işçilerin yanında İngilizler de çalışmış.

Diğeri İngiliz başkentinden.

Battersea Elektrik Santrali.

Bizimkinden 6 yıl sonra yapılmış.

Birini Leonard Pearce yapmış. Thames Nehri'nin güney kıyısında.

Diğeri Werner Issel. Maltepe taraflarına.

Issel, bizimkini yapan, endüstri mimarlığı konusunda çok önemli bir isim.

Bu alanda 30 kadar esere imza atmış. Devre dışı kalanlarından biri yanan, 3'ü müze olan, biri de bizim tarafımızdan yıkılan.

Bugün

Birini... İngilizler, İngiliz mimarisinin endüstri ikonu saymışlar.

Sıkı bir şekilde elden geçirmişler.

Koruyorlar.

Işık festivali veya Miras yolu diyor, sürekli etkinlikler düzenliyorlar.

Bacalarını bile değerlendiriyor, ışık oyunları ile renklendiriyorlar.

Çevresinde müthiş bir yapılaşma, hepsi için müthiş de bir pazarlama. Yani rant da ihmal edilmemiş.

Diğeri...

Kapatıp çürümeye terk etmişiz.

Gazometre, elektrik santrali, su kulesi, ocak dairesi, yakıt tankları, depoları varmış.

Önce "Sanayi Arkeolojisi" demiş, tescillemişiz.

Sonra...

Yıktık!

Tıpkı:

Theo Leveau imzalı Göl Gazinosu.

Ernst Egli'den Marmara Köşkü.

Hochtief Şirketi'nden Su Süzgeci.

S. Sisa ve D. Tekeli'den Danıştay Binası.

V. Özsan, T. Devres ve Y. Tuncer'den Etibank Binası.

Veya...

Seyfi Arkan imzalı İller Bankası gibi.

Yapının özelliklerini geçtik, yarışma birinciliğini de unuttuk diyelim.

Yahya Kemal, Arkan'ı tarihe şiirle yazmış. İki mısra aşağıda. Şiirin tamamı, alçak gönüllü ama zarif bakır kaplamalı ve sütunlu girişinin bir köşesinde, plakette olmalıydı belki de. Sırf bu mısraların hatırına bile kıyamayacağınız İller Bankası...

Öyle bir insan ki, işlerken düşünmez kârını, Arkan adında buldu memleket imarını.

Artemisia'dan Nazlıgül Üsteğmene Kadın Askerler

Sencer Başat

“Canlıların yavruları ilk doğdukları zaman nasıl biçimsizse, zamanın doğurduğu yenilikler de öyledir...”

(Bacon, Denemeler)

Anaerkil toplumun tarihsel süreçten silinmesi ve köleci toplum düzeninin başlamasıyla ortaya çıkan kabile savaşları, dünyanın en eski mesleklerinden biri olan askerliği yaratmıştı. Askerlik mesleği ataerkil sistemin etkisiyle yüzyıllar boyunca kadınları arka planda bıraktı. Kadının askerlik mesleğinden uzak tutulmasının nedenlerinden biri de, ilkel toplumlardan bugüne kadar kadının devam eden barış yanlısı tavrı aslında. ⁽¹⁾

Süfraj hareketle toplumsal bir ivme yaratan, 1960'lı yıllarda teorik ve pratik gelişimiyle büyüyen kadın hareketinin barış yanlısı tavrı önemli kazanımlar elde etti. Kadınlar savaş alanındaki (ve gerisindeki) yeniden üretim mekanizmalarında, her zaman en çok zarar gören cins oldu. Ülkeler arasındaki savaşlarda “yedek işçi ordusu” olarak cephe gerisinde çalışan kadın, savaş bittiğinde işten atılarak evine dönmeye zorlandı. Ayrıca kadınların Türkiye, İspanya, Şili, Kore, Angola, Sudan, Ukrayna ve Suriye gibi dünya tarihine geçen kurtuluş savaşlarında ve/veya iç savaşlarda gösterdikleri direniş, hem sınır hem de iç savaşlarda tecavüze uğramalarını ve şiddet görmelerini de engellemedi.

“Anaerkil toplumun tarihsel süreçten silinmesi ve köleci toplum düzeninin başlamasıyla ortaya çıkan kabile savaşları, dünyanın en eski mesleklerinden biri olan askerliği yaratmıştı.”

Erkek egemen alışkanlıkların en ağır biçimlerinin görüldüğü askerlik mesleğine kadınların yasal olarak katılmasının sağlanmasıyla ortaya çıkan tartışmalar, genel anlamda kadının kadını özelliklerine ters düştüğünün savunulmasıyla devam ediyor. Bazı mesleklere göre daha fazla disiplinler arası çalışma gerektirmesi, özel yaşamı ikinci plana atması ve Evrensel İnsan Hakları felsefesine içkin birçok etik kuralı dışlaması, kadın askerler açısından konuyu daha tartışmalı hale getiriyor.

Dünyada Kadın Askerler

ABD ve İngiliz Donanmalarında gemi isimlerinden İngilizcede “She” (dişi) isim zamiriyle bahsedilmesi, İngiliz ticaret ve yolcu gemileri isimlerinin özellikle İngilizce kadın isimlerinden seçilmesi bir denizcilik geleneğidir.

1948 yılından itibaren kadrolu çalışmaya başlayan ve 1950 yılında sayıları beş yüz subaya ve altı bin ere ulaşan ABD Donanmasının kadın askerleri sayesinde, ⁽²⁾ 1976 yılında Harp okullarına ilk kız öğrenci alınmıştı. 1978 yılında da ilk kadın amiral göreve başlamıştı. ABD Donanmasında görev yapan kadınların günümüzde 52 bin civarında olan sayısı, 1990 yılında 60 bine çıkmıştı ve orduya kadın orgeneral bile katıldı. ⁽³⁾ İngiliz Donanması'nda, günümüzde çalışan kadın sayısı üç bin kadar ve üstüne korgeneral rütbesinde kadın subay da görev almakta. Fransa'da 18 kadın general aktif görevde. 2018 yılında Slovenya Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na kadın general atandı. Yunanistan ordusunda ise hem kadın general hem de amiral var ⁽⁴⁾. Rusya ve Çin Silahlı Kuvvetlerindeki kadın askerlerin kesin sayısı bilinmemekle birlikte on binlere ulaştığı söylenebilir.

Türkiye'de Kadın Askerler

Örgütlü ve özel eğitilmiş kadın askerler, Orta Asya'dan Batı'ya göç başlamadan önce Türk boylarında ok ve yay kullanıyorlardı, kılıç kuşanıp ata biniyorlardı; çocuklarına aynı eğitimi verenler de kadınlardı.

Bugünkü Fatsa, Terme ve Ordu Limanı çevresinde yaşadığı kabul edilen ve mitolojide Thermodonlu sayılan Amazonlar, savaş tanrısı “Ares” ile tanrıça “Afrodit”in çocukları sayılmaktadırlar. Bu savaşçı kadın topluluğu tarihteki ilk süvarilerdi. Ok, yay, çifte balta, mızrak ve ayça şekilli kalkan taşıdıkları, at üstünde ayakta savaştıkları söyleniyordu. Erkekleri yok etmeye karar veren kavmin İskitlerin

kadın savaşçıları olduğu iddiası da var. Amazonlar üzerine yapılan değerlendirmelerde anaerkil ve ilkel topluluklarda dini törenlerin yöneticisi olduğu bilinen kadınların, silahlı Hitit kadın papazları oldukları söylenir. ⁽⁵⁾

Bilirsiniz, denizciliğin vatanı Anadolu derler. Anadolu'da da tarih boyunca birçok denizci kadın asker örneği var. Bugünkü Bodrum'da M.Ö. 500 civarında 20 yaşlarındaki Karia Kraliçesi 1. Artemisia, Halikarnas'ta kendi oluşturduğu filonun başında, dünyanın ilk kadın amirali olarak, Salamis (bugünkü Kıbrıs) Deniz Savaşı'na katılmış ve Rodos Adası'na çıkarak adayı ilk zapteden kişi olmuştu. Ayrıca 1550 yılında Tunus'un merkezinde bulunan Mehdiye Kalesi kuşatmasına da birçok kadın savaşçının katıldığı söylenir. ⁽⁶⁾

Kurtuluş Savaşı'nda da Gördesli Makbule Hanım, Tayyar Rahmiye Hanım, Hatice Hanım, Fatma Seher Hanım ve Nezahat Hanım gibi birçok kadın kahramanımız var. Zamanla unutulmuş bu kahramanlardan Nezahat Hanım'a dönemin Bursa milletvekili İstiklal Madalyası ve Bolu milletvekili de “paşa” unvanının verilmesini istese de, o zamanki Meclis Kurulu bir çeyiz vermeyi uygun görmüş. İstiklal Madalyası alanların da tamamı erkek! ⁽⁷⁾

“Bugünkü Fatsa, Terme ve Ordu Limanı çevresinde yaşadığı kabul edilen ve mitolojide Thermodonlu sayılan Amazonlar, savaş tanrısı Ares ile tanrıça Afrodit'in çocukları sayılmaktadırlar.”

Türkiye'nin ilk kadın pilotu Sabiha Gökçen 1936 yılında Eskişehir Hava Okulu'ndan mezun olmuştu. Harp Okullarına 1955 yılında ilk kadın öğrenci alındığında, dünya üzerinde sadece 7 ülkede (ABD, İngiltere, İsveç, Norveç, Finlandiya, Pakistan ve Fransa) kadın asker bulunmaktaydı. Muharip subay ilk kadın pilot ise 1959 yılında Harp Okulu'ndan mezun oldu. 1961 yılında Harp okullarında kadın öğrenci alımı durdurulduktan sonra ilk olarak 1987 yılında üniversitelerden öğretmen olarak kadın subay alındı ve 1992 yılında Harp okullarına tekrar kadın öğrenci alınmasına başlandı. ⁽⁸⁾ Günümüzde Silahlı Kuvvetlerde general ve amiral rütbesinde kadın asker bulunmamakla birlikte, her rütbede üç bine yakın kadın görev yapmakta.

Askerlik kurumu kadınların katılımıyla kendi içinde değişirken, toplumun da bu değişime katılımı zorunludur. Harp okullarına kadın öğrencilerin girdiği 1990'lı yılların başında bir dergi, asker kadınlarla ilgili yaptığı bir haberde; bir albay kadından “sapına kadar asker” diye söz ederken, bir harp okulu öğrencisi kadın için “asker doğduğu” yorumunu yapmaktan çekinmemiştir. ⁽⁹⁾ Günümüzde birçok yönüyle aynı bakış açısının devam ettiği görülmekte.

Askerlik kadınlar tarafından meslek olarak da seçilse, yaşam biçimi olarak da kabul edilse, erkek egemen bir yapı içinde kadın olarak bulunmak sistemin zorunlu olarak değişmesini sağladığı gibi bir gerçek var. Hemen her eril yapının yeniden üretildiği kurumların başında gelen askerlik, bu eril ve argo dilini kadınlar sayesinde törpüleyebiliyor, alışkanlıklarını değiştirebiliyor ve barış rolü ağır basmak üzere sistemini sorgulamak zorunda kalabiliyor.

Maalesef sınırlar olduğu sürece savaşlar, savaşlar olduğu sürece askerler mesleğini yapmaya devam edecek. Sermayeye dayalı bu süreçte kadın

askerlerin varlığı tarihsel ve toplumsal anlamda bir zorunluluk aslında. Anadolu'nun ilk amirali Artemisia'dan, makyaj yaptığı için sorgulanarak "disiplinsizlik ve ahlaki durum" gerekçesiyle FETÖ kumpasıyla ordudan atılan ve 2012 yılında intihar eden Nazlıgül Üsteğmen'e kadar, kadın askerler dâhil bütün kadınlar, evrensel sömürü düzenindeki savaşların ve erkek egemen sistemin çarpıklıklarının sonuçlarına katlanmaya devam ediyor hâlâ.

(1) Evelyn REED, Kadının Evrimi, Cilt 1, Çev: Şemsa YEGİN, Payel Yayınevi, 1. Basım, Kasım 1982, İstanbul, s. 346-358.

(2) Osman ÖNDEŞ, Donanma Dergisi, "Bahriyeli Kadınlar", Ekim 1956,

Sayı 415, İstanbul Deniz Basımevi Müdürlüğü, s.73.

(3) "80's Issues", All Hands, Sayı 879, June 1990, s.8,9.

(4) <http://www.diken.com.tr/fatma-cavus-goreve/>

(5) Halikarnas Balıkcısı, Mavi Akdeniz, Bilgi Yayınevi, Derleyen: Şadan Gökövali, 1. Baskı, Ocak 1980, Ankara, s.50-51.

(6) Halikarnas Balıkcısı, Mavi Sürgün, Bilgi Yayınevi, Roman, 4. Baskı, Ekim 1981, Ankara, s.218,219.

(7) Bernard CAPORAL, Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını, Türkiye İş Bankası Yayınları, Çev. Ercan EYÜBOĞLU, 1. Baskı, 1982, Ankara, s.175-176-177.

(8) Sencer BAŞAT, "Kadın Hakları ve Kadın Subaylar", Cumhuriyet Gazetesi, 3 Ocak 2013.

(9) "Emret Komu'h'anım", Cosmopolitan Dergisi, Ocak 1993, İstanbul, s. 110-111-112.

Ankara Ansiklopedisi - 6

Turan Tanyer / Kebikeç Dergisi

Akın Atauz

Turan Tanyer'in Kebikeç Dergisi'nde yayınlamakta olduğu "Ankara Ansiklopedisi"ni daha önce Solfasol'de duyurmuş ve tanıtmıştık. Ankara'nın başına gelen en güzel şeylerden biri olan bu ansiklopedi, Kebikeç'in "Bilim Tarihi 2" dosyasının yer aldığı 48. sayısında yeni maddelerle devam ediyor.

Tanyer, belki kendisinden başka hiç kimsenin cesaret edemeyeceği bir gözüpeklikle, Ankara'yı ama bambaşka bir Ankara'yı, bizlere tanıtmaya devam ediyor. Bu sayıda yer alan maddelerin başlıkları şöyle: Senai Çakınok, Fidanlık, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Hayati Kardeşahin'in idamı, İtfaiye Meydanı, Zafer Apartmanı.

Bu maddelerin yazımında, Tanyer kendi kaynaklarını, bir Ankaralı olarak yıllardır biriktirmiş olduğu gözlemlerini, bilgilerini ve arşivleri, kendi özel arşivini ve düşüncelerini, ama her şeyden daha önemlisi, kendi duyarlılığını ve kente yaklaşımının, o çok esirgeyen ve bağışlayan mucizevi şefkatini kullanıyor.

Yazdığı her madde, kente dair bir değeri ve değerlendirmeyi, bir inceliği ve kültürel derinliği yansıtıyor. Kentte, gündelik yaşamın o dönemdeki özelliklerine göre nasıl gerçekleşmekte olduğunu ve o dönemde bu kentte yaşayanların, şiiire, sanata ve öyküye nasıl baktıklarını, aynı zamanda bunları yazan sanatçıların da, yaşadıkları kente nasıl baktıklarını anlatarak her maddenin içeriğinin hem hafifleyip uçmasını sağlıyor hem de kentin, çeşitli sınıflardaki hemşerilerine nasıl bir yaşam çevresi sunduğunun gerçekçi bir profilini çiziyor.

Sadece kitaplardan değil, dergilerden, gazetelerden ve arşivlerden de yararlanıyor.

Fidanlık maddesini okuduktan sonra Kurtuluş Parkı'nın yanından geçerseniz, eskiden geçtiğiniz gibi değil, oraya daha farklı bir gözle bakarak

"Her madde, kente dair bir değeri ve değerlendirmeyi, bir inceliği ve kültürel derinliği yansıtıyor."

ve daha farklı bir derinlikle görerek geçeceğimiz çok kesin. İtfaiye Meydanı için de GMK için de aynı şeyler söylenebilir. Yitip gitmiş bir bina, bir apartman, yitip gitmeden önce ne yaşamıştı? Nasıl yaşamıştı? Neden böyle bir yaşamı olmuştu bu binanın, bu caddenin, bu parkın, bu insanların?

Eğer bu maddeler yazılmasaydı, zaten artık olmayan bir binayı bilemeyeceğimiz gibi, onun içindeki yaşamın niteliklerini ve mahremini hiçbir biçimde bilemeyecektik. Belki şöyle düşünülebilir: Zaten olmayan bir şeyin ne olduğunu bilmesek, eksik kalan ne olur?

Yanıt aslında çok yalın: O zaman bugün gözümüzün önüne gerilmiş dekorun, gösterişçi ama çiğ renklerinden ve Ankaparkvari şımarık ama iflas etmiş kolajından başka hiç bir şey olmayacaktı görebileceğimiz. O zaman içinde yaşadığımız kent, iki boyutlu bir dekordan ibaret olacaktı sadece. Oysa Tanyer'i okuyunca hemen ve kolayca, hem de sevecenlikle kavırıyoruz ki, Ankara öyle bir yer değil. Çok örselenmiş ve örselenmekte olabilir; ama bugün acı çekmekte olan soylu bir kimliği var.

Tanyer'in yazmakta olduğu ansiklopedi maddeleri, bu sayı ile 75'e ulaşmış bulunuyor. Bu maddelerin genellikle hangi konulara ait olduğuna dair, belki

henüz aceleci ve bu nedenle de eksik sayılabilecek olsa da, daha önce bir sınıflandırma denemesi sunulmuştu. Şimdi bu sınıflamayı tekrarlayarak ve biraz geliştirerek yeniden sunmak yararlı olacak:

Sınıflandırmada kentin toplumsal ve kültürel tarihi bakımından önem taşımış olan yerler ve bu yerlerin işlevleri, hem kişiler hem de bu kentteki yaşamlarına dair başlıklar yer alıyor. Bazı maddeler ise "Ankara ile ilgili çeşitli konular" başlığı altında henüz sınıflandırılmamış durumda. Maddeler arttıkça, bu sınıflandırılmamış başlıktan yeni başlıklar oluşacak veya bütünüyle yenileri girecek ansiklopediye, hem de (belki) eski başlıklar değişecek ve daha iyi bir açıklama getirebilecek.

Aşağıda ansiklopedi maddeleri için düşünülmüş olan sınıflandırma önerisi ve her sınıfta bulunan madde sayısını sunan kısa bir liste bulunuyor. Bu tablodan da kolayca görülebileceği gibi, Tanyer, bu kentte yaşamış ve bu kente bir biçimde katkıda bulunmuş kişileri anmayı önemsiyor (16). Unutulmamaları ya da anımsanması için onları bize tanıtıyor. Yine önem verdiği konular, daha çok kentin coğrafyasında farklı biçimlerde yer alan mekanlarla ilgili: Lokantalar, meyhaneler, kulüpler ve pastaneler ve önemli binalar, apartmanlar ya da pansiyonlar (10). En çok önemsenen konular arasında, kentin kültürüne katkıda bulunan yerler ve örgütlenmeler var: kitapevleri/kitapçılar (7), sinemalar ve tiyatro sahneleri (6), dergi yayınlayan örgütlenmeler ve Ankara'da yayınlanan dergiler (6).

- Ankara ile ilgili çeşitli konular (5)
- Ankara'da yaşamış (ya da yaşamının bir bölümünde Ankara'da bulunmuş önemli) kişiler (16)
- Dergi yayınlayan örgütlenmeler ve Ankara'da yayınlanan dergiler (6)
- Eczaneler (2)
- Kitap yayınlayan örgütlenmeler (3)
- Kitapevleri/ kitapçılar (7)
- Kriminal olaylar (3)
- Lokantalar, meyhaneler, kulüpler ve pastaneler (10)
- Önemli binalar, apartmanlar ya da pansiyonlar (10)
- Sinemalar ve tiyatro sahneleri (6)
- Spor kulüpleri/ spor olayları (3)
- Yerler: Cadde, sokak, meydan ve parklar (5)

Ankara Ansiklopedisi'nden dolayı Turan Tanyer'e ve Kebikeç'e ne kadar teşekkür etsek azdır...

Anti-Sosyal Medya

Simay Özlü Diniz

“Kim ne derse desin, sözcükler ve düşünceler dünyayı değiştirebilir.”

Ölü Ozanlar Derneği (1989)

Sahra o cumartesi sabahı elinde telefonu balkonda oturuyordu. Kahvaltısını yapmış, çayını yudumlarken, hemen sosyal medya hesaplarını açtı. Bakalım bugün kimler ne fotoğraflar paylaşmışlardı. Kendi arkadaşları, tanıdıkları dışında ünlü kişileri de takip ediyordu. Tanınmışları takip etmek, onların hayatlarını izlemek, nerelere gittiklerini, neler yaptıklarını incelemek sanki kendisini onlara ve o dünyaya yakınlaştırıyordu. Fotoğraflarına bakınca onların bir parçası oluyor, adeta onlarla tanışıyor. Ünlülerin dünyanın farklı güzel yerlerinde, her seferinde bambaşka pahalı kıyafetlerle, sevgilileriyle, eşleriyle, arkadaşlarıyla, yalnız veya çocuklarıyla koyduğu fotoğrafları incelemek onun için artık bir görev gibiydi. Onların neler yaptıklarını merak ediyor, onları izlemeden edemiyordu. Onlara baktıkça sanki o hayatları yaşıyordu. Tabii bir de gerçekten tanıdığı insanlar vardı. Akrabaları, arkadaşları, komşuları... Onların da neler yaptığını, nerelere gittiğini bilmek istiyordu. Kim daha çok seyahat ediyor, kim nerelere gidip, neler yiyip içiyor, neler giyip kuşanıyor bilmek herkes gibi hakkıydı. Akıllı telefonundan uygulamaya girdi. Yukarıdan aşağıya doğru inerek hesabına düşmüş olan paylaşımları incelemeye başladı.

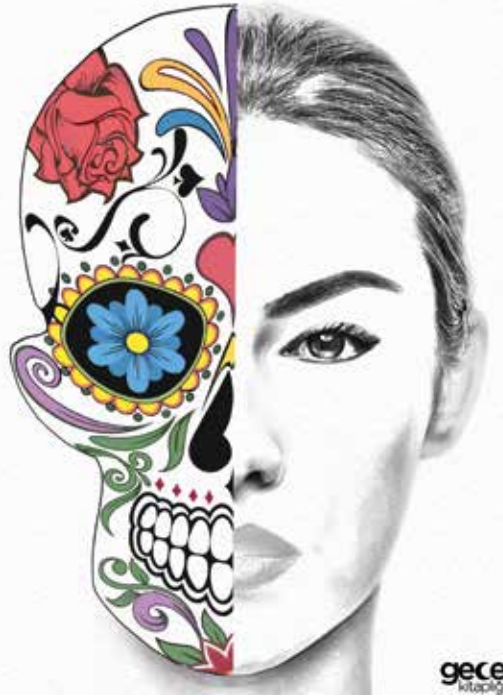
Sahra haberleri pek takip etmezdi. Bazen üstünkörü şöyle bir göz gezdirir, kimi zaman da sosyal medya paylaşımlarından bakar veya sağdan soldan önemli gelişmeleri duyardı ama genellikle uzun uzadıya detayları incelemezdi. Her gün birbirine benzeyen tonlarca saçmalığı okumaya gerek duymazdı. Her medya kuruluşunun kendi görüşünü empoze ettiği çarpık bilgi aktarım sisteminin bir parçası olmaktansa, hiç ilgilenmemek belki de daha iyiydi. Manipüle edilmek ve bilgisizlik arasında, bilgisiz kalmak işine geliyordu. Aslında her gün yeni bir haber olamazdı. Bu sadece basın sektörünün ticari sebeplerle yarattığı bir algı yönetimi, sanal gerçeklikti. Modern yaşantıda herkes her gün haberlere bakmak zorunda kalır, yoksa dünyadan kopar, iş hayatında gündemi takip etmediği için geri kalırdı. Doğrusu olaylara bir tarih kitabı gibi bakıldığında günlük gelişmeler ne kadar da detay, ufak ve önemsiz kalırdı. Dünyanın genel gidişatı yüzyılda ancak değişirdi. Sanki bir uydu teleskopundan bakar gibi dünya sistemine ve insanın yaşadığı ülkeye genel bir bakış geliştirecek kadar bilgi yeterliydi. Üstelik her gün dünyada yaşanan vahşet haberlerini değiştirmedikten, bunlara engel olamadıktan sonra tekrar tekrar okumanın insanın moralini bozmaktan başka ne faydası vardı. Tüm bunlara rağmen medya modern dünyanın günlük

yaşantısının vazgeçilmez bir parçasıydı. Tıpkı para gibi, ekonomi gibi, borsa gibi, devlet gibi, kurumlar, firmalar ve zaman gibi insanı kuşatan ama aslında somut bir gerçekliği olmadan onları yönetip, esir eden sistemin bir parçası.

Sahra hesaplarından aşağı doğru inerken son üç senedir görmediği arkadaşının geçen seneden kalma bir paylaşımını gördü. Kocasını ile Bali'ye gitmişlerdi. Arkada çarşaf gibi deniz, yukarıda parlayan güneş, kadının püsküllü eteği, incecik vücudu ve yakışıklı kocasıyla birlikte boyunlarında otantik Uzakdoğu çiçekleri, bir reklam filminden fırlamış gibiydiler. Resmin altına da, *Bir #tbt de benden gelsin. Kocuşimle geçen seneki Bali gezimiz. Aşk tazelemece <3 <3 <3 yazıyordu. Sahra, “Şuna bak, dünkü sümüklü Baliler'de cirit atsın, biz burada aynı koltukta oturalım,” diye iç geçirdi.*

PARANORMAL METROPOL

Simay Özlü Diniz

“Para gibi, ekonomi gibi, borsa gibi, devlet gibi, kurumlar, firmalar ve zaman gibi insanı kuşatan ama aslında somut bir gerçekliği olmadan onları yönetip, esir eden sistemin bir parçası.”

Geçen seneki Bali resmini paylaşınca o günden beri ne kadar çok kilo aldığını fark etmişti. Artık o bikinisine sığmıyor, hatta kıyafetlerinin çoğu ona olmuyordu. Son bir senedir işleri çok kötü gitmişti. Eşyle birlikte firmalarla boğuşuyor, bir türlü borçlarını ödeyip işin içinden çıkamıyorlardı. İşler zorlaştıkça daha çok yemek yemeye ve böylece kendini rahatlatmaya çalışmıştı. Anlık bir keyif veren yemekler, çözüm olmadıkları gibi ona kilo olarak geri dönmüşlerdi. Tabii bu kilolu haliyle fotoğraflarını uzun süredir sosyal medyaya koymuyordu. Çiçek, böcek, eski fotoğraflar idare ediyordu. Böylece herkes onu hâlâ o incecik haliyle Bali'de hayal ediyor; o da onların kendisini kafalarında böyle canlandırdığını düşündükçe mutlu oluyordu. İşlerinin geldiği son noktada değil Bali'ye, aynı ülkede başka şehre bile gitmelerine imkan yoktu. Bu düşüncelerle bir gofret açıp kahvesiyle beraber yiyerek kendini Bali'de hayal etti.

Kadınlar sosyal medya hesaplarındaki dünyalarında kah sevinip, kah hüzünlenirken ülkelerinin genç askerleri dünyanın başka bir köşesindeki savaşa alet olmuş, hükümetlerinin kararıyla düşman askerlerle çatışıyorlardı. Zorunlu vatani görevlerini yapmak için gittikleri yerlerde yetenekli, güçlü, cesur ve mert olanlar yükselir; memleketlerini korumaya savaşa gönderilirdi. Ağır koşullarda disipline edilen bu gençler, demir gibi iradeleriyle açlığa, soğuğa, sıcağa, işkenceye dayanıklı hale gelirdiler. İnsandan çok bir robot haline gelmiş bu askerler, öldürmeye veya ölmeye programlanırlardı. Dünya üzerindeki siyasiler birer çocuk gibi paylaşmadıkları topraklar, enerji kaynakları ve bazen de sadece güç için birbirlerine savaş açıyor, bunları elde edebilmek adına genç askerlerin canlarını feda ediyorlardı. Bin yıllardır bitmeyen kavgalar, şekil değiştirip devam ediyordu. Hepsinin kökeninde de insanın açgözlülüğü vardı. İnsan modernleşiyor, şehirler ve metropoller kuruyor, Mars'a gitme planları yapıyor, medeniyet ve bilim gelişiyor ama savaşlar bitmiyor, sömürü sadece şekil değiştiriyordu.

Sahra hesabındaki paylaşımları gözden geçirmeye devam ediyordu. Yaşıtı olan bir uzak akrabası kocasını ile evliliklerinin on beşinci yılını kutlamak için yaptıkları Yunan adalarındaki bir partiyle son bulan tekne gezisinden bir sürü fotoğraf paylaşmıştı. Kadın gelinliğe benzeyen siyah kabarık bir elbise giymişti. Fakat gecenin sonuna doğru pırıltılı payetli dar bir elbiseyle partiye devam etmişti. Teknede caz trüosu eşliğinde zarif bir kokteyl ile başlayan kutlama, Yunan adalarına varınca sahilde devam etmiş, ünlü DJ'in teknedeki performansıyla son bulmuştu. Gecenin sonunda kıyafetleriyle denize atlayanların resimleri de vardı. Bu kadın oldum olası gösterişi ve partileri çok severdi. Hiçbir daveti kaçırmaz, her daim eğlenmek isterdi. Ona göre hayat eğlenebildiğin, zevk aldığı anların toplamından ibaretti. Hep

Hikayenin şarkısı için

Kitap : Paranormal Metropol
Yazar : Simay Özlü Diniz
Yayınevi : Gece Kitaplığı
Basım Tarihi : 2019

“Kız tül duvağının arkasından mahcup ve korkak bakışlarla etrafta olan bitene bakarken, belindeki kırmızı kemer onun namusunu simgeliyordu.”

hayal ettiği gibi sosyeteden birini tavlama, sonunda onunla evlenmeyi başarmış ve düşlediği sosyetik ve bol partili hayata kavuşmuştu. Tabii ki on beşinci evlilik yıldönümü de bundan aşağı olamazdı. Sahra, “Vay canına, millete bak! Milletteki paraya bak!” diye düşünerek resimlere bakmaya devam etti.

Sarhoş olanların, teknede sızanların fotoğraflarını koymamaya özen göstererek seçti sosyal medyaya koyacağı resimleri. Aralarında sosyetenin de olduğu misafirlerle bozuşmak istediği en son şeydi. Parti hemen hemen istediği gibi geçmişti. Müzik güzeldi, misafirler özenli ve kibardı. İçlerinde ülkenin en ünlü, en çok adı geçen sosyetikleri de vardı. Kutlama basında da yer almıştı. Yemekler gayet başarılıydı. Deniz ürünlerinden oluşan kokteyl menüsü hem lezzetli, hem de doyurucuydu. Misafirler caz triosuna bayılmışlardı. Mikonos’taki parti tek kelimeyle muhteşemdi. Misafirler ve ev sahipleri çılgınca dans etmiş, yüksek müzik, dansçı kızlar ve kokteyllerin etkisiyle kendilerinden geçmişlerdi. Tekrar tekneye bindiklerinde, anlaştıkları DJ çalmaya devam etmiş, bu sırada kaptan da onları tekrar geldikleri limana götürmek için yola koyulmuştu. Buraya kadar, tekneye binene kadar her şey olağanüstüydü. Ta ki o sürtük ile kocasını teknenin aşağı kamarasında basana kadar. Zaten caz triosunun bu solisti o kadar güzel, o kadar alımlı, o kadar cilveliydi ki, partideki bütün erkekler ona hayran kalmış, fırsatını bulanlar asılmıştı. Sorun şarkıcının bu gece ve onun kocasıyla birlikte olmasıydı. Kadın kocasının bu tür kaçamaklarına alışkindi ama bari bu gece olmasaydı...

Kadınlar parti resimlerine bakarken dünyanın başka bir köşesindeki ülkede on iki yaşında bir kız ailesinin rızasıyla okuldan alınıp kırk yaşındaki bir adamın üçüncü karısı olarak evlendirildi. Kız tül duvağının arkasından mahcup ve korkak bakışlarla etrafta olan bitene bakarken, belindeki kırmızı kemer onun namusunu simgeliyordu. Davullar çalınıyor, altınlar takılıyor, sanki mutlu bir şey oluyormuş gibi insanlar birbirlerini tebrik edip gülüyorlardı. Sonra bir koyun getirilip gelin ve damadın önünde kesildi. Akan kandan birer damla evlenen çiftin alınlarına nokta gibi

konuldu. Kurbanın kanı on iki yaşındaki çocuk gelinin önünden akarken küçük kız kana bakıp kalmıştı. Sonra birileri koyunu alıp mutfağa ayıklayıp, pişirmeye götürdü. Çok geçmeden taze koyun eti bütün misafirlere ikram edildi. Aşiret lideri olan gelinin babasının akrabaları ve diğer davetliler için üç gün üç gece sürecek bir tören yapılıyordu. Binlerce kişi farklı köylerden ve şehirlerden gelip geline ve damada bir sürü altın takacak, üç gün boyunca onlarca hayvan kurban edilecekti. Merasimden sonra gelin, murat anlamı taşıyan beyaz bir ata bindirildi. Başında duvağı, belinde kırmızı kemeri, gelinliğinde, kollarında ve boynunda bir sürü altın olan küçük kız atın üzerinde misafirler arasında gezdirilirken, herkes onu çılgınca çalan davul ve zurna eşliğinde selamladı.

Sahra'nın sosyal medya hesabında takip ettiği ünlülerden biri de ülkenin en zengin adamlarından biriyle üçüncü evliliğini yapmış olan olgun ve güzel mankendi. Çekici ve havalı kadın, geçkince yaşta gelen bebeği için yaptığı 'Baby shower' fotoğraflarını paylaşmıştı. Şehrin en büyük otelinde yapılan organizasyona ülkenin meşhur şarkıcılarından biri katılmıştı. Bütün misafirler tuvaletlerle, takım elbiselerle gelmişlerdi. “Vaay be! Biz bir yemeğe bile çıkamıyoruz. Millet amma sansasyon yapıyor...” diye düşündü Sahra.

Baby shower'da cinsiyet sürprizi de yapılmıştı. Bebeğin cinsiyeti sadece doktor ve anne adayının en yakını tarafından biliniyordu. Pastayı kesince içinden çıkacak renge göre cinsiyeti açıklanacaktı. Herkes çeşitli hediyeler getirmiş, takılar takmıştı. Müzik eşliğinde yemek yemiş, eğlenmişlerdi. Sonunda büyük bir törenle yapılacak pasta kesimi vakti geldi. Anne ve baba adayı ve tüm davetliler heyecan içindeydi. Pasta kesilip içinden pembe renkli krema çıkınca, otel tarafından iki cins için de hazırlanmış olanlarından pembe renkteki konfetiler havaya fırlatıldı, pembe ışıklar açıldı, o bir kız şarkıları çalındı, ekranlarda kız bebek resimleri dönmeye başladı. Kız olursa hangi isim, erkek olursa hangi isim olacağı önceden kararlaştırıldığı için salonda lazerle hazırlanmış ışıklı Sera ismi gösterisi yapıldı. İkinci bir pastada

ise *Seni Bekliyoruz Sera* yazılıydı. Bir pasta kesim töreni daha oldu. Bundan sonra şarkıcı sesini iyice yükseltip ritimli, hızlı parçalar çalmaya başladı. Her müzikte gümbür gümbür titriyordu salon. Bir ara anne adayını da sahneye alıp dans ettirdiler. Hamile kadın epeyce yorulmuştu. Aslında bütün bu tantanayı kayınvalidesi istediği için yapmıştı. Haftalardır bu kutlamanın organizasyonu için uğraşıyorlardı. Hem bebek hazırlıkları, hem iş, hem organizasyon derken hali kalmamıştı. Günün sonunda ayakta durmaktan ve bütün davetlilerle ilgilenmekten o kadar yoruldu ki karnı sancımaya başladı. Neyse ki misafirlerin hemen hepsi gitmişti. Kocasını hemen onu hastaneye yetiştirdi. Doktor anne adayını kontrol ettikten sonra yorgunluk ve heyecandan rahminin yapay sancıyla kasılmaya başladığını, hamileliğinin bundan sonraki kısmını yatakta yatarak geçirmesi gerektiğini, yoksa bebeğin hayatının tehlikeye gireceğini söyledi.

Kadınlar fotoğrafların dünyasında vakit geçirirken, ülkenin bir ucunda cinnet geçiren bir adam bira şişesini kırarak karısının karnına saplamıştı. Aylardır maaşını alamıyordu. Borç için bekleyenler kapısında birikmişti. Her gün biri gelip kapısını zorluyor, adamı mahalleye rezil ediyordu. Patron bugün yarın diyerek adamı oyalıyordu. Dört çocuğundan ikisi hastaydı ancak ne doğru düzgün yiyecek, ne de ilaç alabiliyordu. Karısı mahcup, sürekli evde oradan oraya koşturuyor, ona maaşını ne zaman alacağını soruyordu. Adam patronuna maaşı konusunda ısrarcı olamıyordu. Artık akşamları bira içmeye başlamıştı. İçki içmek çözüm olmadığı gibi onlara fazladan bir maliyet getirmişti. Artık yemek yerine bira ve içki alıyorlardı. Markete, manava, kasaba, mahalledeki herkese borçlanmışlardı. Karısı istifa edip başka bir iş bulmasını söylüyordu ama adam işi bırakırsa aylardır çalışmasının karşılığını alamayacağını, iş bulmanın kolay olmadığını, bugün patrona gidip parasını toplu almasının kesin olduğunu anlatıyordu. Her gün aralarında aynı konuşma geçiyor ama hiçbir şey değişmiyordu. Adam içki içtiğinden beri daha mutsuz, daha asabi olmuştu. Bu çıkmaz içinde karısını tartaklamaya, şiddet uygulamaya başlamıştı. Adamı çok severek evlendiği halde karısının dayanacak gücü kalmamıştı. Kadın bir gün tüm planlarını yapıp çocukları akrabalarına bırakarak, adamla vedalaşmak için evde onu bekledi. Kocasını eve gelince ona artık böyle yaşayamayacağını, bir akrabasında kalacağını, eğer kendisini toparlar, içkiyi bırakır ve yeni bir iş bulursa tekrar eski düzenlerine döneceklerini söyledi. Ardından kadın evden çıkmak isteyince adam cinnet geçirip elindeki bira şişesini kırarak kadının karnına sapladı.

Sahra'nın eski sınıf arkadaşlarının bir tanesi şöyle paylaşmıştı: *Doğru ya da yanlış diye bir şey yok, sadece popüler fikirler var.- Twelve Monkeys (1995)* Ne demektir şimdi bu? Bu kız iyice delirmişti zaten. Şehirden kaçmış, ormanlık bir dağa yerleşmiş, hayvanlarla konuşmaya başlamıştı. Şimdi de bu. Zaten sürekli bağ, bahçe, ağaç, çiçek, böcek, hayvanat fotoğrafları paylaşıp duruyordu. Onu takip etmekten vazgeçmeyi düşündü Sahra ama ayıp olurdu. Belki diğer sınıf

arkadaşları da onu görür, kınarlardı. Ne varsa bu kadının paylaşımlarında, bazıları bayılıyorlardı. Bir sürü beğeninin yanı sıra hayran hayran yorumlar yazıyorlardı. - Ah, ne kadar cesurdu! - Ah, keşke onlar da şehri terk edebilselerdi. - Doğada bulunmak başlı başına bir terapiydi. - Oraya gelirlere onlara da doğada yürüyüş, kamp ve yoga yaptırır mıydı? - Şehirden kaçmayı nasıl başarmıştı? - Onlara da bu konuda tavsiye verir miydi? Ve bunun gibi tonlarca saçmalık. Nesi vardı ki şehir hayatının? Kiskançlıklarından, hasetlerinden, şehirde özendikleri insanlar gibi olamadıklarından bu kadına övgüler yağdırıyorlardı. Kedinin uzanamadığı ciğer misali... Yoksa kim bu modern hayatın konforunu bırakıp, vahşi yaşama, ilkelliğe dönmek isterdi? Doğayla ve hayvanla mücadelede yerleşik düzen ve şehirleşme insanın en büyük devrimiydi. İnsanoğlu bu rahatı kolay kolay bırakmazdı.

Sahra fotoğrafların içinde kayboluyor, baktıkça bakıyordu. Gördüğü resimler hakkında hayaller kuruyor, o dünyalara özeniyordu. Düşünceler birbirini kovalıyordu. Kendi gerçekliğinden uzaklaşıyor, bu fotoğrafların sanal dünyasında anlam buluyordu. Resimlere baktıkça bir duygu selinden diğerine akıyor, akıntılı bir şelale gibi dans ediyordu. Tam o sırada *The Cranberries*'den *Zombie* şarkısı çalmaya başladı. Sahra fotoğrafları incelerken dünyanın iki dev ülkesi arasındaki gerilim ve kaynak paylaşmazlığı sebebiyle, üçüncü bir başka memlekette savaş çıktı. Kadının yaşadığı ülke de bu süper güçlerden birinin yandaşı olduğu için, vatanının cesur ve kahraman askerleri savaş çıkan bölgeye gitmek zorunda kaldılar. Bilmedikleri arazide zorluklar içinde savaşırken bir mayın patladı. En önde giden, en kahraman asker ölürken, onun bir arkasındakinin kolu koptu. Bütün bunlar yaşanırken, evinde oturan Sahra'nın yüreği, birden evladını kaybetmiş bir ana çok uzaklardan acı haberi almışçasına, yanmaya başladı. Bu ıstırapla dağılan kadının gözlerinden yaşlar boşandı. Arkasından Sahra'nın kolu bir mayın patlamasında yaralanmış gibi parçalanarak bedeninden ayrıldı. Kadın hâlâ bir yandan resimlere bakarken, ülkesinin başbakanı iki büyük devlet arasında yaşanan gerginlik ve çıkan savaş hakkında yorumlar yaptı. Bu açıklamanın ardından, Sahra'nın ülkesinin parası bir anda iki misli değer kaybetti. Bir saat içinde gelişen olaylar yüzünden artık aynı ürünleri iki katına alabiliyorlardı. Sahra'nın üzerinde, birkaç ay önce çok para vererek yurt dışından siparişle getirdiği tişört vardı. İki misline çıkan fiyatıyla kadının tenini kaşındırmaya, yakmaya ve onu rahatsız etmeye başladı. Sahra tüm bunlara rağmen başkalarının fotoğraflarına bakmaya devam ediyordu. O resimleri incelerken on iki yaşındaki gelin, gerdek gecesinde adamın ondan ne istediğini anladığında camdan kaçmaya çalışırken adam tarafından yumruklandı ve ardından tecavüze uğradı. O sırada Sahra'nın sağ gözü bir yumruk yemiş gibi şişti ve rahmi sancımaya başladı. Kadın yanan yüreği, kopmuş kolu, üzerini yakan tişörtü, şişmiş gözü ve sancıyan rahmiyle resimleri gözetlemeye devam etti. O fotoğraflara bakarken parasızlık, adaletsizlik

ve hukuksuzluktan cinnet geçiren adam, içtiği bira şişesini kırıp çok sevdiği fedakar karısının karnına sapladı. Tutuklanıp, gazetelerin 3. sayfa haberlerini süslediğinde gözlerinden yaşlar akıyor, "Çok pişmanım!" diyerek ağlıyordu. Sahra koltuğunda oturup hâlâ resimlere göz gezdirirken aniden karnına bir sancı saplandı. Ağrısını bastırmak istercesine ellerini karnına götürdü. Avuçlarını açıp baktığında ellerinin ve gövdesinin kan içinde olduğunu gördü. Kadın şaşkın karnına bakarken, kesiklerinden akan kan tüm bedenine, oradan da yerlere sızıyordu.

Sahra fotoğrafların içinde kayboluyor, baktıkça bakıyordu. Gördüğü resimler hakkında hayal kuruyor, o dünyalara özeniyordu. Düşünceler

birbirini kovalıyordu. Kendi gerçekliğinden uzaklaşıyor, bu fotoğrafların sanal dünyasında anlam buluyordu. Resimlere baktıkça bir duygu selinden diğerine akıyor, akıntılı bir şelale gibi dans ediyordu. Tam o sırada kapı çaldı. Sahra kapıyı açtığı anda alt komşunun sabah kahvesine geldiğini gördü. Sahra onu içeri buyur etti. İki kadın gülüşerek balkona geçtiklerinde, sosyal medyada arkadaşlarının ve ünlülerin paylaşımlarını konuşmaya başlamışlardı bile.

Dünyada bir tane dahi çocuk mutsuz olduğu sürece, büyük icatlar ve ilerlemeler yoktur.

Albert Einstein (1879 - 1955)

"Girdap" isimli çizim Işın Özel isimli @elwynx instagram hesabı olan çizere aittir.

Gâvurların Or'da

Erdal Ateş

O Yıllar

Evimiz, Balgat Amerikan Hava Üssü'nün karşısında idi. Yolun kıyısında iki göz odalı elektrikli suyu olmayan bir gecekondu. Komşularımızın birçoğunun evinde su yoktu ama elektrikleri vardı. Bizim evde gaz lambası vardı. Akşam olunca, büyük odadaki gaz lambasının fitili yakılır ve bu lamba her yere taşınırdı. Ben o zamanlar okula gitmiyordum henüz. Sabahtan akşama kadar kapının önünde toz toprağın içinde oynardım. Annem, sabahları kalkar kalkmaz evin önünü çalı süpürgesi ile süpürürdü. Ta yola kadar, o zamanlar da bu yoldan –şimdiki gibi olmasa da– yoğun taşıt geçerd. Benim ilgimi Amerikan Hava Üssü'nün o uzun lacivert otobüsleri, kamyonetleri, ambulansları çekerd. Tabii Üs'te görevli Amerikalıların özel otomobilleri de. Bu taşıtların hiçbiri bizde yoktu. Ne zaman yoldan Amerikalılara ait bir taşıt geçse, herkesin gözü kayardı. Hayran hayran izlerdi. İç geçirirdi. Biz mahalledekiler artık alışmıştık bu taşıtlara. Dışarıdan gelenlerin daha çok ilgisini çekerd. Yalnızca taşıtlar mı?.. Hava Üssü'ne ait her şey.

Bu Hava Üssü ülke içinde ülke gibiydi. Balgat'ta minyatür bir Amerika. Çok sonraları, başkaları gibi, ben de kendime -ve başkalarına- soracaktım.

Amerikalılar neden buradalar?
Neden bu tel örgülerin içinde?

Neden biz bu Üs'e giremiyoruz?

Niçin bizi Üs'e sokmuyorlar? Onlar Üs'ün dışına çıkabiliyorlar.

Yokluk ve Varlık

Akşam olunca tel örgülerin içindeki Üs'ün yüksek direklerinden lambalar yanıyordu. Koca Üs aydınlanıyordu. Kendi evimizdeki loşluğu, karanlığı düşündüğümde ne kadar da tezatlık oluşturuyordu. O yıllarda herkes yoksuldu. Mahallemizde bir otomobili olan bile yoktu. Balgat, kışın yolları çamur, bataklık içinde yazın toz toprak içinde bir yerdi. Bütün gecekondu mahalleleri gibi altyapısı yoktu ve her yer çöplük yığını görünümündeydi. Amerikalılar için ne kadar da korkunçtu tüm bunlar. Yalnızca Üs'ün önündeki o yoldan

yürürlerdi. Başka sokaklara girdikleri görünmemişti. Sanki onlara buralara gelmemeleri tembihlenmişti: "Siz siz olun mahalleye girmeyin. Buralar size, ailenize uygun yerler değil. Başınıza kötü şeyler gelebilir. Zaten mahallenin görünüşüne baktığınızda da bunu anlayabilirsiniz."

Bütün mahalle çocukları yoksul ve bakımsızdı. Üstümüz başımız dökülüyordu. Elimiz yüzümüz pislik içindeydi. Yoldan geçen kimi Amerikalılar, biz çocuklara bakar, gülümserdi. Bazıları fotoğraflarımızı çekerdi. Onların çocukları ne kadar da farklıydı... Beyazların sapsarı saçlıydı çocukları. Altın gibi renkli gözlü muhteşem giysileri vardı. Hepsisi de çok temiz ve sağlıklı idi. Onlar evde beslenen bir kedi, biz ise sokak kedileriydik. Kiskanırdık onları. Bizden çekinirlerdi çocuklar, zaten yaklaşamazlardı da.

Evimizin biraz ilerisinde Fethi Amcagil'in ahır vardı. Sanırım o yıl koyunları, inekleri yoktu. Ahır boştu. İşte bu ahır Muzaffer Amca diyeceğimiz biri tuttu. Hediyelik eşya dükkânı yaptı. Tabii Amerikalılar için. Dükkân mahalleye ayrı bir hava katmıştı. Sarı, bakır, çinko kapacak, damarlı mermerlerden şamdanlar, işlemeli kılıçlar; yer ve duvar halıları; ahşap oyma sandıklar, heykeller; Bursa havlu ve bornozları; takılar, maskotlar...

Kısa sürede ilgi odağı oldu Muzaffer Amca'nın dükkânı. Muzaffer Amca'ya daha sonraları mahalledekiler, "Antikacı" dedi. Adı böyle kaldı. Pek konuşmayı sevmeyen, gözleri kıpır kıpır bir adamdı.

Gözlük

Bir gün, annemler, kapının önünde büyük sac leğenlerde çamaşır yıkıyorlardı. Su kazanı ha bire kaynıyordu bir köşede. Yengem de gelmişti bize. Anneme yardım ediyordu. Bir öğle vaktiydi. Sıcak bir öğle. Mevsim yazdı. Dev gibi bir zenci dikildi annemlerin başına. Kırık bir Türkçe ile "Merhaba," dedi. Nasıl da yadırgamıştım bu adamı. Daha önce böyle kara bir adam görmemişim. Dişleri bembeyazdı. Annemgil aldırmadı. İşlerine devam ettiler. Sanırım annem alıştı

Amerikalıların uzaydan gelmişcesine bakışlarına. Adamın havalı bir güneş gözlüğü vardı. Boynunda da poloroid fotoğraf makinesi. Bu adam, çamaşır yıkayan annemlerin fotoğraflarını çekti. İki kadın utandı. Hiç bakmadılar bu zenciye. İşlerine baktılar. Bir anda evimizin önü kalabalıklaştı. Bir alay çocukla dolup taştı. Yalnızca çocuklar mı... Koca koca insanlar da geldiler. Zenci, fotoğraf makinesinin deklanşöre bastığında, makinenin altındaki ince bölümden; el büyüklüğünde arkası kahverengi plastik fotoğraf çıkıyordu. Jııtt, diye. Adam fotoğrafı düşmeden alıyor havada sallıyordu. Görüntü hızla tamamlanıyordu. Bir tane de beni çekti. Sanırım yengem çekilmemi istedi. "Git seni de çeksin," demişti. Öyle hatırlıyorum. Çok heyecanlanmıştım. Hayatımda ilk kez bir makineye poz veriyordum. İlk fotoğrafım olacaktı. Taş yığınlarının olduğu yere gittim. Kalbim küt küt adıyordu. Nasıl da heyecanlıydım. Nasıl durmam gerekti? Bilmiyordum. İki elimi iki yanıma koydum. Avuçlarımla kalçalarıma basınc yaptım. Bir asker gibi dimdik durdum. Gülmedim. O esnada o ses duyuldu: Jıı.....tt. Fotoğraf sallandı makinenin altından. Adamın yanına gittim. Bana verdi fotoğrafı. İşte artık benim de bir fotoğrafım vardı. Açık kahverenginin başat olduğu bir görüntü. O ara bir kargaşa oldu. Bizim Amerikalı bir şey arıyordu. Bir kenara koyduğu şapkasının içindeki o şaşalı güneş gözlüğünü soruyordu. El kol hareketi ile bunu anladı insanlar. Yoktu gözlük. Çalınmıştı. Adam ortalığı birbirine kattı. Bulunamadı gözlük. Çok sinirlenmişti. Belli ki pahalı bir gözlüktü. Gitti zavallı adam. Herkes çalınan gözlüğü konuştu. İki, üç gün sonra Cin Ali Bakkaliyesi'nin orada oturan bir serseride görülmüş. Havalı havalı dolaşmış. Öyle dedi mahalledekiler.

Gâvurlar

Artık okula başlamıştım. Okulu hiç sevedim. İçine kapanık kekeme bir çocuktum. Okul dışındaki hayat, bana daha çekici geliyordu. Bir gün öğretmenimiz, nerede oturduğumuzu sordu bize. Bizim mahallede oturanlar şöyle diyordu: "Gâvurların or'da". Öğretmen, "gâvurların or'da"yla kast edilen yerin Hava Üssü'nün karşısındaki mahalle olduğunu öğrendi. Evet, böyle diyordu herkes. Üs'teki Amerikalılar'a "Gâvurlar," diyorduk. Kim bilir onlar bizim için ne diyorlardı?

Bizlerin Portresi

Mahalleye çok yaşlı Amerikalı bir kadın gelirdi. Elinde büyük bir resim defteri olurdu. Çantasında da bir kutu içinde, çeşit çeşit kalemler. Bir de silgisi vardı. Kocaman bir silgi. Neredeyse sabun büyüklüğünde. Bu kadın, ağır adımlarla yolun kenarındaki evlere gelir, biz çocukların desenlerini çizerdi. Tonton bir kadındı. Mahalledekiler tanıyordu onu. Onu görünce herkes kendi evinin önüne, bahçesine davet ederdi. Bir sandalye, tabure getirilirdi oturması için. Otururdu. Ağır hareketlerle defterini açardı. Kadına rahat vermezdik biz çocuklar. Eşyalarıyla oynar tuhaf şakalar yapardık. Bu kadın hiçbir şeye sinirlenmez, kızmazdı. Hep şefkatle gülümserdi bize. Sonra bir çocuğu model yapar ağır ağır çizerdi. O çizerken yanı başına gelir onu, ellerini izlerdim. Hâlâ gözümün önünde onun desenleri. Unutmadım bu gün de. Desen bittikten sonra, herkes defterin başına üşüşürdü akbaba gibi. Bir desene bir modele bakıp güler, eğlenirdik. En fazla üç portre yapardı. Kimin evinin önünde evin sahipleri, bu kadına çay, Türk kahvesi ya da su ikram ederdi. Bazen de tandırda o gün gözleme, bazlama yapıyorsa ya da yapılmışsa, ona bunlardan getirilirdi. Bu kadın, yalnızca biz çocukların portrelerini yapıyordu. Sümüklü, üstü başı dökülen çocukların. Bu kadını dört gözle beklerdim. O yıllarda başlamıştı resim sevdam. Tek yaptığım, sevdiğim işti resim. Dikdörtgen sayfaların arasında, pelür kâğıt olan o resim defterleri dayanmıyordu bana. Birkaç gün içinde doluveriyordu resimle. Bu kadına yakınlık duyuyordum. Seviyordum onu. Onunla saatlerce vakit geçirmek istiyordum. Ama ne o bizi, ne de biz onu anlayabiliyorduk. Herkesin bildiği, o üç beş kelime İngilizce sözcükler aynıydı sanki: Hello, gud mornig çaklit, mani ... Bir de kolunda saati olanlara saati sorardık: Vat tayım mızıt?

Bu kadın kimdi? Bir resim öğretmeni, belki de bir sanatçıydı. Bizi çizdiği o desenler nerede kim bilir? Belki ülkesinde bir sergi açmıştır bunlarla. Şimdi onları görmeyi o kadar çok isterdim ki. Benim de bir portremi yapmıştı.

Ah, ne tatlı bir kadındı.

Belki de yıllar sonra plastik sanatlar alanında bir sanatçı olarak yaratımlarımda onun da bir etkisi vardır. Kim bilir...

A J A N D A

Pınar Özdemir

Ankara'da konser sezonunu yarılarken Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın Beethoven'ın 250. doğum yılı çerçevesinde gerçekleştirdiği konser serisi ve Bilkent Senfoni Orkestrası'nın V. Bilkent Müzik Günleri ve haftalık konserleri devam ediyor.

Christoph Sietzen ve Elman Mecid, BSO, 8 Şubat 2020

Ankara'da konser sezonunun ortasına gelmişken CSO'nun Beethoven-250 seri konserleri tüm hızıyla devam ediyor. Beethoven'ın 250. doğum yılı çerçevesinde gerçekleştirilen konser serisinin ilki 10 Ocak 2020 tarihinde yapıldı. Antonio Pirolli'nin yönettiği konserde ilk eser olarak Cemal Reşit Rey'in birbirine bağlanan "Balıkçılar Ağları Çekiyor", "Âmâ Dilenci Kadın", "Eyüp Güvercinleri", "Boş Bir Cami İçi" ve "Bayram" adlı beş kısa bölümden oluşan 1931 tarihli "Enstantaneler" başlıklı eserini dinledik. İstanbul'un sesleri orkestra aracılığıyla Ankaralı dinleyicilere ulaştı. Konserde ikinci olarak Robert Schumann'ın viyolonsel konçertosu Peter Hörr'ün yumuşak ve dingin yorumuyla kulaklarımıza ulaştı. Konserde son olarak Ludwig van Beethoven'ın 1799 yılının sonunda tamamlamış olduğu 1 nolu senfonisi CSO tarafından başarıyla seslendirildi.

Bir süredir cuma günleri Ankara dışında olduğum için konserleri TRT Radyo 3'teki konser yayınından dinliyorum. 17 Ocak akşamı CSO'yu Fransa doğumlu genç kadın şef Chloe van Soeterstede yönetti. Konserde Beethoven'ın Prometheus üvertürünün seslendirilmesinin ardından üç genç piyanistimiz Evrim Turan, İlter Vurucu ve Tayfun İlhan tarafından Wolfgang Amadeus Mozart'ın Üç Pişano İçin Konçertosu seslendirildi. Konser ikinci bölümde Beethoven'ın 2. Senfonisinin seslendirilmesiyle son buldu.

CSO'nun 24 Ocak'ta gerçekleştirdiği konserin programı solistin rahatsızlığı nedeniyle değiştirilmişti. Viyola sanatçısı Tatjana Masurenko'nun Ankara'ya gelememesi üzerine onun çalacağı Sir William Walton'un Viyola Konçertosu iptal edildi ve iki bölüm olarak planlanan program tek bölüme indirilerek Beethoven'ın Egmont Uvertürü ile 3. Senfonisi "Eroica" seslendirildi. Programda şef Howard Griffiths'in adı yer almasına rağmen, Griffiths'in rahatsızlığı nedeniyle konseri orkestranın yardımcı şefi Cemi'i Can Deliorman yönetti.

31 Ocak tarihinde şef Alessandro Cedrone yönetimindeki konserde CSO Carl Maria von Weber'in 2 No.lu Klarnet Konçertosunda klarnet sanatçısı Orçun Civelek'e eşlik etti. Konserin ikinci bölümünde Beethoven'ın 4. Senfonisi seslendirildi. 7 Şubat tarihindeki konserde ise piyano solisti Özgür Aydın olarak duyurulmuştu, ancak Aydın'ın rahatsızlığı nedeniyle Schumann'ın piyano konçertosu değerli piyanistimiz Gülsin Onay tarafından seslendirildi. Konserin ikinci bölümünde ise Beethoven 250 konser serisi kapsamında 5. Senfoni, İbrahim Yazıcı şefliğinde yorumlandı. CSO'nun 14 Şubat tarihindeki Cemi'i Can Deliorman yönetimindeki konserinde Stravinski'nin Psalms Senfonisi ve ardından Onur Şenler solistliğinde Artur Honegger'in Viyolonsel

Konçertosunun seslendirileceği açıklanmıştı ancak programda değişikliğe gidilerek birinci bölümde Psalms Senfonisi yerine Kara Karayev'in Üç Minyatür'ü, Artur Honegger'in Viyolonsel Konçertosu yerine de Camille Saint-Seans'ın Viyolonsel Konçertosu çalındı.

Bu "teknik aksaklıklar" CSO konserlerinde sıklıkla tekrarlanmaya başladı. Bu duruma ilişkin Sanattan Yansımalar'daki 11 Şubat 2020 tarihli yazısında Şefik Kahramankaptan son haftalarda devlet orkestralarında sık sık program değişikliğine gidildiğine değindi. Bunun nedeni olarak da eserleri seslendirmek için bestecisi tarafından öngörülmuş olan sayıda çalgıcının bulunmaması ve yıllık programa alınmış bazı eserler için telif ödenmesi sorunu gösteriliyor. Devlet orkestralarında uzun süredir yaşanan kadro sorunu ve eserler için telif ödeme sorunu artık konser programlarının akışını doğrudan etkileyen bir boyuta ulaştı. Sezonun devamında bu sorunların ne şekilde yansıtılacağını zaman gösterecek ancak bugüne kadar yaşananlar yönetim ve genel politika ile ilgili bu sorunların bir an önce çözüme kavuşturulması gerektiğini göstermekte.

CSO'da yaşanan bir diğer sorun da bilet satışlarıyla ilgili olarak yaşanıyor. Özellikle bu sezon konser programlarının biletlerinin blok satış yoluyla çeşitli kurumlara tahsisi, salonu seyirciye kapatmaya başladı. Konser salonunun yarıya yakınının, kimi zaman yarısından fazlasının biletler satışa çıkmadan önce ayrılması zaten uzun zamandır yaşanan bir durum. Şimdi de dinleyici olarak blok satışlardan dolayı bilet bulamama sorunu yaşamaya başladık. Bir kurum bütün salonun biletlerini almak istiyorsa o kuruma özel bir konser düzenlenebilir ya da salonun sadece belli bir bölümünün ayrılması yoluna gidilebilir. Bunun yerine salonun tamamının ya da büyük bölümünün ayrılması CSO dinleyicisini kapının dışında bırakan bir sonuç yaratıyor. Bu keyfi uygulamaların artmasının biletli seyircileri salondan soğutma yönünde etki yarattığını da Ajanda'ya not düşelim.

CSO'nun Beethoven seri konserleri 21 Şubat'ta 7. Senfoni, 28 Şubat'ta 8. Senfoni ve 5-6 Mart tarihlerinde Rengim Gökmen yönetiminde Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Çoksesli Korosu'nun da katılımıyla 9. Senfoni'nin seslendirilmesiyle devam edecek.

Bilkent Senfoni Orkestrası'nın 17 Ocak tarihli konserinin başlığı içeriğindeki Vivaldi'nin "Dört Mevsim"ine atıfla "Mevsimler" olarak seçilmişti. Japon şef Masane Ota yönetimindeki konserde orkestra tarafından ilk olarak Mozart'ın İtalyan sinfonia formuna uygun olarak bestelediği, üç kısa bölümden oluşan 27 No.lu senfonisi seslendirildi. "Dört Mevsim" in Vivaldi'nin en çok bilinen ve en çok sevilen bestesi olduğunu söylesek yanlış bir tespit yapmış olmayız sanırım. Ne kadar dinlenirse dinlensin tadından hiçbir şey kaybetmeyen bu eseri, 17 Ocak akşamı Kiev doğumlu keman sanatçısı Yevgeniy Kostyryskyy seslendirdi. BSO dinleyicileri için Kostyryskyy tanıdık bir isim. Kendisi Ekim 2018'den bu

yana Bilkent Senfoni Orkestrası'nın konuk konzertmeister'i olarak kimi konserlerde sahne almakta. Ankara'da kışın en soğuk akşamlarından birinde BSO'nun yaylı grubuyla birlikte çok parlak ve coşkulu bir "Dört Mevsim" seslendirdiler. Vivaldi Dört Mevsim'in müziğini her mevsimin özelliklerini ayrı ayrı anlatan şiirlerden yola çıkarak bestelemiş. Kış'ın son bölümünde "Kilit, zincir dinlemez lodosla poyraz, / Evin içinde de yarıdır. / İşte bu kıştır ama yine de tadı başkadır." denildiği gibi, konserin de tadı başkaydı o akşam.

BSO da Beethoven yılını sezon içinde verilecek birkaç özel konserle kutlayacak. Bu konserlerden ilki 1 Şubat akşamı "Beethoven 250 - I" başlığıyla seslendirildi. Konserin şefi Polonyalı Sebastian Perlowski idi. Konserde ilk olarak Beethoven'ın üç solo enstrüman (keman, viyolonsel ve piyano) için bestelediği "üçlü konçerto" seslendirildi. Orkestranın önünde tek bir solistin değil bir üçlünün sahne aldığı eserler teknik uyum ve etkileşim açısından zorludur. O akşam BSO'ya kemanda Önder Baloğlu, piyanoda Çağdaş Özkan ve viyolonselde Nil Kocamangil eşlik ettiler. Üç

müziyenin birbirleriyle ve orkestra ile uyumu son derece tutarlı ve yerindeydi. Özellikle Çağdaş Özkan'ın lirik ve yumuşak tuşesi, Nil Kocamangil ve Önder Baloğlu'nun zarif yorumlarıyla tam bir uyum içerisindeydi. Hem eşlikçi hem de yorumcu olarak uyumlu ve başarılı üç müzisyeni sahnede izlemek zevkti. Konserde ikinci parça olarak Louis Andriessen'in Beethoven'ın dokuz senfonisinden can alıcı kısımları bir kolaj şeklinde ele alarak bir dondurma çanı etrafında birleştirdiği "Orkestra ve Dondurma Çanı için Beethoven'ın Dokuz Senfonisi" seslendirildi. Farklı müzik türlerinin yan yana gelmesiyle oluşturulmuş ve bolca hiciv içeren bu eğlenceli eser Sebastian Perlowski yönetiminde oldukça canlı biçimde çalındı. Konserin ikinci bölümünde ise Gershwin'in Paris ziyaretinden ilhamla bestelediği "Paris'te Bir Amerikalı" başlıklı eseri seslendirildi. Eserin içeriğindeki aksak ritimler ve yer yer blues tadı veren bölümler, her eserin kendine özgü anlayışını ve özünü yakalayabilen Perlowski ve BSO tarafından başarıyla sahnelendi. 250. Doğum yılı anısına Beethoven'ın hayatını anlatan özel bir broşür BSO tarafından hazırlanarak konser kitapçığının arasına konulmuştu.

8 Şubat ise BSO'da vurmaları gecesiydi. "Ritmik Danslar" bölümünde iki genç perküsyon solistin başarılı yorumunu dinledik. Konser için Avner Dorman'ın "Baharatlar, Parfümler, Zehirler!" başlıklı ikili perküsyon konçertosu seçilmişti. Yapıtın adı bu hoş kokulu, baştan çıkarıcı ama aynı zamanda tehlikeli olabilen üç maddeden geliyor ve her biri için birer bölümden oluşuyordu. İsraili besteci esinini büyük ölçüde, baharatın ana vatanı sayılan Doğu ve Hint geleneklerinden almıştı. Bölümlerde doğuya özgü aksak ritimler ve müzikal yapılar ön plandaydı. Repertuarda çok sık rastlamayacağımız bu eser Pablo Rus Broseta şefliğinde, solistler Christoph Sietzen ve Elman Mecid'in harika uyumlarıyla çok renkli bir biçimde seslendirildi. Eserin sonunda bol alkış alan iki müzisyen bis olarak "Baharatlar" bölümünün son kısmını sadece perküsyon eşliğinde seslendirdi. Konserin ikinci bölümünde ise Rachmaninov'un en çok seslendirilen eserlerinden biri olan "Senfonik Danslar"dingin, oturmuş bir yorumla seslendirildi.

BSO konserleri de haftalık konser programının yansısı çarşamba akşamları V. Bilkent Müzik Günleri programıyla devam ediyor.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası (CSO)

21 Şubat

Victor Aviat, şef
Gülsin Onay, piyano

Ulvi Cemal Erkin Piyano Konçertosu
Ludwig Van Beethoven 7. Senfoni,
Op. 92, La Majör

28 Şubat

Theodore Kuchar, şef
Emre Engin, keman

Ludwig van Beethoven, Fidelio
Üvertürü OP.72
Antonio Vivaldi Mevsimler Op.8
Ludwig van Beethoven 8. Senfoni,
Op.93, Fa Majör

5-6 Mart

Rengim Gökmen, şef
Eylem Demirhan Duru, soprano
Özge Kalelioğlu, mezzo-soprano
Ayhan Uştuk, tenor
Teyfik Rodos, bas

Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Çoksesli Korosu

Burak Onur Erdem, koro şefi

Ludwig van Beethoven 9. Senfoni,
Op.125, Re Minör

13 Mart

Michael Wendeberg, şef
Tuğba Mankal Dekak, soprano
Ezgi Karakaya, mezzo-soprano

Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Çoksesli Korosu

Burak Onur Erdem, koro şefi

Gustav Mahler 2. Senfoni, do minör

20 Mart

18 Mart Çanakkale Zaferi ve
Şehitleri Anma Özel Konseri
Orhun Orhon, şef
Kamil Kaplan, bas

Turgut Pöğün "Gelibolu'nun
Hayaletleri"
Sergey Rahmaninof, Ölüler Adası
Richard Strauss, Ölüm ve Değişim

27 Mart

Marzena Diakun, şef
Doğa Saçılık, obua

Ralph Vaughan Williams, Obua
Konçertosu
Anton Bruckner, 4. Senfoni, Mi
Bemol Majör

Bilkent Senfoni Orkestrası (BSO)

19-20 Şubat

Gençlere Konserler
Murat Cem Orhan, şef
Burak Noyan, anlatıcı

25 Şubat

İhsan Doğramacı Anısına
Gürer Aykal, şef
İdil Biret, piyano

L. van Beethoven | Prometheus'un
Yaratıkları Uvertürü, Op.43

L. van Beethoven | Senfoni No.4, Si
bemol majör, Op.60

L. van Beethoven | Piyano
Konçertosu No.5, Mi bemol majör,
Op.73 "İmparator"

29 Şubat

Bilkent Müzik Günleri V
Hoca Bey'e Saygı

Bilkent Gençlik Senfoni Orkestrası
Işın Metin, şef
Arda Büyükgüral, viyolonsel

L. van Beethoven | Leonore Uvertürü
No.3, Op.72b
P.I. Tchaikovsky | Bir Rokoko Teması
Üzerine Çeşitlemeler, Op.33
W.A. Mozart | Senfoni No.35, Re
majör, KV.385 "Haffner"

7 Mart

Dünya Kadınlar Günü
Benjamin Yusupov, şef
Tolga Salman, bandoneon

Danusha Waskiewicz, viyola-dans
Ronald Savkovic, dans
A. Piazzolla | Michelangelo 70
A. Piazzolla | Concierto para
Quinteto
A. Piazzolla | Milonga del Angel
A. Piazzolla | Oblivion
A. Piazzolla | Libertango
(Düzenlemeler: Tolga Salman)
B. Yusupov | Viola Tango Rock
Concerto

14 Mart

Fantastik Kahramanlar

Vladimir Fanshil, şef
Jonathan Roozeman, viyolonsel

R. Strauss | Don Kışot, Op.35
A. Zemlinsky | Deniz Kızı, Orkestra
için Fantezi

21 Mart

Yankılar
Gürer Aykal, şef
Jakub Jakowicz, keman

A. Dvorak | Süit, La majör, Op.98b
"Amerikan"

F. Mendelssohn | Keman Konçertosu,
Mi minör, Op.64

E. Elgar | In the South (Alassio),
Op.50

28 Mart

Müzik Atlası
Chris Moulds, şef

"50. Yılında" TRT Ankara Radyosu
Çoksesli Korosu
Giampaolo Vessella, koro şefi

G.P. Telemann | Jubel Oratorium
für die Hamburger Admiralität in D
major, TWV23:1

G.P. Telemann | Suite in B flat "Les
Nations" TWV 55:B5

H. Purcell | Abdelazer Suite
M.A. Charpentier | Te Deum, H.146

Bilkent Müzik Günleri V

19 Şubat

Barok Şan Gecesi

Umut Kosman & Con Fuoco

Umut Kosman, bariton
Ayşe Özge Erdem, keman
Çise Korkmaz, keman
Yeliz Özkaya, viyola
Zeynep Aslı Gültekin, viyolonsel
Malahat İsmayilova, piyano

G. F. Handel | Le Rejouissance

G. F. Handel | Arrival of the Queen

G. F. Handel | Hornpipe

G. F. Handel | Xerse, Ombra mai fu

A. Stradella | Pieta Signore

A. Vivaldi | Il Guistino, Vedro con mio diletto

J. P. Lully | Marche pour la ceremonie des turcs

P. Nardini | Kuartet No.2, Do majör

A. Vivaldi | Passacaglia "Piango gemo sospiro"

A. Vivaldi | Bajazet, D'ove la figlia

A. Vivaldi | Tito Manlio, Se il cor guerriero

Düzenlemeler: Umut Kosman

Ometis

İrem Kırgız, soprano
Elif Canbazoğlu, alto
Esra Gökoğlu, keman
Tangör Ertaş, keman
Murat Cangal, viyola
Onur Şenler, viyolonsel
Seçil İrem Keskin, kontrbas
Rustam Rahmedov, piyano

G.B. Pergolesi | Stabat Mater

4 Mart

İzlenimler

Trio Echo

Onur Türkeş, flüt
Orhan Çelebi, viyola
Merve Kocabeyler, arp

C. Debussy | Flüt, Arp ve Viyola için Sonat

J. İbert | Deux Interludes

Bir Quartet

Eren Kuştan, keman
Nazik Rahmedova, keman
Elif Kuştan, viyola
Yiğit Ülgen, viyolonsel

M. Ravel | Kuartet, Fa majör

11 Mart

250 Yılın Ardından Beethoven

İlhan & Karataş & Dizmen Trio

Yiğit Karataş, keman
Sinan Dizmen, viyolonsel
Tayfun İlhan, piyano

L. van Beethoven | Piyanolu Trio, Re majör, Op.70 No.1 "Hayalet"

Szczecin Philharmonic Wind Sextett

Piotr Wybraniec, klarnet
Krzysztof Krzyżewski, klarnet
Cyprian Świąch, fagot
Gül Gizem Birçek Świąch, fagot
Dawid Kostrzewa, korno
Radosław Zamojski, korno

L. van Beethoven | Altılı, Mi bemol majör, Op.71

F. Krommer | Nefesli Altılı, Si bemol majör

18 Mart

Genç Yıldızlar

Mesmerism

İlayda Yılmaz, klarnet
Zeynep Bilgesu Bozkaplan, fagot
İrem Gürsoy, korno
İdil Arıcan, keman
Nilsu Erten, viyola
İdil Bursa, viyolonsel
Doğukan Pahsa, kontrbas

L. van Beethoven | Yedili, Mi bemol majör, Op.20

Rezonans Quintet

Sezer Öykü Çenteler, keman
Selinsu Zeynep Düz, keman
Arcan İsenkul, viyola
Arda Büyükgüral, viyolonsel
Tuna Bilgin, piyano

U.C. Erkin | Piyanolu Beşli

AGSO Nefesli Beşlisi & Tuna Bilgin

Ada Dinçer, flüt
Oğün Koyunoğlu, obua
Efil Özdemir, klarnet
Melisa Büyükyörük, fagot
Tuğçe Divrik, korno
Tuna Bilgin, piyano

F. Poulenc | Altılı, Op.100

L. Thuille | Altılı, Op.6

25 Mart

Andalucia'dan Beatles'a

Q-Art & Kağan Korad

Kağan Korad, gitar
Esra Gökoğlu, keman
Emel Özer, keman
Murat Cangal, viyola
Demet Gökalp, viyolonsel
Hacer Özlü, kontrbas
Soner Özer, perküsyon

I. Albeniz | Tres Piezas Espanolas

M. de Falla | Danza Del Molinero

G. Bizet | Carmen Suite

Düzenlemeler: Kağan Korad

Bilkent Pro ve Cem Çeliksirt

Cem Çeliksirt, gitar
Irina Nikotina, keman
Feruza Abdullayeva, keman
Emre Akman, viyola
Serdar Rasul, viyolonsel

L. Brouwer | Beatles "From Yesterday to Penny Lane"

Mozarthus Sanat ve Konser Evi

20 Şubat

Trio Dada Oda Müziği Konseri

Cem Öner Türk, flüt
Selin Gürol, klarinet
Buğra Yüksel, piyano

22 Şubat

Baroktan Günümüze Yolculuk
Sonat Coşkuner & Özgün Coşkuner
Keman ve Piyano Resitali
Sonat Coşkuner, keman
Özgün Coşkuner, piyano

23 Şubat

Şan Resitali Mozart Gecesi "Aryalar ve Düetler"

Duha Alkan, soprano
Pelin Ölüç, soprano
Zeynep Eröksüz, mezzo-soprano
Anıl Aslan, tenor
İnan Özer, bariton
Özgür Selim Gülder, bariton
Aylin Özüğür Yalınız, piyano

26 Şubat

Elif Yavuztürk & Robert Seidel Lied Akşamı

Elif Yavuztürk, soprano
Robert Seidel, piyano

29 Şubat

Con Fuoco Quintet Beethoven ve Erkin Akşamı

Ayşe Özge Erdem, I. keman
Çise Korkmaz, II. keman
Yeliz Özkaya, viyola
Z. Aslı Gültekin, viyolonsel
Melahat İsmailova, piyano

7 Mart

Kadınlar Günü Konseri "Kadınların Aşkı ve Hayatı" Robert Schumann

Demet Gürhan, soprano
Güler Demirova Györffy, piyano
İlgin Salman, şiirler ve anlatım

8 Mart

"AND PLAYS AND - Solo Piano Songbook" EDA AND

Eda And, kompozisyon&piyano

20 Mart

Türk Dünyası Bestecileri Akşamı

Demet Gürhan, soprano
Güler Demirova Györffy, piyano

Erimtan Müzesi Konser Salonu Salı Konserleri

18 Şubat

Sevgililer Günü Konseri
Mine Kurtoğlu, soprano
Tuncay Kurtoğlu, bas
Melahat İsmailova, piyano

1 Mart

Müze'de Müzik Minikler: Bu Ne Biçim Mozart!

Proje: Emel Özer, Gülümden Alev Karaman

Esra Berkman ve Lilian Tonella Tüzün, Dünya Kadınlar Günü Konseri

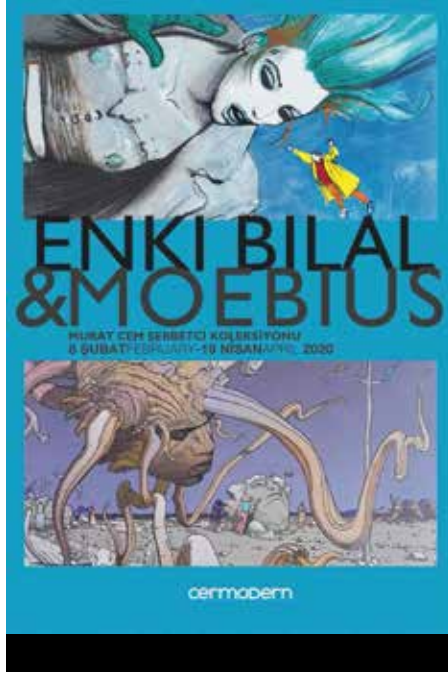

Metin Yazarı ve Anlatıcı: Gülümden Alev Karaman
Müzik Düzenleme: Emel Özer

Wolfgang Amadeus Mozart: Gökhan Kutum ve Amadeus Mini Orkestrası

3 Mart
Dünya Kadınlar Günü Konseri
Esra Berkman, kanun
Lilian Tonella Tüzün, piyano

17 Mart
Cabaret... Cabaret
Şirin Soysal, vokal
Hakan Ali Toker, akordiyon-piyano
Cem Malak, kontrbas

31 Ocak - 19 Şubat
Fidan Tonz "Şeylerin Dönüşümü"
Galeri Soyut

20 Şubat - 13 Mart
Uğur Çalışkan Resim ve Heykel Sergisi
Nurol Sanat Galerisi

21 Şubat - 23 Mart
Bahadır Çolak "Eksik Olan Ne?"
Galeri Siyah Beyaz

19 Şubat - 07 Mart
Muharrem Pire Resim Sergisi
Sevgi Sanat Galerisi

14 Ocak - 29 Mart
Yalçın Gökçebağ Retrospektif Sergisi
İş Sanat Ankara Sanat Galerisi

25 Ekim 2019 - 1 Mart
Artifex Ludens - Sanatla Oyun Sergisi
Erimtan Müzesi

ÖNEMLİ NOT: Lütfen plan yaparken Corona virüs salgını sebebiyle etkinlik programlarında iptal ve ertelemeler olabileceğini göz önünde bulundurun.

Gökyay Vakfı Satranç Müzesi Konserleri

29 Şubat
Fransız Ezgileri
Deniz Özsökmenler, soprano
İlker Yiğit Gül, tenor
Robert Seidel, piyano

28 Mart
"Türkü"den "Caz"a
Erol Erdiç, piyano

SERGİLER

8 Şubat -19 Nisan
Enki Bilal & Moebius (Murat Cem Şerbetçi Koleksiyonu)
CerModern

8 Şubat -15 Mart
Gece Sirenleri: Selim İleri & Ali Kotan
CerModern

31 Ocak - 19 Şubat
Duygu Aydoğan "Başka Yer"
Galeri Soyut

31 Ocak - 19 Şubat
Luka (Lütfü Kaplanoğlu) "REM Uykusu"
Galeri Soyut

31 Ocak - 19 Şubat
Halil Coşkun "Paleta Yansıyanlar"
Galeri Soyut

SOLFASOL'DE ŞEFFAFLIK

Solfasol yasal zorunluluklar sebebiyle bir ticari yapı kimliği altında çıkıyor olsa da bu kimliği onun kâr odaklı olması anlamına gelmiyor. Ana gelir kaynağı abonelerinin desteği olan Solfasol olarak 2011'de, 1 Mayıs alanında Ankaralılarla bulduğumuz ilk günden bu yana elde ettiğimiz tüm geliri yine Solfasol için kullanacağımızı defalarca deklare ettik. Bir süredir de bunun gereklerinden birisi olan mali şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak üzere aylık gelir-gider tablosu yayımlamaya başladık.

Bu tabloyu ve mali şeffaflığımızı gelecek öneriler ve isteklere göre geliştirmek istiyoruz. Bu sebeple görüş ve önerilerinizi bilgi@gazetesolfasol.com adresine göndermenizi rica ediyoruz. Solfasol'un bu hamlesinin sivil oluşumlar ve basın-yayın kuruluşları için öncü olması umuduyla.

GELİR - GİDER TABLOSU

GENEL BİLGİLER (29.02.2020 itibariyle)

Toplam abone sayısı: 958

Toplam kurumsal abone sayısı: 13

DÖNEMSEL BİLGİLER (01.01.2020- 29.02.2020)

Abonelik yenileme sayısı: 10

Yeni abone sayısı: 5

Kurumsal abonelik yenileme sayısı: 0

Yeni kurumsal abone sayısı: 1

GELİRLER (01.01.2020 - 29.02.2020)

Yeni abone ve abonelik yenileme: 1.770,00 TL

T-shirt, gazete satışı, gezi vb.: 3.290 TL

Patreon üzerinden gelen destek: 0,00 TL

İlan - reklam: 0,00 TL

GELİRLER TOPLAMI: 5.060,00 TL

GİDERLER (01.01.2020 - 29.02.2020)

Matbaa Gideri: 6.500,00 TL

Postalama Gideri: 480,00 TL

Kira ve Ofis Giderleri: 5.100,00 TL

İdari Giderler: 2.300,00 TL

Resmi Giderler (vergi, stopaj, harç vb.): 2.520,00 TL

GİDERLER TOPLAMI: 16.900,00 TL

BORÇLAR (29.02.2020 itibariyle)

Matbaaya Borç: 8.870,00 TL

Kişilere Borçlar: 60.822,00 TL

Diğer Borçlar (vergi, muhasebe, kırtasiye, kira..): 17.200,00 TL

BORÇLAR TOPLAMI: 86.892,00 TL

SOLFASOL

Ankara'nın Gayriresmi Gazetesi
Mart 2020

86. Sayı
Ayda bir yayımlanır.

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Mehmet Onur Yılmaz

Sayı Editörü: Duygu Toprak

Dosya Editörü: Alanur Çavlin

Sayfa Tasarımı: Aslıhan Özgen

Gazete Sekreteri: Dilan Nil Özgen

dilan@gazetesolfasol.com

Simay Özlü Diniz, Sine Çelik, Taylan Esin,
Tuna Kalaycı, Yeşim Özden, Zeynep Ömür,
Ziştan Kürüm **Teşekkürler:** Derya Meryem,
Kebikeç, Majid, Maliakos Nikos, sivilsayfalar.
org, Turan Tanyer

Yayın İdare Merkezi

Büklüm Sokak, No: 44/4,

06680 - Kavaklıdere / ANKARA

Tel-Faks: 0 312 437 76 41, 0 536 956 64 26,

0 537 024 28 49

Yazı-Haber: bilgi@gazetesolfasol.com

Abonelik: abone@gazetesolfasol.com

Bu Sayıyı Yayına Hazırlayanlar: Akın Atauz,
Alanur Çavlin, Ali Bilge, Alper Akçam, Aydın
Bodur, Aydan Çelik, Ayhan Çelik, Behiye
Erinç Taş, Bihter Karal, Bülent Atamer, Ceren
İskit, Erdal Ateş, Enver Arcaç, Hadi İskit, Kaan
Can Bircan, Linda Nihan Lafcı, Mehmet
Kocabey, Necati Yalçın, Nermin Atılkan, Onur
Mat, Önder Şenyapılı, Oya Özgün Özder,
Pınar Özdemir, Sema Atamer, Sencer Başat,

Basım Yeri: Şen Matbaa
Özveren Sok. 25/B Demirtepe/Ankara
Tel: 0 312 229 64 54 Fax: 229 64 54
E-Mail: senmatbaa@gmail.com
WEB: www.senmatbaa.com
Basım Tarihi: 20.03.2020
ISSN: 1301-8655
Yerel Süreli Yayın
3.000 adet basılmıştır.

SOLFASOL'UN BİR UCUNDAN DA SİZ TUTUN!

Gazete Solfasol'da yer almasını istediğiniz yazı, haber ve çizilerinizi her ayın 25'ine kadar **icerik@gazetesolfasol.com** adresine gönderebilirsiniz. Abone olmak için aşağıda belirtilen hesap numarasına ödeme yaptıktan sonra adınızı, açık adresinizi, e-posta adresinizi ve telefon numaranızı **abone@gazetesolfasol.com** adresine veya **0 536 9566426** nolu telefona SMS ile gönderin.

Yıllık Abonelik: 100 TL

Yıllık Destekçi Abonelik: 200 TL

Yurtdışı Abonelik: 200 TL

Öğrenci Aboneliği: 50 TL

Dijital Abonelik: 50 TL

Abonelik Ödemesi için Banka Hesap Bilgileri

TÜRKİYE İŞ BANKASI - KÜÇÜKESAT ŞUBESİ

IBAN: TR83 0006 4000 0014 2080 7867 87

Hesap Sahibi: Mehmet Onur Yılmaz SOLFASOL

SOLFASOL ARTIK PATREON'DA!

Patreon Solfasol'a aylık düzenli destek verebileceğiniz online bir kitlesel fonlama platformudur. Oluşturacağınız talimatla belirleyeceğimiz miktar, kredi kartınızdan her ay otomatik olarak çekilerek Solfasol'a aktarılır.

1- Akıllı telefonunuzu kullanarak yandaki karekodu okutun. **2-** Üye değilseniz Patreon'a üye olun. **3-** Aylık destek miktarınızı seçin ve onaylayın. **4-** Desteğiniz her ay Solfasol'a ulaşsın.

"Toplum Diye Bir Şey Yoktur" Salgın Küresel ama Tedbirler Ulusal!*

Ali Bilge

Neden Tedbirler Küresel Değil?

Bu salgın, gezegende otoriter rejimlerin, demokrasi dışı rejimlerin, milliyetçi rejimlerin hakim olduğu döneme denk geldi. Dünyada demokrasi rüzgarlarının değil, otoriter rüzgarların estiği bir zamanda korona felaketini yaşıyoruz. Afetlere, virüslere, savaşlara, iklim krizine karşı koymak için ortak mekanizmalara ve anlayışa sahip olmadığımız bir gezegendeyiz, aslında bir uygarlık sorunuyla karşı karşıyayız. Türkiye hükümeti de dahil, yönetimler bunu vurguluyor: sorun küresel, tedbir ulusal. Salgınla mücadele neden küresel yapılamıyor?

İnsanı mı Kurtaracağız, Piyasaları mı?

Son 40 yıldır neoliberal itikadın hakim olduğu gezegende insan hiçbir zaman merkezde olmadı. İngiltere Başbakanı Boris Johnson diyor ki, "Üzülerek söylemeliyim, ailenizde sevdiğiniz yaşlıları bu dönemde kaybedeceksiniz". Boris Johnson'a "Okulları niye kapatmıyorsunuz?" diye soruyorlar, "Ekonomik aktivite azalır." diyor. Neoliberal bir perspektiften bakış, belirli bir nüfusu gözden çıkartmak, ölmesini istemek anlamına geliyor. Çünkü onlar, yangında ilk kurtarılacaklar olarak piyasaları, fonları ve kârları görüyorlar, insanı görmüyorlar.

Baby Boom Kuşağının Tasfiyesi mi?*

Baby boom kuşağı 2005'ten itibaren emekli olmaya başladı ve bu kesim emeklilik sistemlerinde ciddi bir yük olarak görülüyor. Bu kesimin azalması, emeklilik sistemleri üzerindeki mali yükün azalması demek. Ayrıca son yıllarda dünya ekonomisinde yaşanan durgunluk, sıfır ya da negatif faize yol açtı. Bu nedenle emeklilik fonları ciddi getiri kayıplarına uğradı, bunu da hesaba katmak

lazım. Emeklilik fonları dünya mali piyasaların en güçlü aktörlerindedir. İnsanı değil de piyasaları kurtarmak işte bu yüzden. Türkiye de çoğunlukla dünyanın emekli sistemlerinden borçlanır.

"Toplum Diye Bir Şey Yoktur"

Büyük devletler, salgının, neoliberal itikadın totemleri olan mali piyasaları, servetleri, kârları, ekonomik büyümeyi nasıl etkileyeceği telaşı içindeler. 1918'de korona virüsünün dedesi olarak bilinen İspanyol nezlesi salgınında ölenlerin çoğunluğu gençti, 1. Dünya Savaşı'nda ölen milyonlarca insana bunlar da eklendi. İspanyol gribinden 50 milyon ölüm olduğu belirtilmektedir. Daily Telegraph gazetesinin bir yazarı "Korona yaşlı nüfusu öldürerek gençlerin önünü açacak!" diyor. Böylesi çıldırmış durumlar: Yaşlıların ölmesi ile emeklilik fonlarının yükü hafifleyecek, istihdamın ve üretimin önü açılacak, kayıplar ekonomiye katkı sağlayacak. İnanılır gibi değil!

Bugün egemen medyada geniş halk kesimlerine piyasaları, sermayeyi kurtarmak suretiyle bunalımdan çıkış olacağı benimsetilmeye çalışılıyor. Adeta "salgınla ölenler, gelecekteki büyümenin garantisidir" deniyor, Hatırlayın, 40 yıl önce Margaret Thatcher "toplum diye bir şey yoktur" demişti.

Tehlikeli İki Virüs: Kapitalizm ve Milliyetçilik

Kıtalar arası füzelerin envai çeşidi üretiliyor, savaşlar ekran üzerinde yönetiliyor, uzayda askeri üstünlük rekabeti yaşanıyor, hava kuvvetleri yanında uzay kuvvetlerinin oluşturulduğu bir dünyadayız. Teknolojinin inanılmaz geliştiği, yapay zekalara mesleklerin emanet edildiği bir dünyada, salgına karşı ortak bir refleks geliştirilmiyor. Salgın küresel, tedbir ulusalmış! Ortak bir mücadele geliştirilememesinin nedenlerini, gezegenin sonunu getiren kapitalizm ve milliyetçilik içinde aramak gerekiyor.

Garibanlar, Mağdurlar, Direnin ve Birleşin!

Gezegenin bu hale gelmesinin nedeni kapitalizmdir; yola nereden çıkarsak çikalım, bu sonuca varıyoruz. İklim başlıklı, sağlık başlıklı, savaş-silah sanayi başlıklı çıkıyoruz, bu

sonuca varıyoruz. Neoliberal küresel kapitalizm gezegenin, insanın bugünkü sonunu hazırladı. Finansal küreselleşmeyle oluşan borç düzeni sürekli kriz üretiyor, kriz sarmalı bitmiyor, reel sektörü finans sektörüne emanet edemiyorsunuz, bu ilişkide anomali yaşanıyor. Geline son aşama artık kapitalizmin bu türünün dönüşümünü gerektiriyor. Ancak mağdurlar, garibanlar ses çıkarmadan bu dönüşümün gerçekleşmesi mümkün görünmüyor, geniş kitlelerin küresel ortaklıklarıyla, taleplerini ortaya koymalarından, direnmelerinden başka çare yok!

* 16 Mart 2020 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanan Ekonomi Politik'ten derlenmiştir.

** Doğum oranındaki ani artış. Özellikle II. Dünya Savaşı'nı takip eden 20 yıllık dönemde ABD'de yaşanan doğum oranı artışını tanımlamak için kullanılır.

TÜRK PSİKOLOGLAR DERNEĞİ

Evde Kal, Çocuğunla Keyifle Kal

Koronavirüs sebebiyle evde geçirdiğimiz süre arttı. Büyüklük için evdeki zaman, erteledikleri işleri yapmaları için bir fırsat gibi görünse de çocuklar için etkinlik bulmak zorlayıcı olabilir. Bu nedenle sizlere ev içi etkinlikleri önermek isteriz:

1. Yüksek sesle bir müzik açıp özgürce dans edin.
2. Koltuk minderleri ile atlamalı, zıplamalı, yuvarlanmalı parkurlar hazırlayıp enerjilerini boşaltın.
3. Eski çarşafardan bir çadır yapıp içinde vakit geçirin.
4. Hayvan yürüyüşleri taklit edin.
5. Karanlıkta bir fenerle gölge oyunları oynayın.
6. Kostüm partisi düzenleyin.
7. Eski fotoğraflara bakın.
8. Origami sayfalarından baskı yapıp farklı origamileri deneyin.
9. Farklı nesnelere müzik yapın.
10. Kendi müziğinizi yapmak için Chrome Music Lab sayfasını ziyaret edin.
11. Evdeki tohum ve kullanılmış sebze kökleriyle dikim yapın.
12. Farklı malzemelerle resim yapmayı deneyin (kömür, lahana vb)
13. Sevdiklerinize mektup yazın.
14. Ayna karşısında komik yüzler yapın.
15. Farklı yüz ifadelerine ait duyguları ve buna örnek olayları konuşun.
16. Kağıttan kuklalar çizip canlandırın.
17. Okuduğunuz hikayeyi canlandırın.
18. Hikayeyi yarıda kesip sonunu hayal etmesini isteyin.
19. Birlikte yemek pişirin.
20. Eski dergilerden görseller kesip kolaj yapın.
21. Makarnaları boyayıp aksesuar olarak dizin, yapıştırarak resim yapın.
22. Her gün farklı bir spor branşını tanımak için inceleyin.
23. Her gün farklı bir müzik enstrümanını tanımak için inceleyin.
24. Her gün farklı bir kuş türünü ve ötüşlerini öğrenmeye çalışın.
25. Oyuncakları yıkayın, sulu oyunlar hazırlayın.
26. Evdeki atık malzemelerle geri dönüşüm oyuncakları yapınlar.
27. Gözünü bağlayıp kokularından nesnelere tahmin etmesini isteyin.
28. Tüm arşivlerine ücretsiz erişim sunan Tübitak'ın Bilim Çocuk (6-yaş üstü) ve Meraklı Minik (3-6 yaş) sayfasını birlikte inceleyin.
29. Kültür Bakanlığı'nın internet sitesi üzerinden ülkemizdeki, Google Arts&Culture servisi üzerinden dünya üzerindeki sanat merkezlerine ücretsiz erişim sağlayın.
30. Çocukların ne oynamayı sevdiğini hatırlayın ve çocuklarınıza çocukluk oyunlarını öğretin.
31. Ne oynamak istediklerini sorun, yaratıcılıklarına güvenin ve birlikte eğlenmek için içindeki çocuğa izin verin.

TÜRK PSİKOLOGLAR DERNEĞİ